

Odprt 6. slovenski knjižni sejem

Dr. Matjaž Kmecl, predsednik republiškega komiteja za kulturo in član IS SRS je v torek slovesno odprl 6. slovenski knjižni sejem, na katerem sodeluje 32 razstavljalcev. Na 140 razstavnih panojih ponujajo na ogled 2500 naslovov knjig in publikacij, ki so jih izdali in ponudili svojim bralcem in kupcem od novembra 1981. leta pa do danes. Na sejmu sodelujejo tudi zamejski založniki. Novost je prva mednarodna razstava miniaturne knjige pri nas, razstavljenih pa je prek 1400 miniaturk iz 24 držav.

Jože Čurin

Knjiga, ogledalo narodove kulture in svobode

O knjigah na Slovenskem veliko govori-mo, malo manj jih beremo, in še kar pridno jih kupujemo. Tako nekako je veljalo v prejšnjih letih. Če je še vedno tako, bodo te dni na šestem slovenskem knjižnem sejmu ugotavljali založniki. Brez čakanja na ugotovitve, po izkušnjah prejšnjih let pa lahko rečemo, da pravzaprav ne gre za nikakršen sejem v klasičnem smislu, ampak za prvo-vrstni kulturni dogodek.

Matjaž Kmecl, predsednik republiškega komiteja za kulturo, je v svojem uvodnem govoru ob otvoritvi letošnjega slovenskega knjižnega sejma dejal:

»Prav te dni mineva 400 let, odkar je bil natisnjen – z letnico 1584 – znameniti slovenski prevod biblije, eno temeljnih de-janj slovenskega kulturnega, s tem pa tu-di narodnega obstajanja. Naš protestanti-zem je bil naša renesansa, slovenski kulturni punt, eden prvih zarodkov Sloven-cev kot modernega naroda, znamenje od-ločenosti, da mislimo z lastno glavo o svo-ji usodi. Obenem je bil zveza s tradicijo; Trubar navaja meje slovenskega sveta po mejah nekdanje velike Karantanije, vabi k domoljubju, samostojnosti in razsvet-ljenosti. – Ob 400-letnici njegovega rojstva je Cankar o njem in o knjigi zapisal in rekel: »Edini resni sovražnik srednje-veške teme... je izobrazba, je knjiga.« Dalmatinov prevod biblije je potem za dolga stoletja utemeljil skupni slovenski knjižni jezik; preživel je Hrenovo piro-mansko napadalnost, kljuboval dolgo-trajnim in težavnim časom in ostal – če

prav prevod, in seveda skupaj z vsem našim protestantizmom – spomenik in opo-min številnim rodovom, da je samozaupa-nje in vztrajanje velikanska, nepredvid-ljiva moč, ki ne priznava majhnosti, šib-kosti in maloštevilnosti.

Od takrat je tiskana beseda, knjiga, uso-dno spremljala naš boj za svobodo in ena-kopravnost. Slovenski narodnoosvobodil-ni boj je bil v osnovi tudi kulturni boj, kot je dejal Kidrič – tako sta ga nujno spreml-jala tisk in knjiga. 1942. je bila natisnjena prva ilegalna pesniška zbirka v okupirani Evropi, Borova Previharimo viharje, 1944. je v ilegali in na osvobojenem ozem-lju izhajalo že 300 različnih glasil, tiskar-ne so delovale na najbolj nepričakovane kraji, na dvorišču okupatorjeve policije in na Goteniškem Snežniku, 1300 m viso-ko, kjer je bila največja, s 100 tiskarji; tiskarna Slovenija v odročnem skalovju nad Kanomljico je poslala med Slovence milijon izvodov edinega ilegalnega dnevnika v Evropi in se že pripravljala na ofsetni tisk; iz zakotnih grap so prihajale bibliofilske, lepотно opremljene knjige; v boju za svobodo je padlo 26 slovenskih pisateljev in dolga vrsta tiskarjev – krva-vi davek, kakršnega ne pozna noben drug narod v Evropi. Besedna ustvarjalnost se je razcvetela podolgem in počez – kot mo-gočno orožje potomcev davnega prote-stantskega, puntarskega duha izpred 400 let.

Knjiga je bila takrat in je sedaj zrcalo naše usode, ali večkrat celo kar usoda sa-

ma! Tako postaja tudi sejem slovenske knjige zmeraj bolj eden naših največjih kulturnih dogodkov: sejem je samo še po imenu, v resnici je važen družinski praz-nik slovenske kulture. V naši zavesti na-mreč slejkoprej ostaja globoko vsajena iz-kušnja o pomenu besede za kulturno, poli-tično in vsakršno civilizacijsko usodo ce-lotne narodne skupnosti. Zato ta čas druž-beno subvencioniramo knjige, založbe in knjižnice z 22 starimi milijardami na leto; po statistikah UNESCO smo daleč v sve-tovnem vrhu po številu knjižnih naslovov na prebivalstvo – založimo od 1000 do 1200 različnih novih knjig na milijon pre-bivalcev na leto – jugoslovansko povpreč-je je okoli 500, razviti večji narodi zmore-jo marsikdaj le po 150–350 novih knjižnih naslovov; 25 založb pomeni, da imamo po eno na okoli 70.000 prebivalcev, kar je standard, kakršnega npr. poznajo v Av-striji ali ZR Nemčiji; samo naša osrednja knjižnica, ljubljanska NUK, šteje okoli 1.500.000 različnih publikacij, tako da že poka po šivih in bo treba misliti na razši-ritev; v vseh knjižnicah imamo blizu 15 milijonov knjižnih enot, kar je zagotovo veliko narodno bogastvo; najvišje nakla-de dosegajo tudi 100.000 izvodov in v knjižnem klubu Svet knjige se je zbralo okoli 150.000 kupcev in ljubiteljev knjige. Vse to priča o globoki privrženosti knjigi in besedi, obenem pa tudi o velikanskem naporu celotne narodne skupnosti, sleher-nega bralca in kupca knjige, založnika, da bi ob trgu, ki je po jeziku omejen – že od srbohrvaškega desetkrat manjši, od ru-

skega stokrat, od angleškega tristokrat – vendarle imeli čim kompletnejšo lastno knjigo.

Prav je, da smo ponosni na to! Notorič-na rakavost slovenskega duha je defeti-zem in zato radi otožno in mračno prešte-vamo kar naprej sami sebe, množimo svo-jo majhnost in tujo velikost; zelo rado se nam prikaže, da ljubljanska NUK vseeno ni vašingtonska knjižnica in da si pač že Italijani, ki zmorejo le po 180 novih knjiž-nih naslovov na milijon prebivalcev letno, zaradi svoje številčnosti lahko privoščijo vsaj petkrat večjo letno produkcijo in s tem tudi izbiro. Toda tem otožnim prešte-valcem bi rekli, da je slovenski narod že zdavnaj in potem še nešteto krat dokazal, kako malovredno je takšno računstvo, ka-ko malo velja!«

V nadaljevanju svoje misli je Matjaž Kmecl dejal, da po logiki zdravega razvoja ne smemo biti z doseženim kar zadovoljni, ampak moramo hoteti in delati za še boljše in za še več. Tako bo v prihodnosti treba obogatiti knjižnične fonde, zavirati naraščanje cen knjig in storiti več za uvoz tujih knjig. Več pozornosti bo treba posvečati avtorjem knjig in jasneje ločevati kakovost-no od neakovostnega...

Nazadnje je govornik pohvalno ocenil ne-nehno izboljševanje kakovosti dvoletnih knjižnih sejmov, požrtvovalnost založni-kov, knjigarjev, knjižničarjev in vseh, ki prispevajo k temu, da ta izjemni dogodek kljub pomembnosti kar najmanj stane.

Za boljšo usposobljenost

Deli enote teritorialne obrambe, ki nadaljuje tradicije 16. sloven-ske narodnoosvobodilne brigade »Janka Premrla-Vojka«, so bili te dni na terenu, ki obkroža zgornjo Vipavsko dolino, na rednem usposabljanju. Pripadniki TO so se urili za delovanje v razmerah,

ko bi sovražnik začasno zasedel del našega ozemlja. Pri tem so imela poveljstva, starešine in enote TO nalogo organizirati in izva-jati bojne akcije v tesnem sodelovanju z vsemi dejavniki SLO in DS po krajevnih skupnostih in z enotami JLA.

Urjenje je bilo zastavljeno tako, da so se enote izurile v posamez-nih taktičnih postopkih, metodologiji dela poveljstev in sploh vseh organov v načrtovanju, spremljanju in vodenju bojnih akcij ob temeljiti preučitvi delovanja v najhujših razmerah.

Bojan Kuntarič

Dolga bojna pot

V Gackem, kjer je bila pred štiridesetimi leti ustanovljena 29. hercegovska divizija, so se minulo nedeljo zbrali številni prebivalci bližnjih občin Hercegovine, Črne gore in Dalmacije. Na slovesnosti je bilo tudi 5 tisoč preživelih borcev te enote partizanske vojske.

Bojna pot je vodila 29. udarno hercegovsko divizijo od Gackega pa do Karavank. V njenih vrstah se je bojevalo približno dvajset tisoč borcev, približno desetina pa je darovala svoja življenja za našo svobodo. Borcev te slavne partizanske enote se še posebej spominjajo prebivalci Ljubljane, ki jo je divizija osvobodila na svoji bojni poti.

Na nedeljski slovesnosti so odkrili tudi pomnik tej enoti in pripravili razstavo o njeni bojni poti, narodnemu heroju in poveljniku 29. hercegovske udarne divizije Vladi Še-grtu pa so izročili veliko plaketo naših oboroženih sil.

Okrogla miza o požarni varnosti

Mestna konferenca SZDL Maribor, mestni štab Civilne zaštite, SIS za požarno varnost in mestna gasilska zveza Maribor so organizirali okroglo mizo o požarni varnosti v občinah in mestu Maribor. Vodja požarnega inšpektorata Alfonz Cerar je spregovoril o požarni varnosti in ugotovil, da se je letos v devetih mesecih v primerjavi z enakim obdobjem lani zmanjšalo število požarov, pa tudi gmožna škoda je bila manjša. K temu so pripomogle preventivne akcije in boljše usposabljanje gasilcev in vseh občanov ter delovnih ljudi. Človek še vedno povzroči 80 odstotkov požarov. Tudi požarno-varnostna kultura v nekaterih okoljih je še vedno nizka. Še vedno se dogaja, da v nekaterih delovnih organizacijah posvečajo požarni varnosti in preventivnim ukrepom premalo pozornosti. V nekaterih delovnih organizacijah ne delujejo gasilni hidranti, prav tako tudi ročni gasilni aparati, ker jih ne pregledujejo redno. V nekaterih ozidih varnostniki v dežurne knjige vpisujejo ugotovljene nepravilnosti in pomanjkljivosti, vendar jih odgovorni delavci ne odstranijo.

Predsednik gasilske zveze Maribor Ferdo Golob je spregovoril o nekaterih akcijah, ki so jih organizirali mariborski gasilci. Po šolah in kolektivih so razdelili več kot 2800 letakov, ki opozarjajo na požarno varnost. V osnovnih šolah so razdelili 2600 knjižic, v katerih je opisan način ravnanja z ročnimi gasilnimi aparati. V

delovnih organizacijah so po nepopolnih podatkih pripravili 34 predavanj, na katerih je sodelovalo 10.500 ljudi. Več kot 4200 šolskih otrok je obiskalo gasilske domove in se seznanilo z gasilsko opremo in tehniko. Gasilska zveza je organizirala šest propagandnih vaj, prostovoljna gasilska društva pa 21 takšnih vaj. Do 10. kongresa Gasilske zveze Slovenije, ki bo prihodnje leto v Mariboru, bodo opravili gasilci v sodelovanju s Civilno zaščito in drugimi okoli 2000 preventivnih pregledov po delovnih organizacijah.

Mariborski gasilci so dali tudi pobudo za pisanje prispevkov s tematiko požarne varnosti in za likovno predstavitev te dejavnosti. Doslej so iz posameznih šol že prejeli 52 spisov in 94 risb.

Na okrogli mizi so poudarili, da se cene za gasilna vozila in za razno opremo nenehno višajo. Zaradi tega v prihodnjem letu ne bodo mogli kupovati novih vozil, čeprav bi to bilo potrebno. Poskušali pa bodo zagotoviti denar za vzgojo in usposabljanje gasilcev in vseh delovnih ljudi. Menili so, da bi morali o požarni varnosti in o sprejetih ukrepih razpravljati v vseh samoupravnih organih. Le-ti bi morali zahtevati poročilo o stanju požarne varnosti, o ugotovljenih problemih in o stanju opreme, ki je v posamezni OZD zadolžena za gašenje požarov.

M. K.

Mladinski seminar na Gorenjskem

Občinska konferenca ZSMS Radovljica je organizirala v hotelu Šport na Pokljuki dvodnevni seminar, ki se ga je udeležilo več kot sto mladih. V ospredju so bila gospodarska vprašanja in naložbeni načrti v občini, predvsem pa je mlade zanimala problematika delovnih organizacij, štipendiranja in zaposlovanja.

Naslednjega dne so se mladi porazdelili po skupinah. Tako so lahko v posameznih skupinah osnovnih organizacij iz šol, delovnih organizacij in krajevnih skupnosti namenili vso pozornost problemom, s katerimi se vsak dan neposredno srečujejo. Osnovnošolci so kritizirali usmerjeno izobraževanje, mladi delavci so našli vrsto težav iz delovnega okolja, v KS pa so težave z organizirano mladino.

Z. D.

Ob 2. zboru aktivistov južnoprimorskega okrožja

V soboto, 6. novembra 1983 so se sestali aktivisti južnoprimorskega okrožja na 2. selovnem zboru in me povabili kot svojega sodelavca in soborca. Potek zbora, na katerem so poročali predsednik odbora JPO Albin Čotar-Jaduk in drugi tovariši, mi je bil všeč, zato se organizatorjem za vabilo lepo zahvaljujem. Vendar obžalujem, da je bil sam zbor vsebinsko vse preveč zgoščen in časovno tako omejen, da se zaradi opozoril delovnega predsednika Perovška razpravljalcem, naj skrajšajo svoje posege, nisem upal prigrisati za razpravo. Želel sem spregovoriti o vlogi in nalogah Brkinske čete kot partizanske bojne enote, ki je delovala na južnoprimorskem območju, zlasti pa v Brkinah od zgodnje pomladi 1942 do marca 1943.

O Brkinski četi bi bil rad spregovoril kot njen komandir, zato ker je bila njena vloga pri organizaciji vseljidskega upora in vključevanju ljudskih in materialnih zmogljivosti v protikupatorski boj v najhujših trenutkih zares velika, večja kot katerekoli druge partizanske enote v tem obdobju na obravnavanem območju. Vendar pa je bilo tako v poročilih kot v razpravi prav to premalo poudarjeno. Zato se bojim, da bo Brkinska četa tudi v monografiji JPO kot dejavnik vseljidskega revolucionar-

nega NOB na tem območju nesorazmerno z njeno dejavnostjo tudi opisana. In prav zato se mi zdi potrebno, da pisca in druge odgovorne opozorim na takšno bojazen, ki ni le moja. Pri tem želim dodati le še to, da je bila pred ustanovitvijo okrožij - Brkini, Slovenska Istra in Pivka, Brkinska četa ne le dejavnik pomembne vojaške, temveč tudi organizacijsko politične narodnoosvobodilne aktivnosti. Zato mora dobiti v monografiji JPO temu ustrezno mesto, čeprav se borci Brkinske čete s tem ne želimo odreči neobhodni potrebi po pisanju samostojnega knjižnega dela, dela o vlogi, pomenu in delovanju Brkinske čete na JPO.

KARLO MASLO-DRAGO

Obletnica osvoboditve

Makedonsko glavno mesto Skopje in njegovi prebivalci so v nedeljo slovesno in delovno proslavili devetindesetletnico osvoboditve. Počastili so spomin na narodne heroje in padle borce v boju proti fašističnim zavojalcem. Namenu so izročili več gospodarskih in družbenih objektov in podelili letošnje nagrade »13. november«, ki so jih prejeli zaslužni družbeni, gospodarski, politični in športni delavci tega mesta.

naš komentar

Palestinska tragedija

Tisto, kar ni vsa leta uspelo Izraelcem, utegne zdaj doseči razdor med Arabci samimi - uničenje poglavitne bojne sile arabskega sveta, palestinsko osvobodilno gibanje in njegovo oboroženo silo. Ta ugotovitev je ta hip vsekakor ena izmed najbolj krutih stvarnosti, ki dejajo pečat znotraj palestinskega osvobodilnega gibanja.

Menda ni v sodobnem svetu bolj nesrečnega in hkrati bolj vsega spoštovanja in priznanja vrednega naroda, kot je palestinski narod. Leta 1948 je ta narod z nastankom izraelske države izgubil ne samo svojo neodvisnost, pač pa tudi svojo zemljo in možnost vzpostaviti svojo državo. Raztreseno po vsem arabskem svetu, razen del, ki je ostal pod Izraelom, se palestinsko ljudstvo ni vtopilo v brezimnost, nasprotno, v letih neprestanega boja in trpljenja se je izoblikoval palestinski narod z visoko narodno in družbeno zavestjo in z nepremagljivo bojevitostjo, ki si je postavil za cilj obnovo neodvisne palestinske države.

Dolga so bila prizadevanja palestinske osvobodilne organizacije pod Arafatovim vodstvom, da je dobila priznanje in podporo najprej arabskih držav. Potem je sprejem palestinske organizacije v krog neuvrščenih držav označil pomembno stopnjo v boju palestinskega ljudstva. Sprejem palestinskega osvobodilnega gibanja v Združene narode je pomenil vrhunec priznanja pravičnega boja Palestincev in njihove osvobodilne organizacije pod Arafatovim vodstvom za edinega predstavnika palestinskega naroda.

V vseh dolgih letih boja za pravice Palestincev do svoje države ni bilo osvobodilno gibanje samo predmet nenehnih napadov poglavitnega sovražnika Izraela. Največja tragika Palestincev je prav v tem, da je gibanje dobilo največ in najhujše udarce od tam, od koder bi moglo pričakovati edinole pomoč in oporo. Nepozaben bo ostal v zgodovini palestinskega naroda zapisan tisti »črni september« pred trinajstimi leti, ko je jordanska vojska sprožila pravo vojno proti palestinskim pripadnikom osvobodilne vojske. Tudi pozneje so se podobni primeri ponovili v raznih državah.

Lansko jesen je splet kriz notranjih in tujih zarot v Libanonu, ki je imel za posledico izraelsko agresijo pa to deželo, postal povod za enega najhujših pokolov palestinskih borcev v Bejrutu, ki so ga opravili libanonski falangistični morilci na pobudo in za račun Izraelcev. Jaser Arafat se je takrat kljub temu neporažen, čeprav z velikimi žrtvami umaknil iz Bejruta.

Ta čas pa je osvobodilno gibanje pod Arafatom sredi ene največjih tragedij, ki lahko zadene neko osvobodilno gibanje in njegove oborožene sile. Notranja trenja, ti so bila že dalj časa navzoča znotraj osvobodilne organizacije, ki jo sestavlja več skupin, in tudi znotraj najpomembnejše, najbolj močne in najbolj številne skupine, ki jo vodi sam Jaser Arafat, El Fataha, so se sprevrgla v odkrit oborožen spopad med Arafatu zvestimi vojaki in odpadniki, ki mu očita, da je klonil pred ameriški načrti o miru na Bliznjem vzhodu. Spor v El Fatahu je vplival tudi na razdor znotraj celotne osvobodilne organizacije, ko so nekatere Sircem naklonjene skupine prešle na stran upornikov. Njihov cilj je uničiti Arafatovo skupino in osvobodilni organizaciji vsiliti novo vodstvo.

V resnici gre za likvidacijo neodvisnega osvobodilnega gibanja in za njegovo podreitev eni izmed arabskih držav - Siriji. Sirska in libanonska vojska, skupaj z določenim številom iranskih skrajnežev, neposredno sodelujeta v boju proti Arafatovim vojakom, ki so morali pred premočjo zapustiti nekaj oporišč in se umakniti v Tripolis.

Arabske države in tudi neuvrščene dežele skušajo preprečiti nadaljnje prelivanje krvi in uničenje osvobodilnega gibanja Palestincev. Usoda Arafatove vojske pa je v hudi negotovosti. Ne gre zgolj za notranja trenja in spopade v El Fatahu, gre za vpletanje tujih interesov, ne le Sirije, pač pa tudi velikih sil.

Drago Košmrlj

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do

Zahodnonemški pacifisti so sklenili še bolj zaostri boj proti namestitvi ameriških raket ■ na zahodnonemškem ozemlju. Obletnico sklepa atlantskega pakta, da zahodno Evropo oborožijo z raketami pershing 2 - 12. december nameravajo razglasiti za dan vsenarnodnega odpora. ■ Več kot 15.000 italijanskih kmetov se je pripeljal v Bruselj, glavno mesto Belgije, kjer je sedež evropske gospodarske skupnosti. Prišli so protestirati proti kmetijski politiki gospodarske skupnosti, ki je v škodo italijanskega kmetijstva. ■ Indija in Kitajska sta začeli pogajanja o ureditvi mejnega vprašanja. Pogajanja imenujejo diplomatski maraton čez Himalajo, ker ni pričakovati hitrih uspehov. Uspeh pogajanj o meji pa bi odprl vrata k popolni ureditvi vsestranskih odnosov med državama. ■ Vojaška intervencija v Nikaragvi bi bila največja napaka, ki bi jo Reagan lahko napravil. To je izjavil predstavnik Nikaragve na zasedanju generalne skupščine Združenih narodov in dodal: »V Grenado ste prišli zlahka in prav tako zlahka tudi odšli iz nje, v Nikaragvo bi sicer utegnili priti, toda vse kaj drugega pa bi bil izhod iz nje. ■ Ameriški predsednik Reagan je bil na uradnem obisku na Japonskem, kjer se je pogovarjal o meddržavnih odnosih. Med obiskom je več tisoč prebivalcev Tokia demonstriralo proti Reaganu, ki ga je varovalo kar 90.000 policistov. Reagan je obiskal tudi južno Korejo. ■ Grška vlada je poslala Albaniji ostro protestno noto, ker je albanski tisk grobo žalil atenskega nadškofa, najvišjega predstavnika grške pravoslavne cerkve. Glasilo albanske partije je zapisalo o njem, da »okrog vratu nosi Kristusov križ v srcu pa Hitlerjev kljukasti križ.

naš komentar

Z davki še nismo opravili

Razburjenje, ki ga je povzročil predlog zveznega izvršnega sveta o novih davkih, se je podelilo, kljub temu pa mnogi z veliko pozornostjo spremljajo vse, kar se dogaja na tem področju. In dogaja se ne tako malo. To je že treba reči, zakaj s sedanjim davčnim sistemom pravih pravic v državi nihče ni zadovoljen.

Z davki naj bi uravnavali politiko cen, usklajevali ponudbo in povpraševanje na trgu. Ta politika naj bi nam pomagala pri uravnavanju naložb, z njo naj bi poskušali zaježiti inflacijo. S pametno gospodarsko politiko je mogoče - kot trdijo poznavalci - urejati celo gospodarsko rast.

Pri nas z davki polnimo predvsem proračune družbenopolitičnih skupnosti. Ekonomska vloga davčne politike je zaradi tega zelo zapostavljena, kar ni dobro. Številni zagotavljajo, da bi to vlogo nujno morali okrepiti, saj je za uresničitev dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije bistvenega pomena.

Hkrati pa opozarjajo na previdnost. Če bi sedanji davčni sistem temeljiteje preuredili, bi se lahko zgodilo, da bi mnogi, ki ta čas živijo od proračunskih sredstev, ostali brez denarja. Delovati ne bi mogle številne upravne in druge službe, to pa bi povzročilo, pravo zmedo.

Ko se zavzemajo za spremembe, se zato hkrati zavzemajo za njihovo postopnost. V tako imenovani Kraigherjevi komisiji so menili, da je reforma davčnega sistema v Jugoslaviji nujna, zato so republikam in pokrajinam predlagali, naj dopolnijo dogovor o osnovah davčnega sistema. Povedati je namreč treba, da je ta politika v rokah republik in občin in da je tak dogovor - če naj bi karkoli spremenili - nujno treba skleniti. Očitno pa je, da gre v tem trenutku zlasti za poenotenje davčne politike v državi, ki je sedaj zelo različna.

Največ denarja zberemo s prometnimi davki. V analizi, ki so jo izdelali v zveznih upravnih organih, je rečeno, da so lani v

Jugoslaviji po tej poti zbrali 166.622 milijonov dinarjev. To je izredno veliko. Ni dvoma, da ti davki močno vplivajo na rast cen. Izračunali so, da znaša delež teh davkov v ceni prodaje na drobno že 18,4 odstotka, zato si mnogi prizadevajo, da bi te davke zmanjšali, in sicer v vsej državi.

Na drugem mestu je ta čas davek od dohodka temeljnih organizacij in delovnih skupnosti, ki je lani prinesel 34.102 milijona dinarjev. Stopnje pa so precej različne. V Bosni in Hercegovini znaša davčna stopnja 3 odstotke, v Črni gori 0,4 odstotka, na Hrvaškem od 1,84 do 8,84, v Makedoniji 1,50, v Sloveniji 4 odstotke, v Srbiji 3,21 odstotka, na Kosovu 0,50 in v Vojvodini 3 odstotke.

Ti podatki so dovolj zgovorni. Organizacije združenega dela so zaradi različnih obremenitev na trgu v neenakopravnem položaju, različne pa so tudi njihove možnosti gospodarjenja. To pa gotovo ni v redu.

Na tretjem mestu je pri nas davek od osebnega dohodka delavcev. V letu 1982 se je iz tega naslova nabralo v državi več kot 21 milijard dinarjev. Toda ugotoviti je treba, da so tudi tu razlike med republikami in pokrajinami izredno velike. Na Hrvaškem zaposleni plačujejo od 0,2 do 0,5 odstotka od osebnega dohodka, doseženega v rednem delovnem času, v Makedoniji 1,8, v Sloveniji 1 odstotek, v Srbiji 1,37 odstotka, na Kosovu pa 0,50 odstotka. V Bosni in Hercegovini davka od osebnega dohodka delavcev sploh ne poznajo. Davke od osebnih dohodkov sicer plačujejo tudi v Črni gori in Vojvodini, vendar pa le zaposleni v tistih organizacijah, ki so oproščeni plačevanja davka na dohodek.

Položaj pa je še bolj pisan, kot je mogoče razbrati iz teh nekaj števil. Nujno je namreč treba dodati, da se različno določajo tudi davčne osnove (ponekod so, na primer, v davek iz dohodka temeljnih organizacij vključeni tudi osebni dohodki, drugod pa ne) in da je še vrsta drugih razlik, za katere

bi težko rekli, da so upravičene. Različne so, denimo davčne stopnje v obrti, različen je davek na avtorske pravice itn. Dogaja se celo, da so v nekaterih republikah določeni davki, ki jih v drugih sploh ne poznajo. To je primer z davkom od premoženja in premoženjskih pravic. Zato se številni zavzemajo, naj bi uvedli enotno davčno stopnjo, republikam pa prepustili, da jo diferencirajo, pač glede na potrebe svoje razvojne in tekoče gospodarske politike. Menijo, da bi kazalo koreniteje poseči zlasti na področju, ki odzema dohodek gospodarstvu, saj si drugače njegove razbremenitve ni mogoče zamisliti.

Vendar pa ne gre zgolj za usklajitev sedanjih osmih davčnih politik, čeprav je ta zahteva v tem trenutku postavljena na prvo mesto. Jasno je, da bo, vsaj na nekaterih področjih, davčno politiko treba tudi zaostri, zlasti ko gre za osebno premoženje, dohodke, pridobljene na podlagi rente in podobno. Okrepiti bo treba davčno disciplino, ki je sedaj v nekaterih predelih drave hudo skrhana. Znano je, da v nobeni državi od državljanov ne zberejo tako malo davkov kot pri nas, zato predlagajo, naj bi razširili tudi krog davčnih zavezancev med občani. To pa ne bi smelo pomeniti obremenjevanje ljudi počez in podolgem, kot si to nekateri še vedno predstavljajo.

Okrepiti bi veljalo zlasti ekonomsko in socialno funkcijo davkov. Najbrž ta čas vsega res ne bo mogoče postoriti, ne bi pa smeli spregledati svarila Kraigherjeve komisije, ki je menila, da brez reforme davčnega sistema dolgoročno programa gospodarske stabilizacije ni mogoče izpeljati.

To svarilo bi morali upoštevati že pri pripravi novega dogovora o temeljih davčnega sistema, ki naj bi bil nared tja do konca letošnjega leta. Pa tudi v prihodnje, saj je jasno, da delo s sklenitvijo tega dogovora še daleč ne bo opravljeno.

Darko Marin

Se pomanjkanje elektrike obeta tudi naši republiki?

Slovenija je že nekaj časa edina oaza v državi, ki s pomanjkanjem elektrike nima večjih težav. Izjemen je bil le začetek letošnje jeseni, ko so spričo nenadnih okvar iz sistema izpadle tri pomembnejše proizvodne enote, in to ravno v času, ko je bila jedrska elektrarna Krško v rednem letnem remontu. Stvari so se razmere hitro uredile, in je tako oskrba z električno energijo v republiki več kot zadovoljiva; slovenske elektrarne po nekaj milijonov kilovatnih ur elektrike vsak dan pošiljajo celo drugim elektrogospodarskim sistemom v državi.

Veliko vprašanje je seveda, ali bodo slovenski porabniki zadovoljivo oskrbovani tudi v drugi polovici tega desetletja ali denimo po letu 1990, ko se bo potrošnja bržčas znatno povečala in ko bo treba nekatere izrabljene proizvodne enote počasi nadomestiti z novimi, hkrati pa sistem krepiti z dodatnimi enotami in napravami. V slovenskem elektrogospodarstvu so v ta namen pred krat-

kim izdelali serijo elaboratov, ki nakazujejo obseg in dinamiko graditve elektroenergetskih objektov do leta 1990 in deloma do leta 1995. »Optimizacija izbora«, kot se študija na kratko imenuje, tako na primer računa, da se bo proti koncu tega desetletja rast porabe električne energije v Sloveniji povečevala s povprečno letno stopnjo 4,5 odstotka, kar seveda zahteva postavitev novih elektrarn s skupno zmogljivostjo okrog 700 megavatov, do konca stoletja pa bi morali poleg tega v sistemu nadomestiti tudi okrog 475 megavatov odsluženih moči. Če vendarle ostanemo samo pri možni graditvi v tem desetletju, vidimo, da tako študija ponuja 21 objektov s skupno močjo 930 megavatov, pri čemer, kot rečeno, potrebe ne rekujejo postavitev elektrarn z zmogljivostjo približno 700 megavatov. Po eni od ponujenih različic naj bi potemtakem zgradili sedem hidroelektrarn na Savi in na Muri, vstavili deveti agregat na hidrocentrali Fala na Dravi, pri termoelektrarnah pa

bi do leta 1990 lahko zgradili tri enote, in sicer Ugljevik, Tuzlo in kombinirano centralo v Trbovljah.

Študija bo seveda pred realizacijo doživela zanesljivo kopico popravkov in sprememb; prve pripombe ji med drugim očita nepopolnost tako imenovanih vhodnih podatkov, ki so tudi posledica neizdelanega sistema planiranja in ocenjevanja investicij v elektrogospodarstvu naše republike, predvsem pa je zelo vprašljivo financiranje graditve. Velika pomanjkljivost elaboratov je neizdelan scenarij razvoja premogovništva, nenazadnje pa je hudo vprašljiva že sama izhodiščna postavka o povečanju porabe za 700 megavatov. V vsakem primeru bo »optimizacija« morala operirati z oprijemljivejšimi izračuni, saj današnji gospodarski trenutek ne dopušča nikakršnih improvizacij več.

Ce se na koncu vprašamo, ali bomo najnujnejše proizvodne objekte v tem in naslednjem desetletju kljub pomanjkljivostim vendarle sposobni zgraditi in s tem že

gotoviti tudi v prihodnjem obdobju zanesljivo oskrbo slovenskih porabnikov z električno energijo, pritrdilnega odgovora žal ni moč dati. Vsaj toliko časa ne, dokler ne bomo sistemsko uredili financiranja razvoja energetskega gospodarstva. Način, ki je v veljavi danes, pelje v redukcije porabe elektrike že v treh, starih letih. Razširjena reprodukcija elektrogospodarske infrastrukture ima namreč že nekaj let na voljo manj kot polovico potrebnih sredstev; tipičen in dovolj zgovoren primer je graditev hidroelektrarne Mavčiče pri Kranju. Objekt smo začeli graditi pred štirimi leti in bi moral biti danes končan, zdi pa se, da elektrarna ne bo šla v sistem niti konec leta 1985. Njena predračunska vrednost je leta 1979 znašala 1,6 milijarde dinarjev, po zadnjem znesku pa se je investicijska vsota povečala za 4 milijarde. Če se v tej naši praksi ne bo nekaj korenito spremenilo, se tedaj tudi naši republiki pri oskrbi z elektriko obetajo slabi časi.

L. A.

Konkretne akcije za mir

Na včerajšnji seji predsedstva RO ZZB NOV Slovenije so obravnavali osnutek družbenega dogovora o priznavalninah (se pravi, osnutek za nekatere morebitne spremembe), zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaških invalidih (teze za spremembe in dopolnitve), informacijo o aktualnih vprašanjih in problemih izvajanja financiranja temeljne borbevske-invalidskega varstva s predlogi za možne rešitve ter informacijo o poteku priprav na srečanje borbevske organizacije in organizacij žrtev vojne Furlanije-Juljske krajine, avstrijske Koroške in Štajerske ter Slovenije in Hrvaške (ki bo tretjega decembra v Mariboru).

Srečanje borbevske organizacije in organizacij žrtev nacifašizma se je razvilo že v stalno obliko sodelovanja, čeprav osnovni skupni cilji v preteklih letih niso tako ostro stopali v neposredno politično ozračje trenutka. Vsi sodelujoči si bodo zato letos še posebno prizadevali, da bi glasneje odmevalo njihovo skupno sporočilo in poziv k miru. Celotna delovna tema srečanja je posvečena miru in nosi delovni naslov »Sodelovanje demokratičnih sil sosednjih dežel v boju za mir«.

Približno petdeset gostov iz sosednjih Avstrije in Italije ter iz Slovenije in Hrvaške bo ves dan v hotelu Slavija v Mariboru govorilo predvsem o tem, kaj lahko nekdanji borci in žrtve nacifašizma prispevajo s svojo akcijo za mir. Udeleženci mariborskega srečanja so se že poprej dogovorili, da bodo skupno oblikovani poziv k miru poslali med drugim vladam svojih držav, generalnemu sekretarju organizacije Združenih narodov in predstavnikom deželnih, pokrajinskih, oziroma republiških vlad.

B. Ž. J.

Večja skrb razvoju NZ

Pokrajinski odbor vzhodnoštajerske pokrajine je razpravljal o mobilizacijskem razvoju teritorialne obrambe in o urejevanju materialnega položaja njenih enot v pokrajini. V razpravi so poudarili izreden pomen teh enot pri uresničevanju zasnove SLO in DS. Zavzeli so se za še večje varčevanje in razumno porabo denarja za potrebe teritorialne obrambe in menili, da to ne sme vplivati na kvaliteto obrambnih priprav in na zmanjšanje obrambne sposobnosti. Podprli so prizadevanja za razvijanje vzajemnosti in solidarnosti na tem področju. Razprava je pokazala, da bo treba posvetiti še večjo skrb razvoju Narodne zaščite in usposabljanju njenih pripadnikov za SLO in DS.

Člani pokrajinskega odbora so poslušali tudi informacijo o izvedbi vaje Ptuj 83, ki je 5. novembra potekala v občini Ptuj in zajela v KS Majšperk celotno prebivalstvo.

Pokrajinski odbor je izrekel priznanje vsem udeležencem, ki so sodelovali v pripravah in pri izvedbi vaje. Priznanje in zahvalo so izrekli tudi tisku in RTV, ki so ažurno in objektivno obvestili javnost o poteku vaje.

M. K.

Iz Afrike v NOV Jugoslavije

V adaptiranem atriju (v celoti prenovljenega) koprškega muzeja je bila prejšnji teden odprta razstava o prekomorskih enotah NOV in PO Jugoslavije. Na otvoritvi je zbranim spregovoril predsednik komisije za kulturo v odboru prekomorcev Miro Kocjan.

Pripravljaivec razstave Albert Klun v uvodu opozori obiskovalca na zvezo primorskih Slovencev z Afriko, saj je ta segla celo v prejšnje stoletje, ker so slovenski fantje odhajali na črni kontinent predvsem kot pripadniki italijanske vojske. Tako so med prvimi začeli tja pošiljati slovenske fante iz Benečije in Režije, iz dežel, ki so prišle pod Italijo že leta 1866. Potem je bila tu vojna z Etiopijo... Septembra 1911. leta je Italija zasedla Libijo...

Takšna usoda je doletela mnoge primorske Slovence tudi 1940. leta, ko je Italija napovedala vojno zahodnim zaveznikom, in vse do junija 1941. leta, ko je bila italijanska vojska premagana in so jo zavezniki izgnali iz vzhodnoafriških kolonij. Mnoge primorske Slovence in istrske Hrvate, ki so se znašli takrat v Afriki, je pot vodila iz libijske puščave ali pa etiopske savane in gora prek zavezniškega ujetništva v domovino. Še prej so postali predmet špekulacij ubežne starojugoslovanske vlade, ki je s skupino oficirjev prispela v Afriko in začela ustanavljati svojo vojsko v tujini. Mnogo trdih preizkušenj je bilo na poti do domovine in do vključitve v NOV Jugoslavije.

Med prekomorce se prištevajo tudi tisti, ki so prišli v

partizansko vojsko Jugoslavije iz dodekaneškega otočja (Sporadov), predvsem z Rodosa, Lerosa in Samosa, ki so jih kmalu po kapitulaciji Italije zasedli Nemci. Ti so se po nekajmesečnih bojih skupaj z grškimi partizani proti koncu 1943. leta umaknili z zavezniško vojsko vred v Turčijo, prišli od tam na Bližnji vzhod (v Sirijo in Palestino), tam odklonili sodelovanje v kraljevi gardi in pristali v kazenskem taborišču. Ot tam jih je rešilo posredovanje Rhovnega štaba NOV in POJ, da so v drugi polovici 1944. leta prispeli v domovino.

Potem je tu še skupina rojakov, ki je poleti 1943. leta na Siciliji našla pot k zaveznikom in se odločila za boj v NOVJ ter s tem za odhod v domovino.

Vrsta je stvari, ki na razsta-

vi nazorno priča o moči narodnostne zavesti primorskih Slovencev in istrskih Hrvatov ter številne zavite, nenavadne in nevarne poti, ki so jih ubirali za vrnitev v domovino; pogosto skozi sovražnirove vrste, skozi nevarne ovire idejnonazorskih prepričevanj in zadrževanja. Navsezadnje podatki govorijo o šestih tisočih slovenskih Primorcev in istrskih Hrvatov, ki so se prebili v NOV Jugoslavije iz Afrike.

O vsem tem govori koprška razstava, ki ima veliko slikovnega gradiva, pa tudi spremljajočega besedila, ki želi predvsem mladim nazorneje razkriti ta delček naše novejši zgodovine. Razstavo je tehnično uredil in pripravil Muzej Ljudske revolucije Slovenije, pripravil Albert Klun ob obilici zbranega gradiva, ki ga je zbral osrednji odbor prekomorcev – borcev NOVJ pri RO ZZB NOV Slovenije.

A. K.

Takšen dom si zares želimo

V strunjanskem domu za borce in invalide »Svoboda« smo bili kot gostje izredno prijetno presenečeni nad lepoto tega doma, predvsem pa nad nadvse vljudno postrežbo in gostoljubnostjo osebja. Zato se tudi oglašamo z javno zahvalo in priznanjem osebju, še posebej pa zdravniku in bolniški sestri, ki smo jo potrebovali v naši skupini. Želimo, da bi bilo v tem domu vedno tako prijazno. Tako se bomo tja vedno radi vračali.

Gabrijel Perklíč
Krajevna organizacija
ZZB NOV
Lovrenc na Pohorju

Vabilo k sodelovanju

Znani športni delavec Miloš Rutar že vrsto let zbira podatke za knjigo z delovnim naslovom Slovenski športniki v narodnoosvobodilni vojni. Zbranega je že veliko materiala o športnih srečanjih na osvobodjenih ozemljih, o podvigih partizanskih enot, o športnikih, rezultatih in življenju 66 partizanskih predvojnih športnikov, o 95 narodnih herojih, ki so izšli iz športnih vrst. Zbrani so podatki o vseh spominskih tekmovalnih, ki so posvečena NOB, od 1945. do 1983., zbira jo še sezname padlih športnikov, ki so napisani na obeležjih, na športnih domovih in objektih, in še mnogo drugega zanimivega materiala iz partizanskega športnega življenja.

Za nekatere pomembne dogodke je zelo malo ali nič pisanih virov, živijo pa še mnogi aktivni udeleženci. Avtor prosi vse borke in borce, da napišejo podatke o virih, kje so morebiti dogodki že opisani, ali pa da po spominu dopolnijo podatke:

- Ernest Belak, rojen 1922. v Ljubljani, študent, znani predvojni igralec namiznega tenisa, prva žrtev med vosovci, padel v bližini ljubljanskega kolodvora 26. 10. 1941 (življenjepis s športnimi dosežki);
- podatki o skupini 12 borcev-smučarjev, ki je iz Ljubljane odšla v prvih dneh februarja 1942 na Gorenjsko;
- narodni heroj Matija Blejec-Matevž, komandant Kokrškega odreda je s patruljo

30 borcev podnevi 23. septembra 1942 pri Mengšu odigral z domačimi nogometno tekmo;

● ustanovitev in delovanje kolesarske čete Martina Kotarja, narodnega heroja, jeseni 1943;

● strelski reprezentant Pero Cestnik in Vodopivec sta na pobudo Borisa Kidriča poleti 1944 organizirala strelsko tekmovanje za člane glavnega štaba, za starešine zaščitne enote in kurirje;

● Cankarjeva brigada je v Uršnem selu poleti 1944 organizirala atletska tekmovanja;

● ob dnevu Rdečega križa je oficirska šola v Črnomlju organizirala športni izlet, kjer so gojenci nastopili v vajah s puškami in v atletiki: tek na 60 metrov, skok v višino, suvanje kamna, tek na dolge proge. V plavanju na 50 metrov na Lahinji je zmagala Olga Virens pred Maro Rupeno.

● Smučarska tekmovanja v Cerknem 1945 so dokumentirana po zaslugi dr. Danila Dougana in Marjana Masterla, ki sta napravila več posnetkov. Išče mo podatke o tretjem fotoreporterju, ki je tudi avtor nekaterih posnetkov, in kdo je narisal diplome za zmagovalce.

Vse podatke in pojasnila pošljite na naslov: Miloš Rutar, Oražnova 5, 61000 Ljubljana, telefon 320-698 (dopoldne), 262-005 (popoldne)

Uredništvo

Opravičilo Jurančičevim!

V prejšnji, 45. številki tednika TV-15 Naš tovariš, se nam je na 13. strani v članku Obsojena na smrt vrnila neljuba napaka, za katero se bralcem, posebno pa še Jurančičevim, iskreno opravičujemo, hkrati pa v pojasnilo objavljamo pismo Vlada Jurančiča iz Maribora:

»Dne 10. novembra 1983 je bil v vašem tedniku objavljen članek z naslovom »Obsojena na smrt«, ki je v bistvu pogovor članov novinarskega krožka OŠ Dolenjske Toplice z Angelo Sakelšak, roj. Henigman iz Dolenjskih Toplic. V članku je tudi tale trditev: »Nekoga dne so pred mojo celico zasliševali Jurančičevo iz Šmarjete. Ta ženska je vse priznala in izdala 9 imen ilegalcev. ... Medtem so devet izdanih in Jurančičevo odpeljali na streljanje.« Iz takšne izjave Sakelškove, ki ni pozabila opisati svojega pomembnega deleža v NOV in svojega junaškega vedenja v okupatorskih zaporih, so dobili bralci lažno predstavo o dejanski aktivnosti Leopoldine Jurančič, učiteljice iz Šmarjete. Vsi lahko sklepajo, da je Jurančičeva najprej izdala devet ilegalcev, ki jih je potem okupator z njo vred ustrelil.

Ali je to mogoče? Zaradi osebnega odnosa do pokojnice ne morem pisati o aktivnosti in smrti Jurančičeve in drugih aktivistov iz Šmarjete. O tem, kdo je v resnici izdal, oziroma ovadil Jurančičevo in šmarjske aktiviste, je pisal Ivo Pirkovič v članku »Zaupni dokumenti«, ki je bil objavljen v reviji BOREC 1956/12, o njihovih zadnjih dnevih in o smrti pa Miran Beretič v članku »Tukaj bodo ustreljeni in pokopani Šmarjčani«, ki je bil objavljen v TV 15 NAŠ TOVARIŠ 29. septembra 1977.

V izjavah Sakelškove je še več drugih netočnih podatkov. Napad na nemško postojanko v Bučki ni bil v noči od 9. na 10. november, temveč v noči od 2. na 3. november 1941. Pri napadu niso padli trije, temveč en partizan. Pred roško ofenzivo ni bilo glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet v Podstenicah, temveč na območju Stari log – Kamenjak. Tudi te in druge netočnosti vzbujajo sum v resničnost izjav Sakelškove.

Prav je, da se o NOV veliko piše. Toda pri tem ne smemo dopustiti, da nekateri pretiravajo s svojo vlogo v NOV, hkrati pa blatijo druge. Še posebej nedopustno pa je, če gre pri tem za tiste, ki so za našo svobodo žrtvovali največ, kar so imeli, to je svoje življenje.

S seje koordinacijskega odbora aktivistov bivših okrožij OF pri predsedstvu RK SZDL

Živahno delo na terenu

Že res, da ponekod borcev in nekdanjih aktivistov OF že pešajo moči in se počasi odmakajo od aktivnega dela. Res pa je tudi, da so povečini vzeli nalogo, ki so si jih odmerili odbori nekdanjih aktivistov OF, nadvse resno. Največ dela pri zbiranju podatkov, gradiva in dokumentov pa imajo še vedno tovarišice in tovariši, ki so bili pri tem delu od vsega začetka najbolj pridni.

Iz poročil, ki so jih podali na zadnji seji koordinacijskega odbora aktivistov bivših okrožij OF pri predsedstvu RK SZDL, je bilo razbrati, da največ dela in zbirateljskega truda še vedno posvečajo pričevanjem, saj se tudi nekdanji aktivisti starajo... Kritično so menili, da so morda v preteklosti posvečali preveč pozornosti samo padlim borcev in aktivistom, manj pa posameznim pomembnim dogodkom iz NOB. V številnih odborih so že zbrali obilico raznovrstnega gradiva, ki ga bo zdaj treba urediti, izbrati in avtorsko obdelati za monografije posameznih okrožij (in tudi ožje).

Na omenjeni seji je sodelovala tudi predsednica združenja aktivistov OF za Tržaško Neva Lukeševa s tremi sodelavci, ki je zbranim še enkrat pojasnila nastanek,

delovanje in uspehe, ki jih žanje delovanje nekdanjih tržaških aktivistov OF s svojim organiziranim delom. Z ustanovitvijo tržaškega (zdaj tudi goriškega in morda že v bližnji prihodnosti beneškega) združenja so se povezali in po dolgih letih dobili moralno priznanje za svoje medvojno protifašistično delovanje številni nekdanji člani OF, ki se kot civilisti niso mogli (zaradi pravilnika organizacije) včlaniti v vsedr- žavno združenje partizanov - ANPI.

Spregovorili so tudi o nekaterih datumih pomembnih dogodkov iz preteklosti, ki jih bomo praznovali prihodnje leto. Med njimi so v prvi vrsti štiridesetletnica ustanovitve znanstvenega inštituta pri predsedstvu Snos (12. januar), stoletnica rojstva Ivana Regenta (24. januar), štiridesetletnica prvega zasedanja Snos, prav tolikšna obletnica ustanovitve Ozne ter štiridesetletnica graditve ljudske oblasti.

Dobro je vedeti, da bo prihodnje leto tudi nekaj drugih »okroglih obletnic« iz revolucionarnega gibanja in NOB na Slovenskem in v Jugoslaviji. Leta 1904 je bila na primer velika stavka jesenjskih železarjev, istega leta je umrl Vladimir Iljič-Lenin,

januarja istega leta je bila v Beogradu 3. državna konferenca KPJ, marca v ljubljanskem delavskem domu prva kmečka konferenca, v Ljubljani je začel izhajati tednik »Delavsko-kmečki list« - ilegalno glasilo KP; poleti tega leta je prišlo v Trbovljah do znanega spopada med proletarskimi četami (PAC) in orjunaši, vse do konca leta je bila izredno živahna dejavnost KPJ in vrsta delavskih stavk. Takšno leto je bilo tudi 1934. KP Avstrije, Italije in Jugoslavije so sprejele tripartitno izjavo o rešitvi slovenskega nacionalnega vprašanja, v revirjih je bila stavka rudarjev, v Goričanih pri Medvodah je bila pokrajinska konferenca KPJ za Slovenijo, na kateri je sodeloval Josip Broz-Tito, v Lendavi je izšla prva številka Ljudske pravice, v Ljubljani je bila 4. konferenca KPJ. Potem je tu že leto 1944 in NOB: v Semiču je bil prvi kongres slovenskih kulturnih delavcev, šest dni po novem letu je krenila na pot po Štajerski Štirinajsta divizija, na Visu sta Tito in predstavnik begunske londonske vlade dr. Ivan Šubašič podpisala sporazum; v Črmošnjicah so zborovali slovenski umetniki, osvobojen je bil Beograd, ustanovljen je bil avstrijski bataljon. V Trstu so

ustanovili mestni komite za KPI in KPJ. Leta 1954 je bila po dolgotrajnih pogajanjih podpisana londonska spomenica. Končno pa bo prihodnje leto tudi okroglih petindvajset let, odkar je začelo izhajati osrednje slovensko glasilo »Delo«. Med datumi smo jih nekaj tudi izpustili, kakor tistega na primer, iz leta 1944 (11. april), ko so domobranci iz naših krajev prisegli zvestobo Hitlerju... Take vrste datumi so predvsem zanimivi za zgodovinarje, na primeren način pa jih bomo uporabili tudi v časopisnih člankih.

Predsednica koordinacijskega odbora aktivistov bivših okrožij OF Lidija Šentjurčeva je v povzetku razprave o delu odborov opozorila, da je pisanje monografij predvsem naloga zgodovinarjev in drugih strokovnjakov, nekdanji aktivisti pa jim morajo poleg razpoložljivega gradiva stati ob strani zato, da bodo lažje osvetlili posamezne dogodke. V prihodnje se morajo še bolj prizadevati pri pisanju za tako imenovano Malo knjižnico OF, delovanje odborov nekdanjih aktivistov pa se mora živo vključevati v skupno delovanje SZDL.

B. Ž. J.

Urh pri Ljubljani - muzej - spomenik

Prizadevanja za celosten zgodovinski prikaz

Včasih se pri prizadevanjih za čimbolj verodostojno, nazorno in razumljivo predstavitev posameznih dogodkov, dogajanj in krajevnih kronik iz narodnoosvobodilnega boja pripravljavci srečujejo z dilemami, kako široko zajeti snov. Iz takšnih nagibov in iskanj se dogaja, da so v knjigah in spremnih besedilih k razstavam uvodi neznansko razširjeni, osrednja tema pa se spričo tega umakne v kakšen kotiček. Prav tega so se bali pripravljavci nove postavitve stalne razstave na Urhu. Želeli so v prvi vrsti predstaviti obiskovalcem Urh kot kraj, kjer so padale žrtve domačega izdajalstva, želeli so nekoliko širše obiskovalcu pojasniti delovanje in obseg belogardiističnega delovanja (ne le na Urhu in v okolici) in nazadnje, predstaviti partizanske boje v tej okolici, tako rekoč v osjem gnezdu in pred vrati Ljubljane. Pri tem pa niso pozabili žrtve, ki so padle na Urhu, pa tudi borcev, ki so se neposredno bojevali za Urh, in tistih, ki so padli drugje (na Javorovici), pa so tudi pokopani na Urhu.

Stalna razstava v nekdanji cerkvi na Urhu pri Ljubljani je bila postavljena že pred leti. Toda leta so tekla, eksponati so propadali in treba je bilo misliti na obnovitev. Ta je v pristojnosti mestnega muzeja ljubljanskega, oziroma ožje, njegovega oddelka za zgodovino NOB, kjer delajo štirje kustosi (Janez Kos, Taja Čepić, Irena Koren in Egon Raubar).

Pred dnevi smo obiskali ta oddelak mestnega muzeja na Mestnem trgu 10. Muzealcem smo povedali, da je bilo prav ob nedavnem dnevu mrtvih slišati pripombe svojcev, pokopanih v skupni grobnici pri spomeniku na Urhu, češ da niti njihova imena niso zapisana na raz-

stavi. Janez Kos nam je pojasnil, v čem je zagata in kako bodo urejali celotno razstavo do dokončne postavitve.

Pri oblikovanju nove vsebinske (in likovne) zasnove tamkajšnje razstave so njeni pripravljavci želeli doseči dvoje: predstaviti nekoliko širši prikaz in zgodovinsko zaledje dogajanj na Urhu, to pomeni več o kontrarevoluciji (pri čemer se je izkazalo, da je nastali prikaz pravzaprav najbolj celosten pregled o kontrarevoluciji na Slovenskem v razstavnih oblikah), hkrati pa predstaviti žrtve bolj natančno, ne le s številkami in imeni in ustrezno tudi partizanske enote, ki so se na tem ozemlju bojevale s sovražniki in (predvsem) belogardisti ter domobranci. Vse to je obseg razstave povečalo za dobro tretjino in še vedno v ta krog ni zajetih nekaj pomembnih stvari, kot je prikaz boja in tragedije četrtega bataljona Cankarjeve brigade na Javorovici na Dolenjskem, katerega večina borcev je pokopana prav na Urhu, in ki se je že prej bojeval okoli Urha. Janez Kos nam je zatrdil, da ne gre za pozabo ali namerno izpustitev, ampak preprosto za zaporedje opravljanja nalog. Na koru cerkve-muzeja je prihranjen prostor za del razstave, ki bo govoril o četrtem bataljonu Cankarjeve in bodo zapisana tudi imena padlih.

Kovinska knjiga, ki smo jo pred leti lahko prelistavali na Urhu, kjer so bila zapisana imena padlih žrtve, je v popravilu. Ni izginila, niso je zavrgli, le delo se je zavleklo. Hitijo, da bi bilo vse na svojih pravih mestih že do konca tega leta. K tem nalogam prištevajo tudi pripravo nove knjižnice iz znane zbirke založbe »Komunist«, za katero upajo, da bo dobila v do-

datku tudi izvleček v tujih jezikih.

Nekaj so nam povedali tudi o organiziranih obiskih večjih skupin. Na leto namreč obišče Urh približno 15.000 obiskovalcev v večjih skupinah (večinoma šolarjev, deloma tudi turistov) in

busnimi izletniki v velikih skupinah, kjer popušča pozornost hitreje in je težko organizirano pregledati vso razstavo.

Knjižica - vodnik in razstava ne bosta ostala edino, kar nam bo pripovedovalo o žrtvah, bojih in izdajalskem

Spomenik žrtvam in padlim na Urhu pri Ljubljani je eden najlepših v Sloveniji, hkrati pa eden redkih, ki ima poleg spomenika tudi stalno razstavo

prav toliko ljudi v manjših skupinah ter zasebno. Egon Raubar, ki pogosto vodi te skupine, nam je povedal, da imajo največ od vodstva po razstavi manjše skupine, ki lahko strnjene pozorno poslušajo. Slabše pa je z avto-

divjanju na Urhu. O vsem tem nastaja knjiga, kjer bo precejšen del prostora odmerjen vrsti na novo odkritih dokumentov, seznamov, poročil s komentarji in drugega gradiva.

B. Ž. J.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Ljubljana - Delo odbora skupnosti borcev 4. SNOUB Matija Gubec

V začetku septembra smo se zbrali borci 4. SNOUB Matija Gubec na drugem zboru skupnosti borcev v gozdu na Trebelnem, kjer je bila brigada ustanovljena. Zbora so se udeležili tudi predstavniki odborov ZZB NOV, konferenc ZSM in SZDL občin Krško in Trebnje, enote JLA in mladinska pohodna enota Gubčeve brigade.

Poročilo o delu odbora je podal predsednik Lado Kocjan. Poleg finančnega poslovanja se je dotaknil predvsem sodelovanja odbora z domicilnimi občinami. V ta namen so bili ustanovljeni pododbori za občino Trebnje ter mariborsko in novomeško območje.

Kadrovska komisija se je ukvarjala z izdelavo seznama bivših borcev, za dolgoročno nalogo pa si je zadala izdajo albuma s fotografijami in osnovnimi podatki o borcih naše brigade.

Lani je odbor prvič podelil plakete in priznanja Gubčeve brigade za zasluge pri razvijanju in negovanju izročil naše brigade, NOB in revolucije. Plaketo Gubčeve brigade so letos prejele skupnosti borcev Tomšičeve, Cankarjeve in Serčerjeve brigade ter Franc Avbelj, Ciril Bukovec, Radovan Gubec, Mirko Gregorčič, Vinko Keršič, Lado Kocjan, Ivica Kogoj, Anton Kramarič, Anton Kovačič, Ivan Pezdirc, Jože Petrič in Slavko Stamejčič. Priznanja so dobili Silvo Črtalič, Ignac Dežman, Miloš Djudo- vič, Stane Krištof, Slavko Kunej, Alojz Pajk, Ciril Plut, Slavka Potočnik, Adolf Sedlar, Niko Sinkovec, osnovna šola Jože Slak-Silvo, občina Trebnje, kulturna skupnost občine Trebnje in OK ZSM Krško. Listino o častnem članstvu naše skupnosti pa je prejel Viktor Stopar-Mošanc.

Za zasluge pri razvijanju izročil NOB je maršal Tito odlikoval našo brigado z redom za zasluge za narod z zlato zvezdo. Za iste zasluge je zvezna konferenca ZRVS podelila naši skupnosti plaketo, občinski odbor ZZB Trebnje pa priznanje za razvijanje izročil NOB. Kot vsako leto je tudi letos občinski odbor ZZB NOV Ribnica ob občinskem prazniku podelil borcev naše brigade plaketo Jelenov žleb.

Komisija za zgodovino naše brigade je zbrala podatke o obeležjih v spomin na boje in padle borce Gubčeve brigade. Poleg tega smo finančno podprli ureditev spominskega parka v Kužarjevem kalu in postavitev spominske plošče na Primskemovem. Odkrita je bila spominska plošča v Bogneči vasi v spomin na narodnega heroja Franca Kreseta-Čobana. Nekaj je bilo tudi predlogov za postavitev obeležij naše brigade, kakor tudi za poimenovanje ulic in javnih ustanov po Gubčevi brigadi.

V vojašnici Milana Majcna je obnovljena spominska soba naše brigade, v osnovni šoli Mokronog pa je stalna razstava Kobetovih slik Po poteh Gubčeve brigade.

Zgodovinska komisija je sprejela sklep, da bo opremila koč Gubčeve brigade, ki je bila postavljena lani ob našem prvem zboru na Trebelnem, s fotografijami in drugimi dokumenti ter zgodovinskim materialom. Zgodovino naše brigade je Lado Ambrožič-Novljan opisal v knjigi Gubčeva brigada. V njej so zbrana pričevanja o vseh pomembnejših vojaških, političnih in kulturnih dogodkih z njene poti.

Komisija za razvijanje tradicij NOB Gubčeve brigade je spletla široko mrežo sodelovanja predvsem z občinskimi odbori ZZB NOV, mladino in enotami JLA. Borci naše brigade pa se udeležujejo tudi raznih drugih manifestacij za obujanje izročil NOB.

Na zboru borcev je bil izvoljen novi šestnajstčlanski odbor skupnosti borcev in tričlanski nadzorni odbor, sprejete pa so bile tudi spomenice za delo v prihodnjem štiriletnem obdobju. Novo ustanovljeni odbor se je že sestal na svoji prvi seji. Za predsednika je bila izvoljen Milan Šubic, za podpredsednika Slavko Stamejčič, za tajnika Jože Černe, za blagajnika pa Zdenka Habicht. Predsednik kadrovske komisije bo Mirko Klančar, komisije za razvijanje tradicij NOB Milan Podobnik in komisije za zgodovino brigade Lado Kocjan. Za predsednika nadzornega odbora je bila izvoljena Zlata Švajcer.

Po zboru je bila spominska slovesnost ob spomeniku ustanovitve brigade s kulturnim programom, v katerem so sodelovali vojski enote 4. SNOUB Matija Gubec, mladina in godba občine Trebnje.

Mirko Klančar-Sandi

Maribor - Pristrčno srečanje

Petnajstega oktobra 1983 smo se zopet srečali člani krajevne organizacije ZB krajevne skupnosti Slavko Šlander iz Maribora z borci KO ZB Prebold. Vežejo nas spomini na minula srečanja kakor tudi ime heroja Slavka Šlandra, ki je bil rojen v Prebolu, po njem pa nosi ime tudi naša krajevna skupnost v Mariboru. Pristrčno so nas sprejeli člani ZB Prebold, kakor tudi predstavniki KS, družbenopolitičnih organizacij, kulturne skupnosti ter mnogi drugi.

Ves program srečanja so pripravili nadvse po- žrtvovalni člani ZB Prebold, ki so nam podarili prekrasen dan v njihovi družbi. Po ogledu jame Pekel smo se odpeljali v Šempeter v Savinjski dolini. Kmalu nato smo se v lepem sončnem poldnevu odpeljali do planinskega doma.

Počasi smo se morali posloviti od naših prijaznih gostiteljev, tovarišic in tovarišev z željo, da nas kmalu obiščejo v Mariboru. Zahvaljujemo se vsem, ki so bili ves dan z nami in so vodili skrbno pripravljen program srečanja, kar je nepozabno.

Dragica Škerlavaj

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Slovinci na vojaških akademijah

Začetek je najtežji

Slovenski novinarji, ki spremljamo delo v naših oboroženih silah, imamo bolj redko priložnost, da se pogovarjamo z gojenci vojaških akademij. Še bolj redka pa je priložnost, da bi se lahko hkrati pogovarjali z gojenci različnih akademij. Ena izmed takšnih priložnosti je bila ob nedavni proslavi dneva Splošne srednje vojaške šole Franc Rozman-Stane v Ljubljani. Vodstvo te ustanove je namreč povabilo na proslavo tudi nekaj svojih nekdanjih dijakov in sedanjih gojencev vojaških akademij. Dijaki so jih po proslavi lahko spraševali o njihovem življenju na akademijah.

S štirimi od njih smo sedeli v eni izmed prostornih učilnic šole za Bežigradom. Kmalu so bile ovire premagane in pogovarjali smo se, kot da se poznamo dolga leta. Fantje so pripovedovali vse tisto, kar jih dijaki niso vprašali. Branko Cehner s Sladkega vrha, sicer pa gojenec letalskotehnične vojaške akademije v Rajlovcu, je dejal, da se pri njih sistem šolanja ne razlikuje od drugih civilnih fakultet. Redno imajo kolokvije. Povprečna ocena vseh testov je tudi končna ocena iz nekega predmeta. Zdaj so začeli uvajati tudi ustne zagovore pisnih izpitov. Tudi na letalskotehniški akademiji ima vsak gojenec pravico dvakrat delati izpit, tretjič pa ga mora pred komisijo. Dva izpita lahko prenese tudi v naslednji letnik. Branko je tudi dejal, da si prizadevajo predvsem za nepretrgano delo in želijo zmanjšati kampanjsko delo. Na letalsko tehnični akademiji je možen tudi dvostopenjski študij. Prvo stopnjo študija končajo po treh letih in dobijo naziv inženirja ter čin podporočnika. Če pa imajo zelo visoko povprečno oceno in JLA potrebuje kadre, gojenec nadaljuje študij

v Beogradu in po dveh letih dobi naziv diplomiranega inženirja ter čin poročnika.

Branko Cehner

Samo Zanoškar iz Celja, sicer gojenec vojaške akademije kopenske vojske v Beogradu, je dejal, da je edina slovenska vojaška šola daleč največje znanje od vseh srednjih šol. Sicer pa se na akademijah kmalu obrestuje sprotno delo. Gojenci z odličnim uspehom imajo vrsto ugodnosti. Vsak dan lahko gredo v mesto, sami si izbirajo kraj študija, to je ali bodo

študirali v učilnici ali v svoji sobi. Delovni dan na akademijah je zelo poln. Fantje

Samo Zanoškar

vstajajo ob pol šestih in imajo do predavanja ob osmih zajtrk, jutranjo telovadbo in zbor, pospravijo svoje postelje in spalnice. Sedem ur poslušajo predavanja, nato pa gredo na kosilo. Popoldan imajo tri ure obveznega učenja in nato večerjo. Vsak dan morajo obvezno gledati televizijski dnevnik, nato pa imajo prosto. Okoli desete ure zvečer morajo iti spat.

Samo je tudi povedal dvoje razlogov za osip gojencev. V prvem letniku odidejo tisti, ki se ne morejo navaditi na red in disciplino ter vojaški način življenja. V višjih letnikih pa je vzrok lenoba. Na akademiji kopenske vojske pa poznajo tudi neko vrsto vsakoletne študijske prakse. Tako gredo gojenci prvega letnika v enote JLA kot navadni vojaki, v drugem letniku so med študijsko prakso komandirji oddelkov, v tretjem pa komandirji vodov.

Ivan Žnidar je doma iz Slovenske Bistrice, šola pa se na mornariški vojaški akademiji v Splitu. Pravi, da

Ivan Žnidar

se je na začetku težko navaditi na način dela. Študij v prvih dveh letnikih se precej razlikuje od študija v tretjem in četrtem letniku. V prvih dveh je razmerja med teorijo in prakso približno 70 proti 30. V zadnjih dveh pa je ravno nasprotno. Večino predavanj imajo v sodobno opremljenih kabinetih. Prihodnji mornariški oficirji pa se vsako leto odpravijo tudi

na križarjenja s šolskimi ladjami. Tako v prvem letniku križarijo po Jadranu štiri najst dni, v drugem pa cel mesec. Seveda med križarjenjem praktično uporabljajo in obnovijo vse znanje, ki so si ga pridobili med enoletnim študijem. V tretjem letniku odplujejo z ladjo Galeb na obisk v eno izmed naših prijateljskih držav v Sredozemlju. Zanimivo je, da na takšna potovanja vabijo tudi najboljše gojence z drugih vojaških akademij. Tudi Ivan pravi, da je za uspešno delo na akademiji potrebno nepretrgano delo, in potem ni nobenih težav pri študiju.

Venceslav Ivanjšič

Med povabljenimi gojenci je bil tudi Venceslav Ivanjšič iz Škofij pri Kopru. Čeprav je obiskoval Letalsko splošno srednjo vojaško šolo Maršal Tito v Mostarju in zdaj študira na Letalski vojaški akademiji v Zadrju, so ga povabili, da bi dijakom pripovedoval o delu na tej ustanovi. Pravi, da se delovni dan na srednji šoli in akademiji razlikujeta samo v in-

tenzivnosti dela. Na srednji šoli so imeli v drugem in tretjem letniku letenje z jadralnimi letali, v četrtem pa so imeli tako imenovano selekcijo, med katero so ugotovili, kdo je sposoben za pilota in s kakšno vrsto plovila bo letel. V akademiji pa dve leti delajo predvsem pri teoretičnih vprašanjih poletov. V tretjem in četrtem se že pospešeno pripravljajo za samostojne polete. Pomemben dejavnik v letalski akademiji pa je tudi zdravje. Vsako leto imajo stroge preglede in na temelju teh tudi določijo, na kakšnem letalu boš letel. Sicer pa se gojenci tretjega in četrtega letnika vsak dan pripravljajo za polete. Ko jim dajo starešine naloge, jih sami obdelajo in določijo ravnanje med poletom. Nato skupaj z inštruktorjem obdelajo vse faze poleta in skupaj odpravita morebitne nejasnosti in napake. Nato se vsi zberejo v eni zmed učilnic in stari preiskušeni piloti jih sprašujejo o posameznih postopkih med poletom. Polet je potem preprost, toda prej je bilo treba ure in ure delati tako na srednji šoli kot na akademiji.

Ob koncu smo mlade fante vprašali, kaj so si izbrali za ožjo specialnost. Branko Cehner je dejal, da se želi posvetiti telekomunikacijskim napravam naše armade, Samo Zanoškar bo artilerec, o svoji specialnosti pa še ni posebej premišljal. Ivan Žnidar bi rad postal strokovnjak za artilerijsko raketna orožja naše mornarice, Venceslav Ivanjšič pa bi rad letel z nadzvočnimi letali. Našim fantom, prihodnjim starešinam JLA, želimo, da se bi jim želje uresničile.

Bojan Kuntarič

Obranili so vas pred sovražnikom

Enote teritorialne obrambe v naši republiki so v zadnjem času dosegle precejšnje uspehe pri usposabljanju. Njeni pripadniki so opremljeni in oboroženi tako, da se lahko postavijo po robu vsakemu nasprotniku v partizanskem načinu bojevanja, napadajo nenadno, z boka, v prvi vrsti pa so šole teritorialne obrambe namenjene delovanju na začasno zasedenem ozemlju.

Pred dnevi smo se udeležili urjenja ene od enot teritorialne obrambe, in sicer najboljše enote teritorialne obrambe v Jugoslaviji v lanskem letu. Gre seveda za enoto Edvarda Kardelja-Krištofa. Urjenje je potekalo na obrobju ljubljanske kotline, po vaseh in gozdovih. Teritorialcem vreme ni bilo ravno naklonjeno, sprejela jih je deževna in mrzla jesen. Težišni del vaje je predstavljal tema o delovanju enot teritorialne obrambe na začasno zasedenem ozemlju.

V bližnji vasi naj bi bil pomemben sestanek. Enota te-

ritorialne obrambe pa je morala zavarovati vas. Vaščani so opazili nasprotnika, ki se je približeval v manjših, a dobro oboroženih skupinah. Branilci so ugotovili, da jim bo najbrž prav prišla pomoč, saj niso natančno poznali sovražnikovih sil. Na čistino pod vasjo je kmalu priletel prvi helikopter in za njim še ostali. Nasprotnik je poskušal z desantom presenetiti branilce pomembnega območja. Nasprotnikovi vojaki so drug za drugim poskakali iz helikopterjev in iskali kritja, kajti branilci, pripadniki enote teritorialne obrambe, so začeli silovito streljati. Napadalci so zbrali in organizirali svoje sile in odločno napadli vas. Helikopterji so jim skušali pomagati v napadu, uspelo pa jim ni, saj so branilci budno pazili in z ognjem prisilili helikopterje, da so se umaknili v varno razdaljo. Napadalec je že zavzel položaje branilcev na robu vasi pod kozolci in ob skladovnicah drv. Takrat pa so branilci dobili pomoč. Na-

padalec je poskušal še enkrat, odvrgetel je dimne bombe in bojne strupe, toda branilce to ni prav nič zmedlo. V trenutku so si našli zaščitne maske in nadaljevali protinapad. Obroč okrog napadalec je bil obkoljen in zajet.

V približno pol ure takšne

dinamike so dali tako napadalci, pripadniki zaščitne enote milice, kot branilci, pripadniki enote teritorialne obrambe Edvarda Kardelja-Krištofa, vse od sebe. Obleke so bile premočene, zunaj od mokre trave, znotraj od znoja.

Potem so se vsi skupaj zbrali ob vodnjaku na kmečkem dvorišču sredi vasi, kjer je kmet ponudil »kratkega«, nekateri pa so si potešili žejo z vodo iz vodnjaka. Pod kozolcem so postavili še mize, kuharji so dodali svoj izdelek, fižol seveda, prišel je čas za pogovore. Vaja je ponov-

no zblížala vaščane, ki so aktivno sodelovali v njej, in pripadnike teritorialne obrambe. To pa je bil, poleg preskusa obrambe pred helikopterskim desantom, tudi eden od ciljev.

(K. B., foto: M. Garbajs)

Visoki odlikovanji

Predsedstvo Jugoslavije je na predlog zvezne konference ZRVS Jugoslavije odlikovalo Danijela Lepina in Stanka Petelina z visokima državnima odlikovanjema.

Danijel Lepin je prejel za svoje dolgoletno delo v zvezi rezervnih vojaških starešin in ZZB NOV Slovenije ter za njegovo delovanje na obrambnem področju red republike z zlatim vencem.

Stanko Petelin pa je prejel red republike s srebrnim vencem za dolgoletno delo v republiškem štabu za ljudsko obrambo in republiški konferenci ZRVS ter večletno plodno oblikovanje revije Naša obramba.

B. K.

Ob prazniku

V enoti Boška Jeftića so slovesno proslavili 10. november, dan topniškoraketnih enot protizračne obrambe. Pripadnikom te enote in vseh drugih enot te zvrsti naših oboroženih sil je ob prazniku čestital tudi načelnik štaba Ljubljanskega armadnega območja generalmajor Svetozar Višnjić. V govoru je orisal razvoj protizračne obrambe od skromnih začetkov v narodnoosvobodilni vojni pa da

danes, ko ima najsodobnejša tehnična sredstva za odkrivanje in uničenje morebitnega kršilca našega sodobnega neba.

Predstavniki družbenopolitičnih organizacij in prebivalcev občine Ljubljana Moste-Polje pa jim je zaželel še veliko uspehov v prihodnjem delu.

Ob koncu proslave, ki so se je udeležili tudi predstavniki delovnih organizacij, šol, mladine, organov za notranje zadeve in drugi, so najboljšim vojakom podelili značke zglednega vojaka.

B. K.

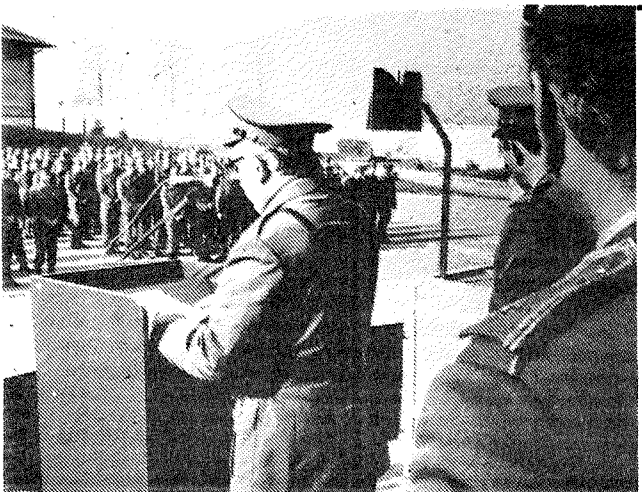
Dan enote JLA

Prebivalci Ilirske Bistrice in pripadniki tamkajšnje vojašnice so v ponedeljek, 7. novembra slovesno proslavili enainštrideseto obletnico ustanovitve 13. proletarske udarne brigade Rade Končar. Ustanovili so jo v Gornjem Sjeniku na Kordunu.

Na slovesnosti, ki so se je udeležili predstavniki družbenopolitičnih organizacij in delovnih kolektivov, mladina, borci in pionirji, je o bojni poti te slavne partizanske enote govoril Bogdan Krtnič. V imenu gostov je enoti JLA, ki nadaljuje izročila 13. proletarske udarne brigade, čestitala k doseženim rezultatom pri bojnem usposabljanju sekretarja OK ZSMS Ilirska Bistrica Jožica Vidmar.

Nato so najboljšim vojakom, starešinam in enotam izročili nagrade in prehodne pokale.

P. Nikolić

Menih, ki je hotel vzdigniti svet iz tečajev

Luteranski nauk je danes veja na drevesu katoliške cerkve. Slovencem pa je na svojem začetku zapustil Primoža Trubarja in z njim prvi korak k osamosvojitvi slovenskega jezika. Luther sicer ni vrgel sveta iz tečajev, kljub temu pa je posredno prispeval tudi k slovenskemu koraku v zgodovino.

Bilo je 18. aprila 1521, drugi dan nemškega državnega zbora v Wormsu. V dvorani, ki so jo pod nizkim stropom osvetljevale kadeče se baklje, je bila strašna gneča. Pod baldahinom je sedel tedaj še mladi cesar Karel V., ob njem njegov tolmač, kajti cesar ni znal nemški, cesarjevo špansko spremstvo v bogatih svečanih oblačilih, visoka duhovščina, škofi, opati in prelati, nemški knezi in veljaki, cela armada svetnikov, tajnikov in oboroženih opred ter množica radovednežev, ki si je že na vse zgodaj zagotovila prostor za predstavo, ki se je obetala – to je bilo zgodovinsko prizorišče znamenitega zasliševanja, v katerem je asketsko shujšani, od neprestanega nočnega bdenja blede avguštinski menih, učeni doktor Martin Luther moral odgovoriti na eno samo vprašanje: ali prekliče, ali ne prekliče tega, kar je zapisano v njegovih knjigah, ki so ležale pred njim.

Napetost v dvorani je z vsakim trenutkom naraščala. Ze prejšnji dan si je namreč Luther v skoro spravljenem zagovoru izprosil čas za premislek. Vsi, ki so upali, da bodo ohranili enotnost Cerkve in države ter odrinili Luthrov primer ob stran, so videli v obtožbenem obnašanju obotavljivost in možnost, da ga bodo ustražovali in upognili; tisti pa, ki so videli v Luthru rešitelja, so se bali, da ne bo dovolj trden in da bo podlegel.

Njegova odločitev, da ne prekliče in njegove besede: »Tu stojim. Ne morem drugače. Tako mi Bog pomaga!« – so prišle v zgodovino in navdušeni protestantski kronist ugotavlja, da se je s tem začela nova doba.

Danes, ko gledamo na zgodovino s hladnejšimi očmi, se zavedamo, da neke dobe ne pričena en sam človek, še manj pa, da se začenja neka doba v enem samem trenutku. Nepretrgano dogajanje ima svoje kane v preteklosti in zori v prihodnosti. Razen tega pa Luther teh besed najbrž sploh ni izrekel, ampak je svoj odločni »Ne!« podkrepil s prišernim obrazcem.

Kljub temu pa priča njegov nastop pred državnim zborom o nezasišnem pogumu. Klici »En el fuego heretico!« – v ogenj s krivovercem – ki so prihajali iz cesarjevega španskega spremstva, nikakor niso bili prazne pretnje. Luther je imel sicer zagotovljen prost odhod, toda kaj je pomenila cesarjeva beseda očitnemu krivovercu! Tudi Jan Hus jo je imel pred dobrimi sto leti in je kljub temu moral na grmado. Mnogo let pozneje, ko se je cesar Karel že odpovedal prestolu in videl, da so mu mnogi načrti spodleteli, krivoverstvo pa se je še vedno širilo, je baje obžaloval, da tedaj krivoverce ni spravil s sveta.

Luthra, ki ga je bil papež leto predtem že izobčil, je zadelo še državno izobčenje. Papežev nuncij Girolamo Aleander je sestavil edikt, državno prekletstvo, po katerem nihče ne sme Luthru dati zatočišča, jedi in piščice ter mu na noben način ne sme pomagati. Ukazano je, da ga zgrabijo, kjer koli ga dobijo. Isto velja za njegove pajdaše in zaščitnike, ki jim lahko zaplenijo imetje. Da bi se krivoverstvo do kraja izkoreninilo, je treba zažgati vse spise, ki grajajo vero, papeža in Cerkev, njihove avtorje in izdajatelje pa obsoditi na smrt. Vse tisk je treba podvreči ostri cenzuri.

Čeprav je doba, ko je tako prekletstvo lahko uničilo celo vladarja in ga uklonilo papeževi volji, že minila, je bil Luther brez dvoma v življenjski nevarnosti. Zato so ga prijatelji dali ugrabiti in spremiti na varno v skrivališče na grad Wartburg, kjer je v strogem inkognitu kot »vitez Jörg« preživel čas največje nevarnosti.

Tu se je Luther lotil svojega velikega dela, dela, ki mu je morda bolj kakor njegovi nauki zagotovilo mesto v zgodovini: nemškega prevoda biblije. Pred Luthrom so imeli Nemci že več prevodov, ki pa so bili pisani v kancijljski, lese- ni nemščini. Ti prevodi so bili

Martin Luther, kakor ga je portretiral veliki mojster Lucas Cranach

narejeni po latinski »Vulgati«, ki jo je Cerkev edino priznala. Na sploh pa prevajanje biblije na ljudski jezik pravzaprav ni bilo dovoljeno, saj bi jo verniki lahko tolmačili drugače, kakor je to predpisovala Cerkev. Luther, ki je prevajal iz originala Novo zavezo iz grščine, Staro pa precej pozneje iz hebrejščine, je že s tem grešil proti avtoriteti Cerkve. Njegov prevod v preprosti, resnično ljudski vsakomur razumljivi jezik je – to mu danes priznavajo tudi njegovi nasprotniki – prava mojstrovina. Z neverjetnim posluhom za najtanjše izrazne možnosti nemškega jezika je prevedel najtežja »temna« mesta. Nemci ga upravičeno štejejo med svoje najodličnejše prevajalce in nedosegljive poznavalce nemškega jezika. Luther se je s prevajanjem pečal tudi teoretično in je dejal, da je gledal preprostemu človeku z ulice »na gobec«.

Morda se je imel revolucionarni reformator (protislovje, ki za Luthra vsekakor drži) za svoje življenje zahvaliti predvsem neverjetno zapletenim razmeram v tedanji Nemčiji. Deželni knezi so si bili v laseh; vitezi, ki so se pod Sickingovim vodstvom upirali so propadli; katoliški cesar pa je vso svojo pozornost posvetil svojim vojnem s katoliškim francoskim kraljem Francom in ne nazadnje s Francovim zaveznikom papežem. Leta 1527 so Karlove čete strahotno opleni- le celo papežev Rim. Turki so vdirali vedno globlje v Evropo, zasedli celo Madžarsko – Vse to je bilo svetovnozgodovinsko ozadje, pred katerim je deloval Luther, ki je pošiljal v svet spis za spisom, kjer je obračunaval s svojimi nasprotniki, ki jih je znal, kakor je bila v tistem času navada, krepko ozmerjati. Vsi poskusi, da bi dosegli kompromis, so se morali izjaloviti, saj ni šlo le za učena teološka vprašanja, ampak za vprašanja, ki so zadevala Cerkev ne le v dogmi, ampak

predvsem v njeni ekonomiji in v oblasti.

Sprva je bil Luther še prepričan, da se da urediti vse v okviru Cerkve. Misli je, da papež za nepravilnosti, ki so se razpasle, sploh ne ve, saj je obdan od samih slabih svetovalec. Ko se je spustil v bojs kramarsko trgovino z odpustki, se ni zavedal, da so renesančni papeži, posebno Medicejec Leon X., nujno potrebovali denar za svoje vojske in za zidavo bazilike sv. Petra. Njegova kritika Rima sploh ni bila nič posebno novega. Nemci so odtokanje denarja v Rim že davno težko prenašali. Pa tudi sicer je poznal srednji

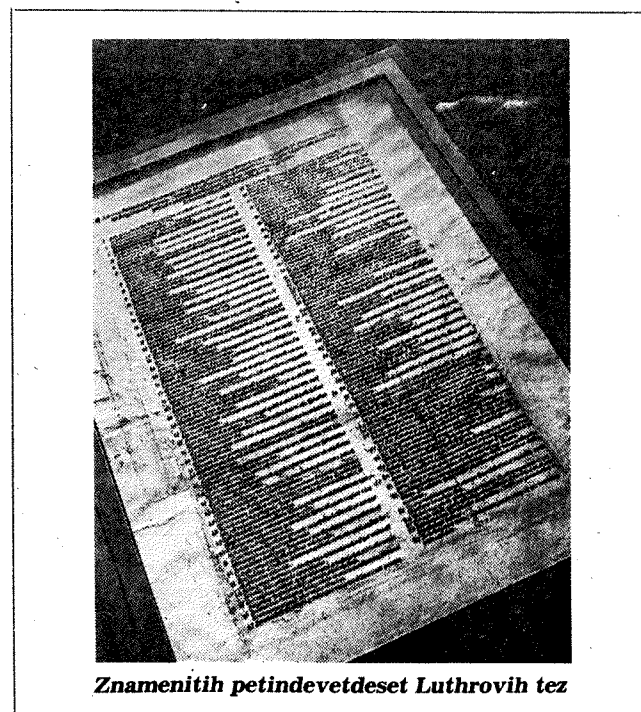
vek zelo ostre graje, ki jih niso izražali samo krivoverci kot valdenci, wycliffovci in husiti, ampak tudi zastopniki uradne Cerkve. Že na koncilu v Lyonu (1425) je lincolnski škof Robert Grosseteste izjavil: »Vir vsega zla je rimska Cerkev, ker z darovnicami in podeljevanjem služb ob belem dnevu imenuje ljudi, ki vplivajo pogubno in sploh niso pastirji«. Še hušji so bili očitki, ki jih je moral kmalu po tem poslušati papež Aleksander IV., češ Gospod je naročil sv. Petru, naj njegove ovce pase, ne pa striže. Take sodbje in obsodbe so se množile in stopnjevale čim težji je bil socialni položaj in čim bolj so se pričeli posamezniki v mestih zavedati svoje veljave. Kar je bilo novo pri Luthru, so bili njegovi napadi, ki se niso omejevali samo na teološke razprave, ampak so v neštetih tiskanih brošurah tudi v nemškem jeziku prišle med ljudi.

Pri tem se je zgodilo, da so ljudje marsikaj razumeli drugače, kakor si je Luther to zamisljal. Med tlačani je vrela – kaj čuda – če so si Luthrov spis »O svobodi kristjana«, predvsem pa razna mesta v svetem pismu razlagali po svoje. Razni potujoči pridigarji so hodili iz kraja v kraj in oznanjali svoj puntarski evangelij. Ustvariti so hoteli komunistične razmere, kakršne so po njihovem mnenju vladale med prvimi kristjani. Kmečki upori, ki jih poznamo pod imenom Nemška kmečka vojna (1525/1526) so zajeli dobršen del Nemčije. Ponekod so se upornim kmetom pridružila celo manjša mesta. Fevdalci so vse te upore strahotno kruto in krvavo zadušili. Pri tem jih je Luther odločno podprl. S svetopisemskimi zgledi je grmel proti upornikom in pozival, da naj vsakdo »pobjda, davi in kolje«, kajti »zdaj je čas meča in jeze in ne čas milosti«. Tu je Luther pod-

legel svoji zaverovanosti v svetopisemsko načelo o pokornosti oblasti, čeprav se je sam s svojim uporom proti cerkveni in državni avtoriteti tej pokorščini odrekal. Po njegovem je bila taka izjema možna v vprašanjih vere in vesti. Verjetno pa je pri tem kljub vsemu zatiranje o neodvisnosti bila odločilna odvisnost od fevdalnih zaščitnikov, saj v boju proti kmečkim upornikom ni bilo razlike med Luthrovimi pristasi in katoličani.

Tu se Luther močno razlikuje od našega Trubarja, ki je pač pod njegovim vplivom svaril in rotil kmete, naj se ne upirajo. Prav temu svarilu se pozna, da je Trubar stisko svojih rojakov dobro poznal: »Kadar pa ta gosposčina preveliko štivo, pravdo, činže, nove cole, aufšloge, tlake nalaga, terje inu bodo od hudih flegarjev, hlapcev, županov, vlapetov inu beričev obrečeni inu oblegani, de nim bude tu nih po krivici vzetu, štrafjani, v ječo vrženi, od nih imejna, zemel inu blaga pahneni, pregnani za volo mitov etc...« – Šele zdaj, ko je našel vse, kar je kmeta težilo, pride na pripomočilo: »– tako silo inu krivico so ti verni dolžni volnu trpeti, nih tako nujno, revo, silo inu krivico zred sujo družini Bogu tožiti inu kratku nekar punte oli avštrije začeti oli sami sebe maščovati, koker so Kore, Datan, Abison, Absalon inu ti Vogri v tim 1508. lejtu inu ti Krajnci v tim 1515. inu ti Dolenci v tim 1573. ti Štajerji v tim 1528. bili sturili, oli so per tim hud konec vzeli, so bili pobijeni, obrečeni inu na špiče vtaknjeni...«

Kako drugačne so tu besede Primoža Trubarja, ki mu marsikdaj pride pod pero beseda »tiran«, »krivična gosposčina«, posebno ko očita Celjskim grofom njihovo razuzdanost. Čeprav je Luther zaradi svojega odnosa do kmetov verjetno izgubil mnogo svoje popularnosti in čeprav sta se Cerkev pa

Znamenitih petindevetdeset Luthrovih tez

tudi cesar trudila da uniči novoverce, sa je Luthrov nauk že tako razširil, da je bil boj proti njemu že vnaprej obsojen na neuspeh. Zelo pomembna postaja v njegovem življenju in v zgodovini njegovega gibanja je bil državni zbor v Augsbu- gu (1530). Ker izobčeni Luther ni imel dostopa, ga je zastopal njegov zvesti učenec in sistematični humanist Melancton, ki je prebral nekakšen obrambni spis, ki je v zgodovini znan kot »Augsburška ve-

roizpoved«. Na to listino se luteranci še danes sklicujejo. Katoliški teologi so ta spis seveda ovrgli in cesar je razglasil, da se morajo »protestanti«, ki so dobili ta vzdevek, ker so na državnem zboru v Speyerju protestirali proti odpravi tako imenovanih »tolerancijskih« sklepov, ukloniti, ker bo sicer kot zaščitnik Cerkve ukrepal proti njim. Pet nemških kne-

2. da Kristusova žrtev ne zadostuje, če se ne naslanja na mašo,

3. da ne koristi le živim, ampak tudi mrtvim in

4. da veljajo že sama opravljena dela.

Med temi »malikovaistvi, ki jih očita katoličanom, je luteranska misel o izločevanju po-

Primož Trubar, slovenski reformator v času, ko se je začela zgodovina ustnega in pisanega ustvarjanja v slovenskem jeziku, v času, ko so se prebujale, krepile in usklajevale narodnooblikovalne moči.

zov in štirinajst mest, med njimi Strassburg, Frankfurt, Nürnberg in celo Augsburg so ostali pri svojem protestu. Državni zbor ni dosegel soglasja in cesarjeva beseda je bila zopet brez moči.

Luthrovo življenje in njegov duhovni razvoj od njegove bleščeče kariere, ki jo je začel kot učeni profesor na wittenberški univerzi, prek njegovega nastopa zoper trgovino z odpustki, njegove razglasitve 95 točk, ki jih je pribil na vrata wittenberške kapele, njegovega izobčenja, njegovega zažiga »dekretalij« (papeževih cerkvenopravnih odločitev) in bule o izobčenju, razhajanja s švicarskim reformatorjem Zwinglijem do njegove poroke s pobe- gno nuno Katarino von Bora ter do njegove smrti, vse to življenje se je usodno vpletlo v svetovno dogajanje.

Luther sam sicer ni vzdignil sveta iz tečajev, saj se je stari svet že davno nevarno razmaja- lal, tudi ni mogoče reči, da je Luther že povsem človek novega časa, preveč je bil še v srednjeveških predstavah o hudiču, s katerim se je stalno boril. Njegova vloga ob prehodu v novi čas pa je tako pomembna, da je najbrž upravičena sodba o reformatorju, ki je »mlad« pol tisočletja. Več kakor 70 milijonov vernikov,

Ko je Trubar v pregnanstvu hotel stopiti v stik s svojimi rojaki v domovini, je moral uporabiti tisk, ki je bil tedaj star že sto let. Najprej je moral naučiti svoje »ljube Slovence« brati in jih poučiti o najnujnejših naukih vere, kakor jo je sam imel za pravo. Takoj zatem pa je bila njegova glavna skrb prevod biblije. Že 1555 – 33 let po Luthrovem prevodu celega Novega testam- ta – je objavil Trubar »Ta evangeli svetega Matevža«. V letih 1557 – 1558 je izšel »Ta prvi dejl tiga Novega testam- ta«, leta 1560 pa še »Ta drugi dejl«, torej manj kot 50 let po Luthru.

Jezikovno še pomembnejše pa je bilo delo pri celotnem prevodu Biblije (1584). Opravi- l ga je mladi Jurij Dalmatin. Danes si le težko zamisli- mo, pred kakšno težko nalogo je stal. Luther je imel – kot smo rekli – že več nemških prevodov na voljo. Nemščina je bila že davno uradni jezik (praškega državnega urada). Dalmatin ni imel ničesar. Manj kot štirideset knjig v li- teraturi, ki je bila stara ko- maj 34 let je kaj pila osnova za delo, ki obsega besedišče tako rekoč vsega javnega živ- ljenja od tehnike do leposlov- ja. Luther pripoveduje, kako se je hotel učiti tudi k obrtni- kom, ko je prevajal poglavje o zidavi Salomonovega temp- lja. Koliko obrtnikov na Slo- venskem pa je v 16. stoletju še ali že govorilo slovenski, po- sebno če upoštevamo, da so živeli večidel po nemških ali ponemčenih mestih. Če priz- namo Luthru prevod njegove Biblije kot mojstrovino, kaj naj rečemo o Dalmatinu, ki je opravil mnogo težjo nalogo? – S katoliškimi naslonitvami na njegovo izrazje je postal Dalmatinov in seveda Tru- barjev jezik temelj današnje- mu slovenskemu knjižnemu jeziku.

Jaro Dolar

Literatura:

Emanuel Stickelberger: Reformation. Ein Heldenbuch. Stuttgart. 1941 (1. izd. 1928)

Richard Friedenthal: Luther. Njegovo življenje in doba. Murska Sobota. 1983.

James Mackinnon: Luther and the Reformation. New York 1962.

1. da je duhovnik posrednik med Bogom in ljudmi,

V Ljubljani 6. slovenski knjižni sejem

V torek se je v ljubljanskem Cankarjevem domu začel slovenski knjižni sejem. Že šesti po vrsti, v dveletnih presledkih. Ob tej priložnosti smo spregovorili z glavno urednico založbe Borec Andrejo Kmecl o uresničevanju letošnjega knjižnega programa pri tej založbi in načrtih za prihodnje ter s Frančkom Bohancem, predsednikom založniškega sveta Partizanske knjige, ki je v dobršni meri prispeval, da je uresničena ena izmed nalog sveta za tradicije pri ROZZB NOV Slovenije – izšel je namreč prvi književni magacin pod naslovom Pričevanja.

»Književni zbornik«, nekakšna vmesna oblika med almanahom in zbirko esejev, ki ga je začela izdajati Partizanska knjiga, je sestavljen iz prispevkov različnih pisateljev in drugih kulturnih delavcev, ki pa vsi skušajo odgovoriti s svojimi pogledi na skupno temo. Tema, ki je zaposlovala tokrat petnajst partizanskih kulturnikov, je odnos piščega razumnika do družbe. Zato je tudi naslov prve »knjige« »Pisati svoj čas«. »S tem smo želeli piscem naložiti napotilo, da bi govorili o tem, kako so pisali svoj čas; kako so pisali svoj čas, da niso bili trubadurji stopinj v njem, ampak dejavni posamezniki med drugimi ustvarjalci slovenske kulturne zavesti od začetka vojne do danes,« nam je povedal Franček Bohanec, ki je tokratna »Pričevanja« zbral in uredil.

Josip Vidmar, Karel Grabeljšek, Matej Bor, Jože Javoršek, Mitja Vošnjak, Boris Majer, Vojan Rus, Tone Svetina, France Brenk, Dušan Moravec, Ivan Jan, Bojan Štih, Ivan Potrč, Filip Kumbatovič-Kalan in Franček Bohanec imajo prispevke tokrat. Urednik nam je o celoti povedal tole: »Gre za avtobiografske eseje, v katerih pa je dejanska navzočnost posameznih avtorjev različna, kakor so različni (kljub skupnim izhodiščem) tudi pristopi. Oblika je, lahko bi rekli, politerarna in težko je najti med prispevki skupni imenovalec. Osebnosti in njihove oblikovalne sposobnosti pa vendar dajejo enoto, ki bo javnosti dajala avtentično pričevanje, in v tem je čar te knjige.«

Že pri površnem prelistavanju tega dela je očitno, da gre za publikacijo, ki prese-

ga raven revialnega tiska, pa vendar ni knjiga. Ta vmesna oblika ima, nas je opozoril njen urednik, to prednost, da se lahko ponovi, kadar takšno izdajo narekujejo aktualnost trenutka ali skupna želja po poudarku na določeno temo. V pripravi je že naslednja »knjiga«. To pa ni z ničemer vezano na ožje določene roke in tudi ni oblikovno zavetjujoče kot, denimo, književni almanah. V njej naj bi (spet več avtorjev in med njimi tudi mlajši) razmišljali o narodnem jazu, o slovenstvu, kakor se je v vseh svojih posameznostih kazalo v književnosti doma in v odnosu do sosednjih književnosti.

Prvo knjigo »Pričevanj« je izdala založba Partizanska knjiga v 2000 izvodih in so jo skupaj z avtorji predstavili na letošnjem knjižnem sejmu.

Založba Borec: osrednja tema – NOB

Tudi založba Borec se predstavlja javnosti na letošnjem slovenskem knjižnem sejmu s svojo knjižno bero. Pri tem izstopa njena osnovna naravnost tako v literarnih kot v znanstvenih dokumentarnih delih pa tudi v spominih in prevodni literaturi.

Glavna urednica te založbe Andreja Kmecl nam je v pogovoru povedala, da si založba prizadeva zajeti v svoj program tudi knjige, katerih vsebine posegajo po predstavitvi sodobnega dogajanja skozi naš, jugoslovanski pogled. Pri tem je predvsem pohvalno to, da se takšnega pisanja loteva vse več domačih, slovenskih avtorjev (kot je bil na primer Uroš Lipušček z nadvse aktualno in kot se je izkazalo, uspešno knjigo, »Iran proti Iranu«); hkrati pa sodijo sem knjige tujih avtorjev, ki podrobno in poznavalsko obravnavajo politična dogajanja včerajšnjega in današnjega dne (kot je »Bitka za Beirut« avtorice Michael Jansenove s komentarjem Jožeta Plešnarja).

Literarna ustvarjalnost na temo NOB in revolucije je področje, ki ga želi založba Borec še naprej gojiti in mu odmerjati v programih prvo skrb. Vendar je v zadnjem času čutili zmanjšano zanimanje avtorjev za to temo. Tako sega založba bolj kot prejšnja leta tudi po delih iz vrst zamejskih slovencev in znamenitih izseljencev, kar kvalitativno dopolnjuje vsebinsko usmeritev založbinega programa.

Področje spominov in pričevanj je tudi eno tistih, ki uokvirja podobo NOB ter revolucije in jih je pri Borcu v zadnjih letih izšlo že lepo število (v zadnjih dveh letih šest) ki so brez dvoma priljubljeno in koristno branje, (če omenimo le »Spomine črnoglednega humorista« avtorjev Križanovskega in Pavlina, ali pa pravkar izdano knjigo spominov Radka Poliča »Spoznanja«). Podoba pa nikakor ne bi bila vsestransko zaokrožena, če ne bi skrbeli tudi za izdajanje del, ki govorijo o življenju v taboriščih tudi o vojni skozi spoznanja

in poglede tujih avtorjev. Tako so izšli že zborniki o taborišču Dachau, Auschwitz (v sozaložništvu) in Buchenwald, med prevodi pa (letos) Wiesława Kielerja »Anus mundi« ter Jeana Francoisa Steinerja »Treblinka«.

Tisto, kar spremlja literaturo na katerokoli zgodovinsko temo, so dokumentarna in znanstvena dela. Založba Borec je poleg ostalega, ali bolje, vzporedno z literarnimi programi ves čas tudi na tem področju z mislimi pri potrebi po celotnem predstavljanju revolucije in NOB. V zadnjem času ji je uspelo pridobiti (poleg že priznanih avtorjev, kakršni so na primer Tone Ferenc) nekaj mlajših avtorjev, ki so se uspešno pridružili srednji in starejši generaciji. O tem brez dvoma pričajo tudi Kajuhove nagrade (Dušan Nečak, Boris Mlakar), ki jih ti avtorji prejemajo.

Narodnoosvobodilni boj in revolucija, pa tudi tisto, kar se v današnjem času z jugoslovanskim pogledom na svetovna dogajanja veže nanju, ostaja na vseh naštetih področjih neizčrpna tema, saj ostaja zanimanje avtorjev, nam je zadržala glavna urednica založbe Borec, še vedno večje kot so dejanske možnosti za izdajanje knjig. Vendar ostaja Borec (zasedaj) pri neokrnjenem knjižnem programu. Tako bo letos izšlo 20 knjig v programu za odrasle in 15 v mladinskem programu (ki ga bo potrebno posebej predstaviti), sem pa niso všteti ponatisi.

Vse naštetje je šlo v založbi Borec doslej po načrtih kljub izjemno zaostrenim pogojem za izdajanje knjig; zato ostaja naloga, da bodo v prihodnje izdajali albume, kakršni so bili letošnji Prežihov (ki bodo predstavljali slovenske ustvarjalce, z življenjem in delom tesno povezane z revolucijo) slejkoprej daljnoročni načrt. Mednje pa vstevajo uredniki tudi načrtno izdajanje vojnega romana (jugoslovanskega in svetovnega) in antologijo evropske vojne proze.

B. Ž. J.

Bogato življenje mladega revolucionarja

Ob knjigi spominov na Janeza Marentiča

Zgodovino pišemo ljudje s svojimi življenji. Delček nje je napisal tudi mladi belokranjski agronom Janez Marentič, o katerem smo dobili ob 40-letnici njegove smrti sicer neobširno, vendar vsebinsko pestro knjigo spominov o njegovem predvornem delu. Zbrala jih je njegova žena Vera Marentič-Novak, izdala in založila pa ČGP Kmečki glas kot nekakšno dopolnitev Marentičeve knjige Slovenska vas pod kapitalističnim jarmom, ki je izšla 1957. leta.

Knjigo dobro označuje odlomek iz uvoda Martina Ivaniča, kjer pravi pisec, da »danes ob opisovanju življenja in dela znanih revolucionarjev in borcev za pravice delovnega človeka skoraj po pravilu naštevamo predvsem dolžnosti, ki so jih opravljali, vse premalo pa prikažemo njihovo neposredno delo, njihov človeški in revolucionarni lik, njegovo razumevanje sveta ter njihov odnos do ljudi, nad katerimi so delovali.« Marentičev odnos do ljudi pa je bil takšen, kakršnega mu je nare-

kovalo njihovo prosvetiteljsko in obenem revolucionarno delo med ljudmi, nevednimi zaradi družbenega zapostavljanja, a odprti za resnico in že po naravi nekako širokosrčni. Rojen je bil v Ameriki. Po mladostni revščini v Beli krajini so ga dali v ljubljansko gimnazijo in tam določili za duhovniški poklic, vendar Janez ni bil pripravljen z dogmani pojasnjevati in zagovarjati krivic nad ljudmi na svetu, temveč je hotel ta svet spreminjati. Odšel je študirat agronomijo v Zagreb, vendar niti tam ni bil pripravljen kot stažist in zaposlen drugod ni pretrgal vezi z Belo krajino. Bil je nevaren »komunist«, posebno aktiven med kmečko mladino, prehodil je številne belokranjske pešpote, popoln ilegalec v času protikomunističnih zakonov, gradil je mrežo somišljenikov in zaupnikov brez političnega pridiganja in public, žel je obilne sadove, bil je rojen ljudskofrontovski aktivist, bil je preganjan in mučen. Gorel je in tudi prezgodaj izgorel, saj bi še lahko veliko

naredil v NOB.

Najobsežnejše poglavje v knjigi, ki je nekako preveč fragmentarna, da bi želela biti monografija, ima naslov »Stiki z Belo krajino«. Takrat je bila Bela krajina že svet Župančičeve »Dume«; izseljevanja iz revščine v izsanjani boljši svet. To je bil tudi svet prezgodaj umrlih Marentičevih staršev. Marentič piše v enem svojih pisem: »Že kot otrok brez svojcev in sredstev, glad, batine od drugih, nisem imel niti najprimitivnejših človeških pravic, takrat sem postal to, kar sem... Takrat sem sklenil, da bom – bilo mi je okoli 10 let, zmeraj branil zatirane, slabe in preganjane in se boril za pravico, ko dorastem.« Marentič se je družil z mnogimi takrat najbolj aktivnimi belokranjskimi komunisti, kakor s Frnacetom Štefaničem, Mikom Suštaršičem, Mikom Jakofčičem, Jožetom Mihelčičem (kasneje narodnim herojem), Nikom Crničem, Francem Špeharjem, Milanom Šipcem, z brati Butala, z Mico Jančarjevo in drugimi, vdrževal pa je tudi

zveze z Vido Tomšičevo, Tonetom Tomšičem, Edvardom Kardeljem, Jožetom Brilejem, Petrom Držajem itd. Marentič se je na svojih poteh po Beli krajini temeljito seznanil s kmečkim gospodarskim življenjem, pisal je o njem in študiral marksistično literaturo (Zgodovino socializma, Heglov dialektični materializem, Mezdnio delo in kapital, Antidühring, Zbornik hrvatskih seljakov, Lončarjevo delo Kako je nastalo delavstvo in njegovo gibanje – kot poročajo o njem njegovi tovariši). Za Drštvo kmečkih fantov in deklet je pridobil mnoge mlade Belokranjce, ki so se pripravljali za končen spopad s kapitalizmom. V Zagrebu pa je delal z mladimi intelektualci in delavci, saj je mogel biti zaradi svoje človeške odprtosti in razgledanosti sogovornik z vsakim človekom.

Odlika knjige o njem so izvirne izjave ljudi, ki so z njim delali in so ga dobro poznali, le da se nekatere stvari in dogodki ponekod malo ponavljajo.

Lojze Krakar

Predstavitev knjižnih novosti založbe Borec

V četrtek, 10. novembra, sta v Cankarjevem domu v Ljubljani glavna urednica založbe Borec Andreja Kmecl in založbeni urednik Jože Stabej skupaj z avtorji predstavila štiri nova slovenska knjižna dela. Dve od teh knjig sta na trgu že od začetka letošnje jeseni, dve pa prihajata šele iz tiskarne.

Spoznanja, knjiga Radka Poliča, partizana in našega vojaškega predstavnika v Berlinu, je kritičen zapis z velikimi moralnimi razsežnostmi. Zanimal bo vse, ki so sami doživeli stalinistične metode obravnavanja človeka ali vsaj kaj vedo o njih. O tej knjigi poročamo posebej.

Rudolf Hribernik je na tiskovni konferenci sam obširno spregovoril o tretjem delu svoje knjige Opredeletiv. To je vojna kronika s svojevrstnim načinom podajanja dogodkov v NOB. Njen tretji del zajema nekako tretje leto slovenske (in jugoslovanske) osvobodilne vojne od kapitulacije Italije do polovice 1944. leta. Vsa tetralogija (njen četrti del je avtor že pripravil) skuša bralcem čimbolj nazorno in zgoščeno opisati slovenski štiriletni boj in bo vsekakor zaslužila tudi prevod v srbohrvaščino. Ob tej zajetni knjigi v štirih delih bomo več poročali ob izidu zadnje knjige.

Stanislav Mahkota je govoril o zborniku o nacističnem koncentracijskem taborišču Buchenwald, o katerem smo že pisali. Zbornik je delo več avtorjev, predvsem v svojem osrednjem delu Pričevanja, kjer govorijo številni bivši jugoslovanski jetniki o svojem trpljenju in boju, saj je bil Buchenwald edino nemško koncentracijsko taborišče, ki se je samo osvobodilo.

Andreja Kmecl je opozorila še na ponovno pregledan in skrajšan ponatis trilogije Žrtve pisatelja Vladimira Kavčiča. L. K.

Radko Polič: Spoznanja

Med sto in sto stranmi spominov, ki vsako leto izidejo v Sloveniji in Jugoslaviji, borih 219 strani obsežna knjiga Spoznanja Radka Poliča (izdala jo je založba Borec v Ljubljani) ne bi pritegnila posebne pozornosti, če ne bi bila njena vsebinska in stilna zasnova bistveno drugačna od tovrstne literature. Avtor obravnava obdobje desetih let po drugi svetovni vojni, torej čas evforije, pričakovanj, pa tudi informbiroja in počasi se uveljavljajočega sloja premožnih ljudi v vojski, še bolj pa v diplomaciji; čas, ko je družba zahtevala človeka zase in po svoje z njim tudi ravnala. To so Spomini, tudi grenki 1945-1954 (tako je knjiga podnaslovljena), tu in tam na visoki literarni ravni, na leta, ko je avtor po partizanih ostal v aktivni vojski kot oficir, ker je tako zahteval čas, delal v političnem oddelku generalštaba v Beogradu, leto dni pa kot šef jugoslovanske vojne misije v Zahodnem Berlinu. Tam je spoznal nov svet, »ki sem ga poznal samo od daleč in večidel v privlačnih barvah. Zdalj pa mi je bilo dano, da ga spoznam takšnega, kakršen je resnici je: trd, neusmiljen, zahteven in – kot se čudno sliši – tudi dolgočasen... igra laži, spletk, mask na obrazih, diplomatskih boleznih, večnega potikanja po kosilih, večerjah, cocktailih, sprejemih, srečanjih na štiri oči, čajankah, kjer srečuješ večidel iste obraze, govoriš iste fraze, ješ iste jedi, strežejo ti isti strežniki z isto brezhibnostjo in eleganco, poljubljaš istim damam roko in vsaki zažvrgoliš, kako je ta dan izjemno prijetna in privlačna in tako naprej« (str. 101). In v tem svetu je bil človek, ki je bil kljub štiriletni vojni in tridesetim letom starosti, čeprav že s tremi otroki, še vedno sposoben sanjariti o belokranjskih košenicah in brezah, obsojen na zlom. Ujel se je v spretno nastavljene zanke, ki so jih »varuhi države« nastavili njegovemu odkritemu, partijskemu razmišljanju in govorjenju. Po letu dni so ga odpoklicali iz Berlina v Beograd, nato pa je bil pri 35. letih partijsko kaznovan in odslovljen iz aktivne vojaške službe. Prej je seveda moral »skozi sistem izčrpavanja« nasprotnika, skozi čas, ko je »za prvim udarcem prišel drugi, pa tretji«, ko je moralno razcepljen spoznaval, da je »vse bolj osamljen in po pravilu obsojen na poraz« (str. 149), oziroma, ko se je nešteto vprašal, »zakaj se ljudje, kot sem jaz, z isto revolucionarno preteklostjo, z enakimi partijskimi in partizanskimi leti, z istim pogledom na svet, z istimi moralnimi načeli, to je komunističnimi, tako spreobrnejo, da postanejo ljudje z dvema obrazoma, z dvema moralama, »od katerih uporabljajo eno za zaprtimi vrati, drugo pa v javnosti, a so »pripravljene vsakogar, ki ni njihovih misli, potopiti v žlici vode« (str. 145). Polič primerja posameznikovo usodo z okleščkom v deroči reki, ki se mora prepustiti toku, da ga ne zalijejo in potopijo na dno brzice in vrtinci, in nadaljuje: »In če bi splaval proti toku po drugi strugi, po stranskem rokavu, ali bi res nujno prikladal nadeve večni šumot in neustavljivost mogočnega vodovja? Ali pa se včasih tudi reka umiri, postane dobra in pohlevna in dovoli, da pogumni plavalci odplava, kamor ga ravnata duša in srce? Da, dobra reka!« (str. 156).

Eno izmed treh poglavij knjige, razdeljene v tri dele, (Včeraj in jutri, Dobra reka in Dotik), ima naslov Olga Ivanovna. Avtor govori o tem, kako je po službeni dolžnosti spremljal in skrbel za varnost sovjetskega pisatelja Leonida Iljiča Soboljeva, oziroma, bolje rečeno, stregel muham njegove žene Olge Ivanovne na njuni poti po Jugoslaviji. Vedenje in miselnost dveh visokih uradnih predstavnikov Sovjetske zveze postane ob pripovedi njunega šoferja, ruskega proletarca, ki jima mora biti v vsem na voljo, jasna paralela in aplikacija na razmere pri nas.

Čeprav je Polič svoje spomine na dni, ko je bil vojaški ataše v Berlinu, že objavil, pa so Spoznanja, obogatena z zapisom o njegovem doživljanju obsozne Džilasa, izredno zanimivo branje, v katerem sta poudarjeni predvsem vrednoti, oziroma dva odnosa do njiju: do partije in revolucije, ki sta ga, kot mnoge »požrli kot svojega otroka«, vendar po njiju kot idealih nikjer ne udarja s koprivami, in izreden odnos do žene Miljeve.

Milan Vogel

Kako so mi bistrili spomin na litijemskem gestapu

Marija Tomelj-Jelka, Pot Rašiške čete, Mengeš. Tak naslov, ki mi ga je v Domžalah dal njen brat Ivan Ložar. Povedal mi je, da veliko ve, tudi o litijemskem gestapu, za to sem jo obiskal. Prijetno je bilo poslušati aktivistko, ki ni črnogledka in ki o nikomur z druge strani partizanske fronte ni govorila s sovraštvom. Strasti so se umirile, ostali so lepi in žalostni spomini. In ponos, da je bila na pravi strani.

»V naši kmečki družini v Vinjah pri Dolskem (občina Ljubljana Moste-Polje) nas je bilo šest bratov in sestra. Pred mobilizacijo za v nemško vojsko je Ivan februarja 1943. leta odšel k partizanom. Kmalu smo slišali, da bodo selili vse družine, iz katerih je kdo pri partizanih. Nič več nismo spali doma.

Pozimi 1942/43 smo se vaška dekleta organizirale v mladinsko organizacijo. Kmalu so me sprejeli v SKOJ in izvolili za predsednico vaškega odbora OF. Čez leto dni so me sprejeli v partijo. Bila sem tudi sekretarka skrajnejske skupine.

Govornice o selitvah partizanskih družin niso bile izmišljene. Tako kot naša se je poleti 1943 skrivala tudi Majerjeva družina iz Doline, kakor se imenuje del vasi Vinje. Iz te družine je bil Franc, z ilegalnim imenom Branko, pri partizanih. Padel je februarja 1944 na Voklem, ko je padlo ali bilo po zajetju postreljeno zelo veliko borcev, predvsem novincev.

Vse padle v boju in postreljene so na nemški ukaz pripeljali v Ihan, kjer so trupla ležala čez noč. Ponoči so Majerjevi ukradli Francetovo truplo, hkrati pa še padlega političnega komisarja Viktorja Janežiča Jova z Dolskega. Franca-Branka so pokopali na domačem pokopališču v Vinjah, Jova pa poleg mrtnišnice in po vojni na pokopališču na Dolsko. Med vojno ga tam niso mogli pokopati, ker je bila v vasi orožniška postaja.

Poleti 1943 so prišli orožniki v našo vas, da bi preselili Majerjevo družino. Ker so se skrivali, so doma dobili le hčerko Marijo Kokalj. Prislili so jo, da je iz svoje hiše morala nositi razno opremo in živila na voz. Zunaj je pri vozu stal orožnik. V trenutku, ko je stražar gledal v drugo smer, je Marija zavrtela pete in se podala v beg. Streljali so in jo ranili v roko, toda zbežala je in z bratom Jožetom sta se priključila partizanom. Tudi njihov oče France je postal partizan.

Zdaj smo bili še bolj previdni. Iz treh družin smo hodili spat na Majerjev kozolec, dvojnik. S Hriba, četrte ure od Vinj, sta se skrivala Šimnava, brat in sestra, Ivana in Stanko. Iz Majerjeve dru-

Marija Tomelj-Jelka

žine mama, hčerki Francka in Slavka in šestletni sin Lovrenc. Iz naše, po domače Vazarjeve hiše, sva se skrivala jaz in štirinajstletni brat Jernej.

Neke noči smo zaslišali spodaj hojo in nemško govorico. Sprva smo mislili, da so partizani.

Takoj dol, kdor je na kozolcu, sicer ga bomo zažgali! je zaklical nekdo v slovenščini.

Vsi so ubogali, le jaz sem ostala skrita v senu. Nisem vedela, kam so jih odpeljali. Drugi dan so orožniki z Dolskega preiskali Majerjevo hišo, v kateri so dobili hčerko Angelco in mene na kozolcu. Verjetno so jim povedali, da sem bila tudi jaz na kozolcu, ali pa so iskali morebitno zalogo živil ali kaj drugega.

Angelca je šepala na eno nogo in je težko hodila. Zato so orožniki šli k sosedu Bernardu, da je vpregel vola in midve sva se peljali na vozu. Ko smo šli mimo naše hiše, ki je četrte ure hoda oddaljena od Majerjeve, smo se ustavili. Orožniki so šli v hišo po moje starše, a nikogar niso dobili. Sploh nikogar ni bilo v hiši. Tedaj sem vprašala orožnika Kolmana, Slovenca, ki je bil dober človek,

kje so tisti, ki so jih ponoči dobili na kozolcu. Odgovoril mi je, da ne ve, kam so jih odpeljali. Mislim, da res ni vedel.

Ko so nemški orožniki opazili, da govoriva, so ga okregali. Pokrili so me z rju. Vse do veže orožniške postaje nisem videla ničesar.

Na orožniški postaji naju niso zasliševali, ampak odpeljali z vlakom z železniške postaje Laze v Litijo. Takoj so me zaprli v bunker, v katerem sta že bili dekleti Jožica Mihovar iz Litije in Anica Kobilšek iz Loga pri Litiji, ki je že umrla. Zasliševal me je Franc Müller, ki so ga klicali Lado. Med zasliševanjem me je zaklenil v sobo, tepel s palico in klofotal. Položil me je na kolena in tepel, kot so v tistih časih očetje tepli navihane sinove in hčerke.

»Boš povedala, kdo je bil še na kozolcu, boš, boš...« je kričal in me tepel. Stara sem bila šestnajst let. Bila sem trmasto dekle. Kar naprej kot lajna sem mu ponavljala, da sem bila sama na kozolcu.

Spraševal me je po bratu Janezu. Pred odhodom v partizane je ob Savi pustil del obleke in poslovilno pismo, v katerem je pisalo, da si je rajši izbral smrt v mrzli Savi, kot da gre na rusko fronto. Tedaj nisem vedela, da to ni res, in sem že žalovala za bratom. Nekega dne je prišel domov in skrivnost je bila razkrita.

Nismo tako neumni, da bi verjeli pravljici – mi je rekel Müller, ko sem mu pripovedovala o nesrečni bratovi smrti.

Pet dni mi niso dali ničesar jesti. Se boš že spametovale, mi je govoril Müller. Ob delitvi hrane sta morali sojetnici jest v drugo celico. Toda Jožica Mihovar je vedno dala zame svoj košček kruha v žep.

Po petih dneh stradanja me je Müller vprašal, če bom le povedala, kdo se je skrival na kozolcu. Ponovno sem zatrdila, da sem bila sama. Tedaj je odprl vrata in zagledal sem Majerjevega očeta.

Vsi smo tukaj zaprti – mi je dejal.

Spoznanje, da je bila vsa moja trma zaman, je bilo porazno. Müller je vedel, da ne govorim resnice in me je hotel streti. Moralna zmagavalka sem bila jaz, ker sem šele pri soočenju priznala, kar so že vedeli: koliko in kdo je bil na kozolcu.

Nekega dne po kapitulaciji Italije so šli vsi litijski gestapovci na proslavo ali sestanek v Ljubljano. Vrnili so se popolnoma pijani. Nekaj minut pred njihovo vrnitvijo se je paznik bril v kopalnici. Ni mi znano, kako je uspelo odpreti vrata ujetemu partizanu, ki so ga strahotno mučili. V trenutku, ko je paznik odšel iz kopalnice, je planil v kopalnico po britev, da bi si prerezal vrat. Paznik ga je zagrabil za roko. Pretep so prekinili pijani gestapovci. Stiri ure so ga strahotno mučili. Rjovenje je odmevalo po sobah in bunkerjih. Nas tri so nagnali v drugi prostor, vanj pa so vrgli mučenca. Srečali smo se na stopnicah. Grozno je imel stolčen obraz. Zjutraj ob štirih je umrl... »

Mariji Tomelj-Jelki sem šele jaz povedal, da Müller ni bil Nemec, ampak »čistokrvni« Slovenec, rojen 25. aprila 1912 v Domžalah, jugoslovanski državljani, poročen, oče dveh sinov. Pred vojno je družina stanovala v Gajevi ulici v Ljubljani. Bil je poštni uradnik. Pred poroko je njegova žena živela pri teta, Gorenčevih v Domžalah. Po vojni so Müllerju sodili v Ljubljani, njegova žena pa je odšla v Ameriko.

Komandir izpostave litijskeke gestapa Reinhold Gerlach je po vojni na sojenju v Ljubljani izjavil:

»Na vprašanje, kako je bilo z ujetim partizanom Stanislavom Skubicem, odgovorjam, da je bil ustrelen na begu, ko nas je vodil. Bili smo v akciji z vodom policije. Ni res, da nam je Skubic tedaj ušel in smo ga nato ponovno ujeli. Ni točno in ne priznam, da bi jaz tedaj izdal ukaz Müllerju in Görlichu, da ga peljeta z avtomobilom do vasi Reka-Gozd in tam ob Savi ustrelita.

Vem, da so na izpostavi litijskeke gestapa gestapovci pretepali ljudi pri zasliševanjih. Posebnih tovrstnih ukazov nisem dajal, ker smo tako delali vsi... »

»Gestapovca Müllerja sem dobro poznala kakor tudi druge uradnike izpostave, ker sem jim kuhala,« mi je pisala Ema Rizjak, ki živi v Črnučah, doma pa je iz Litije.

Gerlach ni bil vseskozi na litijemskem gestapu. Nekaj časa je bil šef v Prevaljah in Kamniku, nazadnje pa v Kočevju. Nekaj časa je bil Müller.

»Moja najbolj razburljiva doživetja so se začela, ko sem bila aprila 1944 poklicana v RAD (nemška delovna služba). Po šestih mesecih sem ušla iz taborišča, še prej pa sem poskrbela, da so koroski partizani oplenili taborišče in se založili z odejami. Peš sem šla proti domu, ker sem vedela, da me bodo iskali po vlakih. Toda doma me je pričakalo pet orožnikov. Tako sem se znašla na litijemskem gestapu. Za kaznen sem ribala pod, pomivala okna, čistila stranišča in druga umazana dela. Oče ne bi bil dober očka, če ne bi šel do šefa Müllerja in prosil zame. Tako sem bila stara 18 let postavljena za glavno kuharico dvajsetim gestapovcem in njihovim pomagačem.

Šefa Müllerja nisem sovra-

žila, nekako sem ga spoštovala zaradi njegovega obnašanja. Ni bil hudoben človek in ne sadist. Velikokrat sva se pogovarjala, seveda po nemško, ker nisem vedela, da je Slovenec. V njegovi navzočnosti sem z drugimi delavkami v kuhinji marsikaj čvekala, kar bi me lahko pripeljalo v Begunje ali koncentracijsko taborišče. Čudim se, da se nikoli ni izdal, da je Slovenec in da vse razume, kar smo govorile med seboj.

Nekega dne sem se odločila in pobegnila. Po številnih zapletljajih sem se znašla v Tomšičevi brigadi, nato pri 14. diviziji in gospodarski komisiji na območju Spodnji Savinjske doline... »

Tako smo spoznali dve omeni o značaju gestapovca Müllerja. Ena drugo ne izpodbija, ker se je pač Müller drugače obnašal do kuharice kot do zapornikov in zapornic.

Jože Vidic

Mlin je bil skrita baza

Nekega mrzlega in deževnega jesenskega večera smo se odpravili proti Brkinom v vasio Velika Bukovica k medvojnemu aktivistu in graditelju mostov ter harmonikarju Antonu Mikuletiču. Hitro je stekel pogovor.

»Rodil sem se pred 83 leti v bližini Velike Bukovice,« je začel pripoved. »V družini nas je bilo pet otrok. Starša sta nas preživljala z zaslužkom iz mlina, ki je dan in noč mlel moko, ne samo za Bukovčane, ampak tudi za druge okoliške vasi. Obdelovali smo tudi malo zemlje.«

Po osnovni šoli se je odločil za mizarski poklic. S trinajsetimi leti se je poročil in v zakonu se mu je rodilo deset otrok. Veliko je moral delati, da jih je nahranil. Pogosto je moral pustiti delo v delavnici, da je pobral letino s polj in jih znova zasejal. Vojno je dočakal v hiši, kjer živi danes z ženo, najmlajšim sinom in njegovo družino.

»Okupacija nas je vse skupaj presenetila,« je dejal Anton Mikuletič. »Vendar pa smo vedeli, da se fašizmu lahko upremo samo s svojimi močmi. Že od prvega dne smo mu kazali, da ni zaželen gost v naši domovini. Vsa družina je delala v mlinu, dokler ni 28. februarja 1943 odšel v partizane sin France, čez približno deset dni pa še

sin Jože. Njun odhod me je še bolj vezal na delo v mlinu. Večalo se je tudi sodelovanje s partizani. Vsak dan bolj sem si želel, da bi tudi sam postal vojak Titove vojske.«

V njihovem mlinu na malem potoku izpod Klivnika so v glavnem delali ponoči, da jih ni odkril sovražnik. Moko so zbirali od kmetov in jo prek zvez dostavljali partizanom. V mlinu pa so poleg moke zbirali tudi drug material, ki so ga potrebovali partizani. Vse to so delali včasih nemoteno, pogosto pa so morali paziti, da jih ne bi izdala petrolejka. Mlin je bil precej varen, saj je oddaljen od glavnih cest in poti.

»Devetega septembra 1944 je padel pri Kiseljaku sin Jože,« je nekoliko s tresočim glasom dejal Anton. »Proti koncu vojne sem tudi sam zapustil mlin in odšel v partizane, v inženirske enote. Tam sem s pridom uporabil svoje mizarsko znanje in s tovariši smo pridno gradili mostove. Če pa ni bilo dela, sem bil vodnik.«

Konec vojne pa ni bil konec žrtve v Mikuletičevi družini, saj je 1947. leta pri Vrhniki mina ubila sina Franca. Anton in vsa njegova družina so ponosni, da sta dva njihova darovala življenje za svobodo in obnovo domovine.

P. Nikoljé

Franjo Bavec-Branko

Ob 40-letnici Kobariske republike

Nemci so začeli s topovi obstreljevati Kobarid, a ga niso mogli doseči. Nemška kolona je prodirala čez Hum. Izvidnica 4. bataljona jo je ob pravem času opazila in bataljon jo je pričakal z močnim ognjem. Presenečeni Nemci so se umaknili proti Učiji. Pri tem je padlo deset sovražnikov.

Ta dan so Nemci uporabili tudi letala. Prvič so se pojavila na bojišču okoli 15. ure. Napravila so nekaj krogov, nato pa so se spustila na letališče pri Bovcu.

Spet so se kmalu pojavila nad položaji pri Žagi in Srpenici. Partizanske enote so odgovorile na napad s strojničnim ognjem. Eno letalo je bilo zadeto blizu Tolmina. Počasi se je začelo spuščati proti Kobaridu, kjer je pristalo na njivah. Partizani so ujeli oba pilota, letalo pa zaplenili. Druga letala so odletela proti zahodu in se med boji za Kobarid niso več pojavila. Letalo je najverjetneje zadel komandir 1. čete 2. bataljona Leopold Košir-Zmago, ki je bil na položaju nad vasjo Selce.

Tudi ta večer ni prinesel odločitve nobene-mu nasprotniku. Sovražnik je poleg mostova izgubil tudi en tovorni in en osební avtomobil, zaplenjeno je bilo letalo in ujeta dva pilota. Brigada je imela dva mrtva in pet ranjenih. Na drugih bojiščih proti Tolmini in Čedadu ta dan ni bilo večjih bojev.

Tudi 30. oktobra jih ni bilo, saj sta bili obe strani precej utrujeni. Nemci so se spopadli le pri Trnovem z enotami 2. in 3. bataljona in z

enotami 4. bataljona na severnih pobočjih Stola.

Na bojiščih so se boji bližali koncu. Sovražnik je bil čedanje močnejši, partizanske enote pa so imele že precej mrtvih, ranjenih in razkropljenih. To je najbolj občutila 18. brigada, posebno 4. bataljon.

Bataljon so dobili povelje, naj zberejo svoje čete, na položajih pa zadržijo le skupine borcev za izvidnice in zasede. Treba se je bilo odpočiti.

Štab 27. divizije je bil še vedno na Livku, izgubil pa je dobre telefonske zveze z enotami. Le z zakasnitvijo je dobival kurirska poročila in na bojiščih ni mogel hitro ukrepati.

Padec Kobarida

Nemci so v bojih dobili podatke o razporeditvi enot 18. in 20. brigade. Pripravili so načrt za zavzetje Kobarida. Skoraj ves 31. oktober so mirovali. Njihove enote pa so se pripravljale. Nemški načrt je bil, da s silami na položajih vežejo partizanske enote, nove pa prodrejo v Kobarid. To naloge naj bi opravile tri kolone: prva iz Učije čez Stol, druga iz Bovca čez Polovnik in tretja iz Tolmina čez Kolovrat. Glavni napad naj bi se začel 1. novembra 1943. Pri naših enotah je bila le ena sprememba: 3. bataljon je ves prešel na levi breg Soče,

Zgodaj zjutraj 1. novembra so Nemci začeli napadati. Močnejše so udarili na 2. bataljon iz bovske strani. Tudi z drugimi bataljoni so se spopadali.

Partizanska obramba je zadržala sovražnika, vendar so kmalu krenile močne nemške kolone med naše bojne črte. Te so začele mimos partizanskih položajev prodirati proti Kobaridu. Okoli 10. ure se je povzpelo iz Učije okoli 200 mož na Stol in prodiralo mimo 4. bataljona proti Kobaridu, kamor so prišli okoli 13. ure.

Druga kolona je prodrla čez Polovnik in Magozd in prisilila 3. bataljon k umiku, nato pa odšla proti Kobaridu.

Tretja kolona je prišla v Kobarid čez Volče in Kolovrat. Tam ni bilo nobenih partizanskih enot. Nemci so prodrli v Kobarid, ko so nekateri enote 18. brigade še držale položaje okoli Trnovega in na Stolu. Ko so spoznale, da bo obramba Kobarida brez koristi, so se umaknile.

Sovražnik je imel hude izgube, saj je le 18. brigada ubila ali ranila čez 40 Nemcev, padli pa so tudi 4 nemški oficirji. Žal pa je po večdnevni hudih bojih sovražnik zasedel Kobarid.

Tudi iz Čedadu je krenil v dveh močnih kolonah. Z drugo je zasedel Špeter Slovenov, s prvo pa po ogorčenih bojih prebil obrambo 20. brigade. Nemci so zavzeli še Šentlenart in prišli dalje vse do Sovodnja.

Tukaj so sicer imeli izgube, vendar so zavze-li porušene mostove prek Nadiže. Glavni cilj so Nemci ta dan dosegli: zavzeli so Kobarid in mostove na Nadiži proti Čedadu. Bilo pa jim je jasno, da s tem še ni konec bojev, saj so v bližini še vedno močne enote 27. Goriške divizije.

Štab te 27. divizije se je umaknil na Livške Ravne in ukazal 17. brigadi, naj gre v vzhodno Benečijo in se pripravi za napad na sovražnika. Nemci so sicer vdrlí v Kobarid, ki jih je pričakal popolnoma prazen, tako da ni bilo

nobene sledu o dotedanjem središču Kobariske republike.

Krvavi obračun pri vasi Stanovišče

Sovražniku se je mudilo in je hotel čipej očistiti ozemlje okoli cest proti Tolmini, Breginju in v nadiški dolini. Že 2. 11. je prodril iz Kobarida proti Tolmini in se sešel z enotami, ki so prodirale od tam. Tako je zavzel vso Soško dolino od Tolmina do Kobarida. Z drugo kolono pa so Nemci krenili iz Kobarida proti Breginju.

Prvi bataljon bi po ukazu štaba 18. brigade moral biti že dan prej v vasi Stanovišče, a tam je bila le 1. četa 1. bataljona. Ko je četa dobila sporočilo, da gre po cesti iz Breginja nemška kolona, jih je pričakala pred vasjo. Nemci so se premikali previdno, vendar so prišli v zasedo. Partizani so začeli močno streljati na sovražnika, ki je takoj imel nekaj mrtvih in ranjenih in se je hitro umaknil. A hitro so se znašli in prišli partizanski zasedi v bok. Prišlo je do ostrega boja. Nemci so bili močnejši in partizani so se morali umakniti po pravem klanju.

Nemci so potem prišli v vas in jo iz masčevanja zažgali, potem so se umaknili v Kobarid z mrtvimi in ranjenimi. Prva četa 1. bataljona se je umaknila v vas Loge, kamor se je premaknil tudi štab 18. brigade in druge enote 1. bataljona.

Poraz in masčevanje v vasi Stanovišče je zelo potrl borce in prebivalstvo. Bataljoni so bili po teh bojih tudi precej zdelani. Številčno so se zmanjšali, bilo je veliko ranjenecv in tudi padlih, tako da je imel 2. novembra 1. bataljon 150 borcev, drugi bataljon 220, tretji 120, četrty le še 52 in 5. bataljon 90 borcev. Štab je imel s

Obletnica smrti dveh primorskih revolucionarjev

Sredi novembra 1943 je narodnoosvobodilni boj Slovenskega primorja močno prizadela izguba dveh prekaljenih primorskih revolucionarjev – narodnih herojev. Dne 17. novembra 1943 je padel v boju z Nemci Darko Marušič-Blaž, namestnik političnega komisarja 27. goriške divizije. Samo dva dni kasneje – to je 19. novembra 1943 – pa je padel pri Topolovcu nad Klodičem v Beneški Sloveniji še Rudi Mahnič-Brkinc, politični komisar 27. goriške divizije.

Darko Marušič se je rodil 6. decembra 1919 v Ljubljani, kamor so se bili preselili njegovi starši iz Opatjega sela na Krasu. Mladost je preživel v Opatjem selu. Ko je odrasel, je emigriral v Jugoslavijo in se v Ljubljani izučil za strojnega ključavničarja. Leta 1938 je bil sprejet v SKOJ, a leta 1940 v KP Slovenije. V partijskem delu se je pokazal kot požrtvovalen delavec in dober organizator. Bil je sekretar mestnega

komiteja SKOJ, jeseni 1941 je postal sekretar okrožnega komiteja SKOJ za Ljubljano. Sredi februarja 1942 je bil poslan na delo v Trst, novembra 1942 je postal sekretar OK KP Slovenije za Trst in član pokrajinskega komiteja KPS za Slovensko primorje, od marca 1943 pa sekretar poverjenstva pokrajinskega komiteja SKOJ za Primorsko. Ko so 11. septembra 1943 na Vogrskem ustanovili Narodnoosvobodilni svet za primorsko Slovenijo, je Darko Marušič-Blaž postal njegov član. Po ustanovitvi 27. goriške divizije je bil Darko Marušič-Blaž namestnik političnega komisarja divizije od 3. novembra do 17. novembra 1943, ko je pri Srednjem Lokovcu padel. Darko Marušič-Blaž je bil imenovan za narodnega heroja 14. decembra 1949.

Rudi Mahnič se je rodil 6. novembra 1917 v Rojanu pri Trstu. Leta 1919 je njegova družina pobegnila iz Italije v

Ljubljano. Tu je Rudi Mahnič končal osnovno šolo, meščansko in trgovsko šolo. Ker ni imel sredstev za nadaljevanje študija, se je zaposlil v tovarni mila v Kruševcu. Ob nemški zasedbi Jugoslavije leta 1941 je Rudi pobegnil v okolici Ljubljane in opravljal sabotažne in druge akcije. V partizane je odšel maja 1942, bil je borec, vodnik, politični komisar čete in bataljona ter se je udeležil številnih bojev pri Verdu, Polhovem Gradcu, Kočevju in drugod. Član KP Slovenije je postal že leta 1941. Rudi Mahnič je oktobra 1942 prišel z Loškim odredom na Primorsko in kmalu postal sekretar okrožnega komiteja KPS Materija-Bistrica in poverjenik pokrajinskega komiteja KPS za Primorsko. Zatem je postal sekretar novega okrajnega komiteja KPS za južno Primorsko, ki

je nastal z združitvijo dotedanjih okrožij Istra, Materija-Bistrica, Kras in Pivka. Rudi Mahnič, ki je tudi dobil ime Brkinc, je bil odličen organizator narodnoosvobodilnega boja na obširnem območju vse od Sežane pa do Snežnika. Po kapitulaciji fašistične Italije septembra 1943 je postal organizacijski sekretar pokrajinskega komiteja KPS za Slovensko primorje in bil kmalu imenovan tudi za člana Narodnoosvobodilnega sveta za primorsko Slovenijo. Od ustanovitve 27. goriške divizije dne 6. oktobra 1943 je bil politični komisar te divizije vse do svoje smrti dne 19. novembra 1943, ko je padel pri Topolovcu nad Klodičem v Beneški Sloveniji. Rudi Mahnič-Brkinc je bil imenovan za narodnega heroja 20. decembra 1951. Kmalu po osvoboditvi so posmrtno ostanke Rudija Mahniča-Brkinca prenesli iz Benečije v Sežano.

Jože Oblak

Tudi najbližji si niso zaupali

Družina Štefana Slejka je živel v gozdarski hiši na Ravniku pri postaji Planina. Oče Štefan je bil zavezanec Slovenec in se je takoj ob kapitulaciji stare Jugoslavije povezal z naprednim gibanjem. V naprednem duhu je bila vzgojena tudi njegova družina, ki je vsa sodelovala s partizani. Štefana so 29. junija 1942. aretirali in odpeljali v italijansko internacijo, kjer je bil do kapitulacije Italije. Medtem so družino preselili v Laze k družini Šebenik, ki jim je med vojno veliko pomagala.

Sin Miro je začel sodelovati s partizani že jeseni 1941. V NOG ga je vključil Ciril Pirc z Rakeka. Maja 1942. leta je bil Tone Korenčič-Tarzan z Rakeka s patruljo na Ravniku. Sestro Milko sta jim odnesla kosilo, popoldne pa je Miro odšel z njimi, čeprav so ga bolj neradi sprejeli medse, ker se jim je zdel še premlad za napore. Odšli so v zasedo na progo pri Klančarjevi čuvajnici, od tam pa naprej na Križno goro, kjer je takrat taborila Rakovška četa.

Zbrojevko, rezervno cev in nekaj streliva je še pred odhodom v partizane oddal Cirilu Pircu z Rakeka. Oče Štefan je vedel, da ima Miro zbrojevko in več zabojev municije. Ko tega ni več našel na skritem kraju, je Miro moral povedati očetu resnico. Šele takrat sta zvedela, da delata za isto stvar.

Z Rakovsko četo je Miro sodeloval v več akcijah. Po napadu na vlak pri Verdu je z delom Rakovške čete odšel v na novo ustanovljen Dolomitski odred, in sicer v 1. četo 1. bataljona. Po ukinitvi Dolomitskega odreda je bil premeščen v 1. četo 1. bataljona Gubčeve brigade. Kot pripadnika

Vosa so ga iz Dolenjskih Toplic poslali v spremstvo delegatov na 2. zasedanje AVNOJ do Otočca. Decembra 1943. je bil poslan v za-

Miro Slejko-Vlado, borec 1. bataljona VOS je s tem puškomitraljezom pred 40. leti spremljal našo delegacijo na 2. zasedanje AVNOJ

ščitno četo na Bazo 24. Od junija 1944. do julija 1945. je deloval kot pripadnik Ozne za Slovenijo in bil kasneje še na več dolžnostih kot oficir JLA. Rad se spominja tistih časov, ki so bili hudi in lepi. Tako nevarni, da si celo najbližji niso mogli zaupati.

Jože Simšič-Jelen

Prvi carinik na avstrijski meji

Dovolj poguma, drznosti in sreče sem imel, da sem iz italijanskega ujetništva pobegnil čez vršace visokega Ortlerja v Švico in po precejšnji odisejdi prispel v Maribor še pravi čas, da sem se lahko takoj priglasi med prostovoljce generala Maistra. Enoletnega prostovoljca podčastnika so me dodelili peti četi mariborskega pehotnega polka.

Naša četa je 23. novembra 1918 z dobro načrtovanim nočnim podvigom uspešno pomagala razorožiti nemško zeleno gardo. Le to so ustanovili in plačevali mariborski nemški mestni očetje z namenom, da bi dokazali nemški značaj mesta Maribora, saj so ga nameravali z okolico vred priključiti snužji se Nemški Avstriji, torej nemškemu ostanku propadle Avstro-Ogrske.

Z odločno potezo generala Maistra smo Maribor in okolico rešili iz grabežljivih rok nemških in nemčurških privojiteljev in se otrsli iskoriscanja in izžemanja. Žal pa takrat še nismo bili tako daljnovidni, da bi ves tuji živelj

pregnali tja, odkoder se je stoletja priseljeval v slovensko pokrajino z namenom, da bi poleg gospodarske stiske in načrtnega ponemčevanja zaznamoval našo deželo kot nemško pokrajino. Za to našo napako ali neizkušeno kratkovidnost in dobrodušnost so nas v drugi svetovni vojni nemški privrženci »nagradili« s tem, da so s krinko petokolonašev in kulturbundovcev priklicali naciste. Te zveri, ki so po Hitlerjevemu geslu »Napravite mi to deželo spet nemško!« nad Slovenci sprostili vse možne registre in sredstva, ki si jih je lahko zamislila le pobesnela zločinska nacionalsocialistična drhal, je šele partizanska pest počistila z našega slovenskega ozemlja. Škoda, da jih že pred petinšestdesetimi leti niso Maistrovi borci, ko so z orožjem v roki pribojevali Mariboru in okolici nacionalno svobodo.

Leta 1918, dva dni po zmagi nad zeleno gardo se je naša peta četa pomaknila v Špilje, kjer smo se nastanili v gradu, v šoli, mlinu in dru-

gih poslopjih. Povsod smo postavili straže, da bi nas ne prasenitli avstrijski odredi, ki so snovali »svojo« osvoboditev Maribora.

Prvo noč sem bil v Špilju razvodnik straž. Zvečer sem naročil dežurnemu deseterju enoletnemu prostovoljcu Krambergerju, naj me ob desetih zbudi, da bom pravočasno menjal straže. Dežurni je zaspal in me prebudil šele okrog polnoči. »Priatelj, sedaj boš šel pred menoj do straž in se jim opravičil in odkupil s kupico vina. Če ne, te bom moral prijaviti in veš, kaj te čaka.« Bal sem se namreč, da bi vznejevoljene straže drugače ne obračunale z nama. No, vse se je dobro izteklo; stražniki so naslednji dan veselo pili na njegovo zdravje, njemu pa sta ostala čin in zvezdica.

Zapozneli vojaki so se še vedno vračali s front, pa tudi ostali državljani so potovali s severa na jug in nasprotno. Zaradi tega smo morali zdrževati in dovoljevati železniški promet med Mariborom in Avstrijo. V Avstriji je primanjkovalo hrane, pa tudi

tobak je bil dragoceno blago za v vojni izžete dežele.

Obmejno poveljstvo je dobilo ukaz, da vpelje v Špilju vojaške carinske preglede potnikov. Komandant, stotnik Vavpotič – kmalu nato major – je določil mene za to službo. Pri vsakem vlaku sem pregledoval kovčke, nahrbtnike in cekarje in pogosto zaplenil precejšnje količine hrane in tobaka, ki jih je slovenska vlada prepovedala izvažati. Največjo smolo je imela mati, ki je nosila dojenčka v naročju. Ležal je na debeli blazini in bil pokrit z debelo odejico. Pa nista bili nagačeni s puhom, temveč z odličnim tobakom. Prebrisan misel za tihotapljenje. Vse odvzeto sem moral po seznamu pošiljati v Maribor.

Šele po daljšem času nam je Ljubljana poslala pravega strokovnjaka, ki je že v stari monarhiji carinil na italijanski meji. Temu sem nato še lep čas pomagal pri delu, dokler me niso po nalogu vlade demobilizirali.

Leta 1919 so nas že zamenjali novi redni mobiliziranci.

Tako sem bil pravzaprav pred petinšestdesetimi zares prvi carinik na naši štajerski severni meji,

prim. dr. Ciril Porekar

svojimi oddelki 35 ljudi, tako da je brigada štela 667 mož.

Nemški poraz pred Breginjem

Štab brigade je želel, da bi se 4. bataljon odpočil in zbral borce, ki so se počasi okrepili ni vračali od doma v svoje enote. Problem je bil tudi z ranjenci, kajti bolnišnica je bila v vasi Krn, kamor jih je bilo zelo težko prenesti. Zato je štab dovolil ranjenim borcem, da se zdravijo blizu svojih domov.

Toda Nemci niso dali miru. Že 3. novembra sta krenili dve koloni proti Breginju. Prva je šla iz Kobarida proti Staremu Sedlu in Kredu, druga pa iz Bovca čez Žago in Stol proti Breginju.

Ko je štab brigade dobil obvestilo o premiku sovražnika, je ukazal, naj 1. in 4. bataljon naredita zasedo nad Breginjem in Sedlom ter napadeta sovražnika. Zemljišče je na tem mestu zasede omogočilo dobro organizacijo navzkrižnega ognja. Četrty bataljon je zasedel položaje na grebenu 500 metrov jugozahodno od Breginja, medtem ko je 1. bataljon zasedel drugi greben, tako da je zaseda dobila obliko črke »L«. Znak za napad naj bi bila rdeča raketa.

Nemci so napredovali počasi in niso imeli nobenih predhodnic. Okoli 11. ure je prišla skoraj vsa kolona v zasedo. V zrak je švignila rdeča raketa, borci pa so udarili po presenečenem sovražniku. Nemci so iskali zaklonišča za mrtvimi vojaki in po jarkih ob cesti. Potem so začeli streljati. S sabo so imeli celo top. A partizanske strojnice so kmalu pokosile njegovo posadko. Partizani so se začeli pripravljati na juriš, ko je Nemcem prišla pomoč iz Kobarida. Vendar ta ni mogla pomagati. Težke

strojnice brigade so z zažigalnimi naboji zažgale tovarnjak in oklepni avtomobil, ki so ju Nemci pripeljali s sabo, posadka pa je bila uničena. Partizani so se približali cesti in stisnili obroč. Le sovražni tank je še s svojim ognjem branil borcem priti bliže. Tudi nemški konji so izgubili gospodarje. Stekli so s cevjo težkega minometa in zaboji min naravnost na položaje partizanov. Boj se je nadaljeval do 13. ure, ko so se na več mestih partizani približali sovražniku. Tedaj pa se je pojavila sovražna kolona na pobočjih Stola. Napadli so v bok 4. bataljona in začeli tolči še po drugih partizanih, štab brigade pa je ukazal umik. Sovražnik je imel čez 50 mrtvih in ranjenih, uničeni so bili oklepni avtomobili in dva tovarnjaka, partizani pa so ujeli tudi 4 nemške konje in težak minomet. Brigada je imela le tri ranjene.

Nemci so kljub porazu vdrli še v Breginj, drugod pa ta dan ni bilo večjih bojev.

Štab 18. brigade je odšel z 1. in 4. bataljonom v vasi Robedišče in Črni vrh. Treba je bilo dobiti zvezo z drugimi enotami. Kurirji so iskali zvezo s štabom 27. goriške divizije, ki se je premaknil čez reko Idrijco in se nastanil v vasi Markiči. Sedemnajsta brigada je tudi prišla v vzhodno Benečijo. Nemci so izkoristili zasedbo Kobarida, hitro so popravili ceste in zasedli vse več osvobojenega ozemlja.

Skozi sovražne obroč

Na Matajur so se po hudih bojih z Nemci umaknili glavnina 1. bataljona, štab 18. brigade in del borcev 4. bataljona. Zbrali so se pri Svinjski planini. Medtem so Nemci zaprli obroč pod vznožjem Matajurga. Ker je bila brigadna komora uničena, enote brigade niso imele več dovolj streliva. Že čez kakšno uro boja bi postal položaj kritičen, ker bi strojnice

ostale prazne. Brigada ni imela nobenega pribora za kuhanje, pa tudi hrane ne. Na vrhu Matajurga so borci iztaknili starega izgubljenega kozla, ki je taval po planini. Ujeli so ga in ga v kotlu za kuhanje sira skuhal.

Velika težava so bili tudi ranjenci, posebno sedem huje ranjenih. Del brigade na Matajurju je bil brez zdravnika, bataljonskega bolničarja 1. bataljona pa so Nemci ujeli med bojem. Ranjence so le toliko obvezali, da so zaustavili krvavitve.

Nemški načrt je bil jasan: obkoljene partizane napasti in uničiti. Štab brigade je sklenil, da se z mrakom brigada prebije iz obroča in krene proti jugu, v Brda.

Partizani naj bi se prebijali v smeri Matajura-Rone-Sovodnje-Ajžla-Utana-Obroči. Zamenjali so se za nekaj zbornih mest in za gesla, če bi Nemci razbili brigado. Četrty bataljon je imel zelo malo borcev, zato je dobil namestnik komandanta bataljona ukaz, naj se prebije čez Nadižo, na Breginjskem znova zbere bataljon ter tam počaka na navodila. Napravili so nosila in določili borce za prenos ranjenec, lažji ranjenci pa so hodili sami. Vsi zdravi so šli na začetek kolone in jo vodili med nemškimi zasedami.

Ker je bilo hladno, so Nemci na položajih kurili ogenj in bili precej glasni. To je partizanom koristilo. Lahko so točno določili, kje je najlaže priti skozi njihov obroč.

Partizani so se molče pripravljali za preboj, vsak je poznal svojo nalogo. Ranjenci so junaško prenašali bolečine, želja vseh pa je bila, da se prebijejo.

Ko se je mračilo, je bila partizanska kolona že pripravljena. Na začetku so šli zdravi borci in mitraljezi z bombaši, v sredi ranjenci, za njimi pa zaščitnica. Kolona je krenila naprej v

največji tišini in disciplini. V njej je bilo nekaj nad 110 mož. Ko so se približevali nemškemu položaju, je bilo vsak hip pričakovati rafale po partizanih. Toda Nemci so se zabavali in partizanov niso začutili.

Vsa kolona je srečno prišla skozi sovražne položaje. Zdaj so hodili vsi hitro in videlo se je, da želijo čim dalje odto. Na poti do Ajžla so se morali še enkrat ogniti Nemcem, toda nikjer ni prišlo do spopada. Ko so partizani ugotovili, da v Šentlenartu in Ajžli ni Nemcev, so organizirali prevoz za ranjence, intendante pa poslali v vas Utano, da hitro pripravijo kaj hrane. Ranjencem je pomagal domači zdravnik. Krenili so naprej in v Utani se je intendantom posrečilo pripraviti malo polente, toplega mleka in čaja. Potem so odšli proti Oborčam. V Utani so od domačinov zvedeli, da je štab 27. divizije nekje v dolini reke Idrije. Kolona je pohitela naprej. Toda njene moči so bile pri koncu. Ko je štab brigade to uvidel, je sklenil, da ne pojdejo do vasi. Kolona je zavila v gozdček pri Kodrmacih, plegla in trdno zaspala.

Toda ne za dolgo. Ko se je začelo daniti, so že zagrmeli topovi, strojnice in minometi okoli Matajurga. Borci so se prebudili in vsi srečno poslušali daljno grmenje. V duhu so si predstavljali, kako bi bilo, če bi ostali v tistem ognjenem peklju na Matajurju. Vsi so oživel, nihče ni bil več zaspal.

Nemci so bili na Matajurju gotovo presenečeni, ko so videli, da obkoljenih partizanov ni več v obroču.

Na srečo je mimo partizanov pripeljal iz Obroč tovarnjak 17. brigade. Ustavili so ga.

(se bo nadaljevalo)

Ameriška militarizacija Indijskega oceana in Pacifika

Te dni končana, sicer okrnjena daljnovzhodna turneja ameriškega predsednika Reagana med drugim potrjuje, da se ZDA tudi v prihodnosti niti najmanj ne nameravajo odreči svoji vojaški navzočnosti v tem delu sveta. Kljub temu da je Ronald Reagan obšel Indonezijo, Tajsko in Filipine, pa obiska na Japonskem in v Južni Koreji zgovorno pričata o resnih namenih Pentagona za večjo militarizacijo Daljnega vzhoda in Tihega oceana, ki tako vse bolj postajata prizorišči očitnega merjenja moči. Slednje med drugim potrjuje tudi letošnji rekordni vojaški proračun (260,9 milijarde dolarjev), ki zagotavlja tudi razvoj in proizvodnjo povsem novih sistemov in orožij.

Daljni vzhod in poti, ki vodijo do njega, so geostrateškega pomena za vesolje. Čeprav je nekdanji poveljnik ameriške vojne mornarice Zumwalt nekoč dejal, da se bo na območju Indijskega oceana v prihodnosti najbolj čutilo neravnovesje med Vzhodom in Zahodom, pa območje Pacifika pri tem prav nič ne zaostaja. Kljub temu da je v Indijemskem oceanu danes verjetno največja koncentracija pomorskih enot velesil po drugi svetovni vojni, pa je najbrž res, da je ameriška sedma flota, čeprav je sovjetska mornarica na Daljnem vzhodu številčno močnejša, na območju Pacifika še vedno najmočnejša sila. Sovjetske vojne ladje so namreč manjše od ameriških, še posebej letalonosilke pa tudi letala po kakovosti in številu zaostajajo za ameriškimi. Po mnenju opazovalcev ima sovjetska stran glede na ameriške vojaške zmogljivosti na Pacifiku štirikrat več površinskih vojnih ladij in trikrat več podmornic. Od leta 1967 do 1977 naj bi sovjetske ladje vsaj šestnajstkrat obiskale tuja oporišča v Pacifiku, v zadnjih letih pa se je število povzpelo na 180. Ameriške strategije vse bolj skrbijo sovjetsko navzočnost v vietnamskih oporiščih Kam Rahn in Da Nang, ki sta poglaviti sovjetski pomorski in letalski oporišči na tem območju.

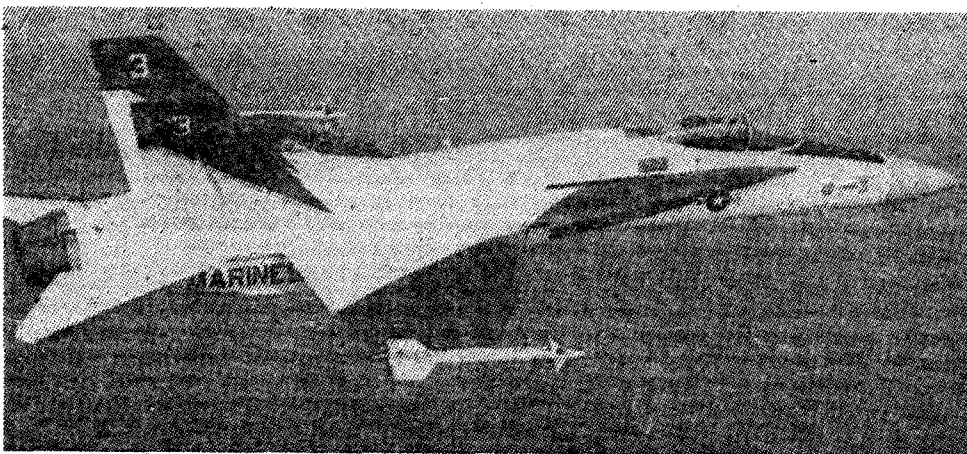
Včasih gostita tudi do dvajset sovjetskih vojnih ladij. Ti oporišči, sta toliko bolj pomembni, ker sta najbližji ameriškim oporiščema Subic Bay in Clark na Filipinih, ki sta največji ameriški bazi v tujini in sta hkrati domovane ameriški sedmi floti.

Kot piše ameriška revija US news and World report, ima ameriška vojska tretjino svoje mornarice nenehno razvrščene na območju Daljnega vzhoda. Poglaviti del vo-

jaštva sestavlja prav sedma flota, ki šteje 40 ladij in letalonosilko s posadko 3600 marincev. Ti podatki hkrati kažejo, da imajo ZDA na ozemlju Japonske 48.000 mož, na Filipinih 15.100, na otoku Guam 9.000, v Južni Koreji, kjer domuje tudi druga pehotna divizija, pa 38.900 vojakov. Pentagon zdaj razmišlja o povečanju števila patrolnih misij sedme flote v bližini japonskih obal. Poleg filipinskih oporišč imajo ZDA svoja oporišča namreč tudi v Yokosuki in Okinawi na Japonskem, tako da se ameriški vojaški ščit prek Filipinov dobesedno staplja s strateško izredno pomembnim oporiščem Diego Garcia na Indijemskem oceanu, kjer imajo 1200 mož. Letos so na Diego Garcia postavili nova pomorska oporišča, poleg tistih v Omanu, Somaliji in Keniji. Na prostranstvih Indijskega oceana danes pluje približno 35 ladij, od patrolnih čolnov do letalonosilk. S številnimi sporazumi o vojaškem sodelovanju si je svoje mesto zagotovila tudi SZ, ki ima približno enake zmogljivosti kot ZDA, vendar brez letalonosilk. Znana so sovjetska oporišča v sovjetskem pristanišču Masava v Rdečem morju, v Jemskem zalivu, v Adenu in na obalah Mozambika.

V vodah Indijskega oceana je stalno navzoč tudi dvanajst vojnih ladij iz sestave britanskih taktičnih sil, ki so po mnenju opazovalcev izredno gibljive in z visoko stopnjo vojaške pripravljenosti. Francozi naj bi imeli v Indijemskem oceanu četrtino svojih pomorskih sil, in sicer dvajset ladij z nosilci letal in raket ter velikih podmornic. Na afriški obali Indijskega oceana in na obalah Džibutija, na otoku Anuon in Mayott v Komorskem arhipelagu je še dodatnih deset tisoč vojakov, marincev, pa-

dalcev in pripadnikov tujske legije. Grozeča navzočnost vojske velesil v Indijemskem oceanu je toliko bolj »razumljiva«, če upoštevamo, da se ravno tukaj prepredajo najpomembnejše naftne poti pa tudi obrambna območja Zahoda iz Pacifika in Južnega Atlantika. Proti morebitnemu sovjetskemu vdoru na južno poloblo. Tako na Indijemskem kot Tihem oceanu gre torej za prizorišče globalnih strategij velesil in za poligon

Ameriški generali zahtevajo proizvodnjo 1366 novih lovcev vrste F/A-18

ob morebitnem spopadu med blokoma.

Pred dobrim mesecem je ameriški obrambni minister Weinberger obiskal tudi Sri Lanko, kar je poznavelec razmer v tem delu sveta spodbudilo k razmišljanju, da utegne zdaj tudi »raski otok« postati možno novo ameriško oporišče v Indijemskem oceanu. Če b. ZDA poleg ohranitve svojih oporišč na Filipinih uspejo postaviti oporišča še na tem otoku, potem bi bil ameriški vojaški ščit »idealno« povezan, res pa je, da bi takšna povezava potegnila za seboj tudi okrepitev sovjetskih oporišč na Daljnem vzhodu in v Indijemskem oceanu.

Ceprav ameriški predsednik Reagan zaradi znanih dogodkov v zvezi z nepojasnjenim ubojem opozicijskega voditelja Benigna Aquina, ni obiskal Filipinov, pa lahko rečemo, kolikor je v sedanjih razmerah v svetu sploh možno napovedovati, da se Američani kljub odpovedi obiska v Manili ne mislijo odreči svojim oporiščem na otočju.

Filipinski diktator Marcos je namreč po odpovedi obiska napovedoval, da utegne Filipine ponuditi kakšni drugi zainteresirani strani, če se amerišku predsedniku ne zdi vredno obiskati te azijske države. V ameriških vojaških krogih namreč kljub temu menijo, da sta oporišči Subic in Clark v tem trenutku nenadomestljivi, saj

Afriko. ZDA so leta 1979 s filipinsko vlado podpisale sporazum o finančni pomoči, in sicer so tedanjih 500 milijonov dolarjev zvišali na 900 milijonov, kar je nekakšna renta za uporabo filipinskega ozemlja.

Rekordni vojaški proračun, ki so ga izglasovali v ameriškem kongresu, in Reaganova turneja na Japonskem in v Južni Koreji, med katero je sogovornike pepril tudi o nujni okrepljeni vojaški vlogi obeh držav, samo utrjuje mnenje, da ZDA ne premisljajo o zmanjšanju vojaške navzočnosti na Pacifiku. Ameriški admirali namreč poleg tega, da novi vojaški program že obsega tudi splošne bojne ladje s pri-

Američanom omogočata nadzor nad sovjetsko pomorsko aktivnostjo v tem delu sveta, hkrati pa sta odskočna deska za vse ameriške operacije na območju Indijskega oceana vse do zahodne Afrike.

Ameriški marinci so npr. leta 1980, neposredno po izbruhu iraško-iranske vojne, da bi zagotovili svojo navzočnost v Perzijskem zalivu, krenili ravno iz filipinskega oporišča Subic. Ameriška stran ob tem zatrjuje, da lahko njeni inženirji iz letalskega oporišča Clark samo v 24 urah zgradijo monetažna letališča na raznih točkah Indijskega oceana in Pacifika, vstevši tudi zahodno

bližno 600 ladjami, dodatno zahtevajo nove izdatke za vojno mornarico, kar upravičujejo s povečano sovjetsko zračno, kopensko in mornariško navzočnostjo na Daljnem vzhodu. Ob tem zatrjujejo, da namerava SZ na tem območju namestiti 30 odstotkov svojih konvencionalnih bojnih sposobnosti. Isti admirali svoje argumente dodatno podkrepjujejo z izjavami, po katerih naj bi zdaj napočil čas za spremembo lokacij ameriških oporišč, vendar ne samo sedanjih, temveč tudi prihodnjih, hkrati pa tarnajo, da so Američani po vietnamski vojni Aziji obrnili hrbet.

Miha Lamprecht

Pravda za slovensko zastavo

Ustavno sodišče republike Italije bo moralo razrešiti eno izmed zelo pomembnih vprašanj, ki sodijo v sklop pravic slovenske manjšine v Italiji. Gre za razsodbo, ki naj odloči, ali imajo pripadniki slovenske manjšine v Italiji pravico izobešati ob državnih praznikih in drugih priložnostih poleg državne, italijanske tudi slovensko narodno belo-modro-rdečo zastavo z rdečo peterokrako zvezdo. Sicer so do zdaj Slovenci že dolgo vrsto let nemoteno izobešali svoje zastave ob mnogih praznikih, prireditvah, odkrivanjih spomenikov padlim partizanom in ob podobnih priložnostih. Vse doslej ni bilo zaznati primera uradne prepovedi, če seveda ne upoštevamo odporu nacionalističnih in fašističnih skupin.

Povod za to, da bo moralo vzeti v roke zadevo glede izobešanja slovenske zastave, je dal dogodek 25. aprila letos ob državnem prazniku Italije. V Štandreu pri Gorici je tamkajšnji predsednik sekcije združenja partizanov Stanislav Marušič ob spomeniku padlim partizanom postavil poleg italijanske še slovensko zastavo z rdečo peterokrako zvezdo, kar sicer redno počno mnoga druga združenja bivših partizanov po slovenskih krajih v Furlaniji-Juljski krajini. Toda v Štandreu so karabinjerji prijavili Stanislava Marušiča sodišču, češ da je z izobešanjem slovenske zastave kršil zakon št. 1085 z dne 24. junija 1929, ki določa, da je treba za izobešanje tuje zastave dobiti dovoljenje političnih oblasti.

Toda, zgodilo se je tisto, česar karabinjerji niso pričakovali. Goriški sodnik Giovanni Gagliardi je ocenil, da zastava manjšine ni tuja, pa zato zanjo ne velja zakonsko določilo iz leta 1929. Sodišče je zato ustavilo sodni postopek proti Marušiču in vprašanje izobešanja slovenske zastave predložilo v razrešitev ustavnemu sodišču republike Italije.

D. K.

Življenje kot boj

Redko v življenju srečamo zanimivega sogovornika, ki pritegne poslušalca ne samo s pripovedjo, ampak tudi s svojo osebnostjo. Minka Peraič je tak človek. Za njo je šestdesetletij življenja, ki ji ni prizanašalo z udarci in preskušnjami.

Njen nenehen boj za življenje, v katerem je drobnodoke večkrat premagala smrt, se je začel že pred okupacijo. Rodila se je leta 1923 na kmetiji v Podljublju pri Trziču v revolucionarni družini. Oče, udeleženec oktobrske revolucije, je otroke vzgajal v svobodomiselnem duhu.

»Vsako nedeljo so se zbirali pri nas komunisti, spominjam se mnogih pogovorov, tovarštva, prepevanja...« se spominja predvojnih dogodkov Minka Peraič, ko je skupaj s preostalimi člani družine delala v Vzajemnosti in večkrat spremljala očeta, edinega podpisnika razglašaja Kaj hočemo? v Trziču, na shode in govore v Stranki delovnega ljudstva.

»Vedeli smo, da se nekaj pripravlja, da nam grozi

vojna. Vse je postalo strožje, delati smo morali ponoči. Ljudje so se bali odkrito govoriti s člani naše družine, kajti že pred vojno je živel v Trziču kakih trideset dobro organiziranih nemčurjev. Spominjam se dne, ko je nemška vojska vkorakala v Trzič. Ljudje so zapirali okna, nihče ni hotel videti, kako v mesto prihajajo tujci.«

Minka Peraič so sprejeli v KP maja 1941, potem ko sta skupaj z bratom že več let delala za SKOJ. Vsa družina je delala v OF, zbirali so hrano, literaturo, orožje. »Očeta so v letu 1941 dvakrat zaprli, 19. julija 1942 pa smo vsi trije – oče, brat in jaz odšli v Koprski odred, ker nas je iskal gestapo. Tega leta smo bili tudi izdani. Izdani smo bili v Udinborštu. Bilo

nas je 64, Nemcev pa okrog 6000. Bili so vsepovsod okrog, pod streli se je lomilo drevje, izhoda ni bilo. V

Ob šestdesetletnici prvo- borke in družbenopolitične delavke Minke Peraič so se 9. novembra v prostorih skupščine občine v Trziču zbrali predstavniki vseh družbenopolitičnih organizacij občine in nekdanji soborci, da bi počastili visok življenjski jubilej znane trziške borke.

Minka Peraič je nosilka partizanske spomenice in medalje za hrabrost ter številnih drugih priznanj, ob življenjskem jubileju pa je prejela najvišje občinsko priznanje – srebrno plaketo mesta Trziča.

tistem peklu je umrlo veliko naših, padel je tudi moj 17-letni brat Franci. Skušali smo se umakniti, vendar je bilo Nemcev preveč in so nas ujeli. Pobrli so nam vse stvari, jih zažgali in nas gole pretepali z debelimi koli. Nato so nas prepeljali v Duplje, postajo, ki smo jo nameravali napasti, a smo bili izdani. Tam so nas slikali, naložili na živinske vagonne in odpeljali v Begunje.«

Še danes živi v Minki Peraič ista upornost, kot je bila v 18-letnem dekletu z dolgimi črnimi kitami, ki uporno zre s stene ene izmed zloglasnih celic begunjskih zaporov. Deset dni je preživela v celici smrti, tri mesece so jo podnevi in ponoči pretepali, potem ko so zvedeli, da je komunistka in sekretarka podljubeljske OF. Kljub zverinskemu mučenju in poniževanju je niso mogli zlomiti. Gestapovci, prese- nečeni nad njeno vztrajno upornostjo, so ji dali na izbiro dvojico – pot v taborišče ali ustrelitev v Begunjah. Podpisala je, da hoče umreti na domači zemlji.

Dekle, katere življenje je postalo skoraj legenda, je po enajstih mesecih boja, kljubovanja in nezlomljive volje, uresničilo nemogoče – beg iz begunjskih zaporov. »Name so pazili in mi niso dovolili, da bi delala z ostalimi jetnicami zunaj na grajskem polju. Dne 26. julija 1943 se mi je skupaj z Vero Tratnik posrečilo pridružiti se skupini, ki je odhajala na polje. Napočil je ugoden trenutek, ki se morda ne bi ponovil nikoli več. Gestapovec, ki nas je stražil, je bral pismo, drugi je šel s psom k obzidju; tudi na oknu, od koder so nas stalno nadzorovali, ni bilo nikogar... Šli sva po njivi, do jarka in po njem pod grajskim zidom proti Zapužam. Potem sva se skrili v gozdu in se pokrili z listjem. Nemci so naju vso noč iskali s psi po Dobri. Po štirih dneh sva utrujeni prispeli na javko v Podljubelj.«

Minka je ostala v ilegali, delala je v organizaciji mladine, žensk, na okrajnem komiteju, na terenu med ljudmi. Medtem so njeno družino izselili v Burghau-

sen, očeta pa so zaradi izdaje ustrelili. Minka je začasno delovala v komandi mesta Škofja Loka, potem pa je odšla na Primorsko. Spominja se težke poti na Primorsko, ki so ji jo v mnogem olajšali številni domoljubi, ki so ji pomagali na poti.

Svobodo je dočkala v Kopru. Junija 1945 se je vrnila v Trzič, kjer jo je čakalo veliko dela v okrajnem odboru AFŽ, pri volitvah v narodnoosvobodilne odbore, bila je predsednica KP, OF, AFŽ, po vojni je aktivno sodelovala pri odkrivanju skrivačev, še danes pa je aktivna v mnogih družbenopolitičnih organizacijah.

Minka Peraič govori o sebi s preprostimi besedami in skromno izžareva toplo človeško iskrenost. Veliko je spominov in imen. Vsako ima svoj obraz, svojo usodo, trenutke sreče in trpljenja. Ostane zavest, da so bile velike ideje naše revolucije namenjene za boljše življenje preprostih ljudi. Tudi za današnji čas.

Milena Fornazarič

DO – proizvodnja in prodaja igrač, kovinskih in plastičnih izdelkov

Mehanotehnika

n. sol. o.

66310 IZOLA
JUGOSLAVIJA

TEL. H. C. 62-121 – Telex 341-36
Brzjav mehano – izola-p. p. 83.

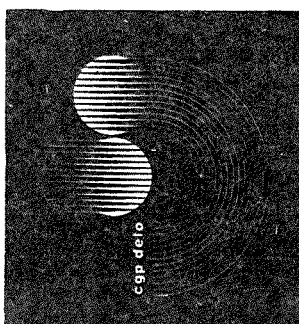
SPLOŠNO
GRADBENO
PODJETJE
»STAVBENIK«,
n. sol. o.
KOPER

Je delovna organizacija, ki jo sestavljajo temeljne organizacije:
TOZD Gradbena operativa obale, n. sol. o. Koper, Ul. 15. maja 2
TOZD Gradbena operativa Ljubljana, n. sol. o. Ljubljana, Hotimirova 19
TOZD Gradbeni polizdelki Koper, n. sol. o. Koper, Ul. 15. maja 2
TOZD Obrtniški obrati Izola, n. sol. o. Izola, Tomažičeva ul. 18
TOZD Avtostrojni park Izola, n. sol. o. Izola, cona mestne industrije
TOZD Projektivno konstrukcijski biro Koper, n. sol. o. Koper, Ul. 15. maja 2
TOZD Družbeni standard Izola, n. sol. o. Izola, Cankarjev drevored 17
Delovna skupnost skupnih služb, Koper, Ulica 15. maja 2

Sedež delovne organizacije je v Kopru, ulica 15. maja 2

STAVBENIK

KOPER

ČGP DELO

Časopisno in grafično podjetje
Delo

TOZD Tisk časopisov in revij
TOZD Grafična priprava
TOZD Knjižni in komercialni tisk
TOZD Grafična dodelava

61000 LJUBLJANA, Titova cesta 35
p. p. 29
Telefon (061) 315-336
Telex: 31291 yu dtlj

Predstavništvo Beograd:
Moše Pijade 12
Telefon (011) 336-094 in 335-089

Dejavnost TOZD

- stavljenje (foto, lino, mono), izdelava enobarvnih in večbarvnih filmov in klišejev
- roto-ofset časopisni in revijalni tisk
- ofset in knjigotisk (eno in večbarvni)
- grafična dodelava (knjigoveznica)

110
sladkogorska
1873-1983

paloma

tozd terme čatež

Pravočasno poskrbite za svoje zdravje
Združite prijetno s koristnim
Povežite sistematične preglede z oddihom.

KUPON

PROSIM. POŠLJITE MI INFORMATIVNO GRADIVO IN CENIK STORITEV
NA NASLOV:

TEL. (069) 61-611
TELEX. 36795

Naročnikom TV-15 Naš tovariš

»Stari naročnik – novega«

Večina naših bralcev je z razumevanjem sprejela sklep predsedstva ZZB NOV Slovenije o podražitvi naročnine za naš časopis. V naš naročniški oddelek prihaja vsak dan veliko naročnikov, ki poravnava razliko med staro in novo naročnino, še več pa vas to poravnava po pošti. Majhen del naših bralcev pa je zaradi podražitve celo odpovedal TV-15 Naš tovariš in tako pokazal svojo »pripadnost« borčevski organizaciji. Vemo, da je v današnjih časih življenje zelo drago, vendar nismo prepričani, da si bodo tisti, ki so časopis odpovedali, s tem bistveno izboljšali življenjsko raven. Nasprotno, prikrajšani bodo za marsikatero urico prijetnega branja. Sicer pa naj vsi, ki bodo sami poravnali razliko, plačujejo v našem naročniškem oddelku, ki se je preselil na **Moše Pijadejevo 24.**

Naša akcija »Stari naročnik – novega« je še vedno v ospredju. Naši poverjeniki so pridobili že precej novih naročnikov, vendar le toliko, kolikor je bilo odpovedi ob sedanjih podražitvi. Vsi si želimo, da bi bil časopis cenejši, in da bi lahko bralcem ponudili še bolj pestro vsebino. Toda ali smo se vsi tudi vključili v akcijo za povečanje števila naročnikov? Gotovo so tudi v vaših krajevnih organizacijah ljudje, ki še niso naši naročniki. Postanite tudi vi naš poverjenik in zbirajte nove naročnike za TV-15 Naš tovariš. Če ste pripravljeni, nam sporočite in poslali vam bomo dopisnico za naloge novih naročnikov.

Konec tedna bodo na enodnevni izlet po Notranjski odpotovali štirje naši poverjeniki, ki so pridobili več kot dvanajst novih naročnikov.

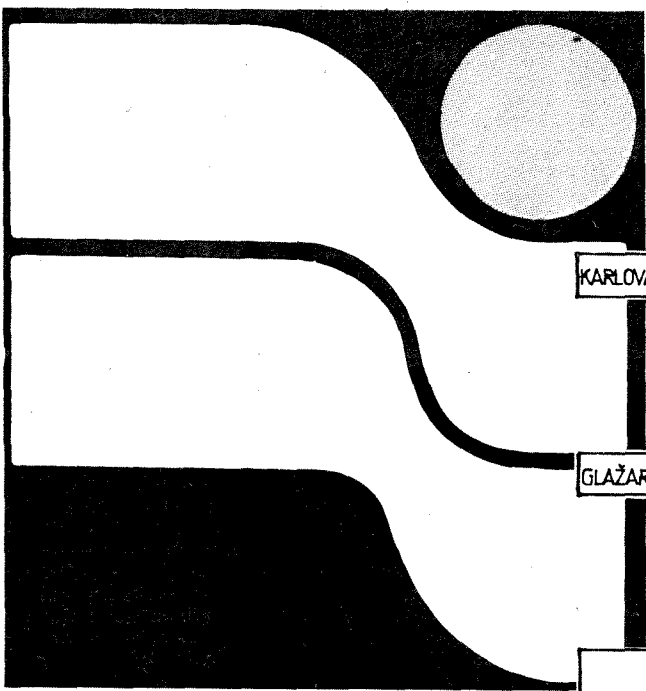
B. K.

NAGRADNA KRIŽANKA

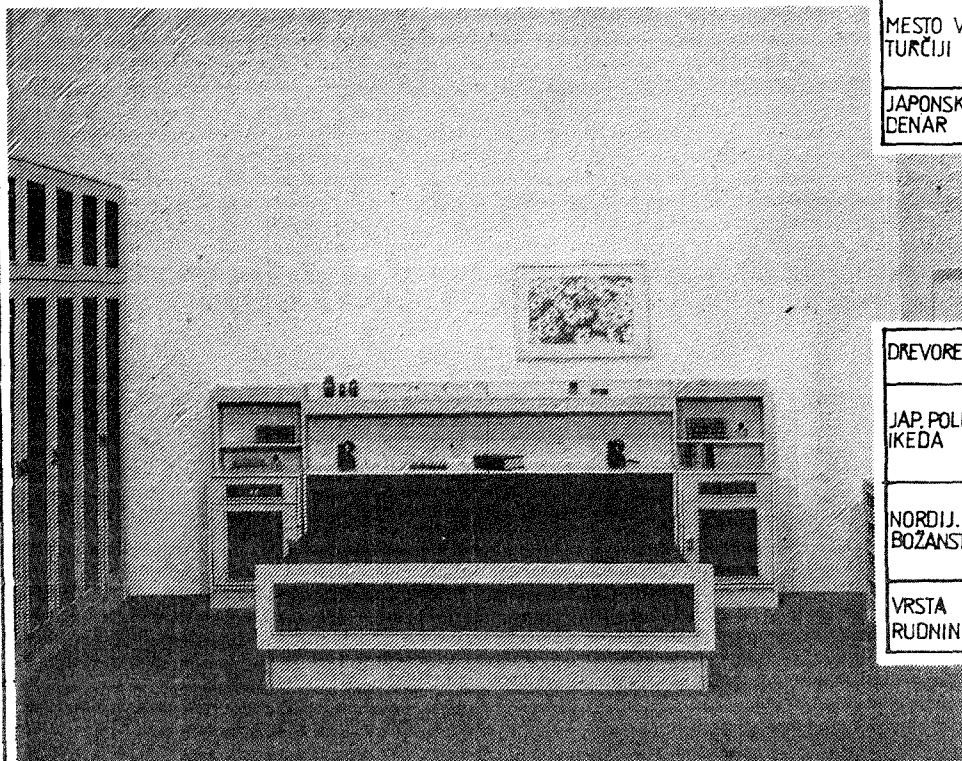
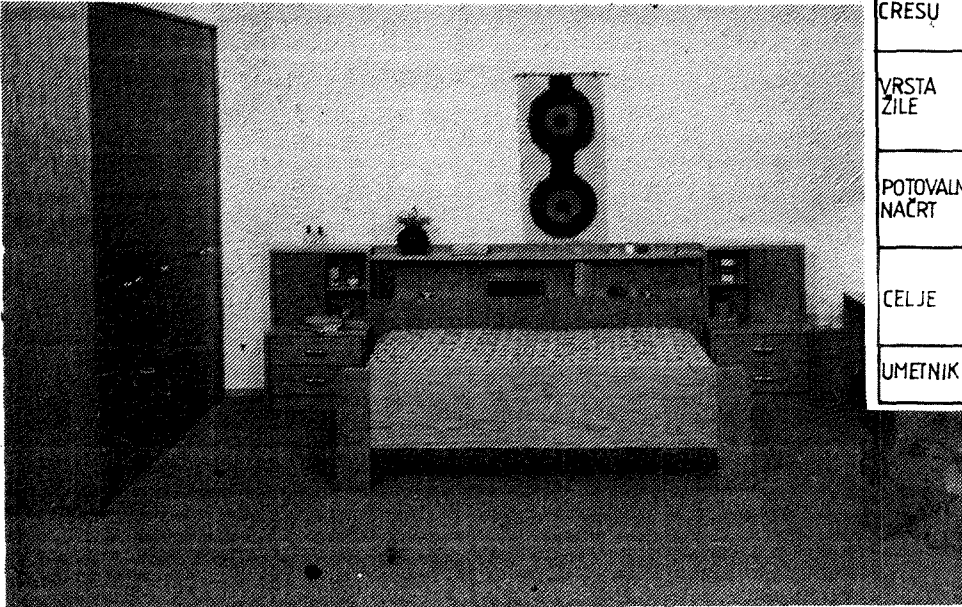
Lesna
in pohištvena
industrija Idrija

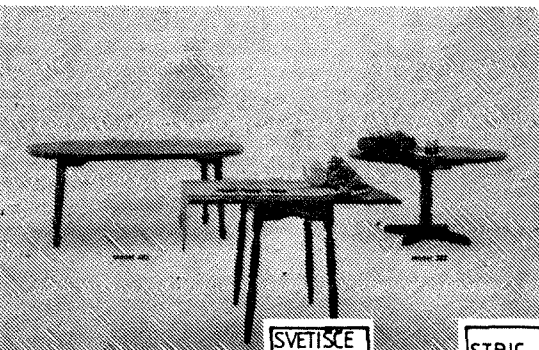
Razpis nagradne križanke

Tokrat vam je pripravila nagradno križanko »Lesna in pohištvena industrija Idrija«. Želimo vam veliko uspeha pri reševanju, rešitve pa pošljite do 5. decembra 1983 na naslov: Uredništvo TV-15. Naš tovariš, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana. Na spodnji levi rob pripišite LPI Idrija. Tri reševalce čakajo nagrade iz knjižnega programa založbe Borec.

PODOBA	ŠTEVNIK	SMEDEREVO	TOME	POGORJE V ARABIJI	IV-15	VRSTA ELEKTRONIK	KRAJ NA MADŽARSK	KRAJ V MALJU
					HAMMARSK-JOLD			
					ITALIJANS. NOGOMET.			
KARLOVAC		VRSTA VETRA AGREGAT. STANJE						
	VIDMAR	SLOVESEN NASTOP						IV-15
		MIHEVEC						
GLAŽAR				VEZNIK				
			ILA	VRSTA RIBE				
						IRSKI OTOK		
STRANIŠČE								
				KRAJ NA CRESU				
				VRSTA ZILE			PIVSKI VZKLIC	ANGLEŠKI REZISER
				POTOVALNI NAČRT				AVSTRAL. NOJ VISOKA KARTA
				CELJE		NENAČRT. ISKANJE	DEL LJUBLJANE CANKAR	
				UMETNIK				SALA ŽAREČ DROBEC
					POGORJE V INDIJI	AVELLINO SMER V FILOZOFIJI		USPEŠNICA
							KRAJ V EGIPTU NEMŠKI PREDLOG	
								KINEMATOG. PIAČA ST. SLOVANOV
				MESTO V TURCIJI				
				JAPONSKI DENAR		ABOTA GOETHEJ. MATI		
							JEZERO NA MINDANAU ZBIRKA SPISOV	
				DREVORED				NIELSEN
				JAP. POLIT. IKEDA		NADAV VRSTA VRBE		
				NORDIJ. BOŽANST.			HIŠNI SVET	
				VRSTA RUDNINE			ZAPOREDNI ČRKI	
					POKRAJINA V SRBIJI			

SVETISCE VATENAH

STRIC

NAGRADNI KUPON

IME

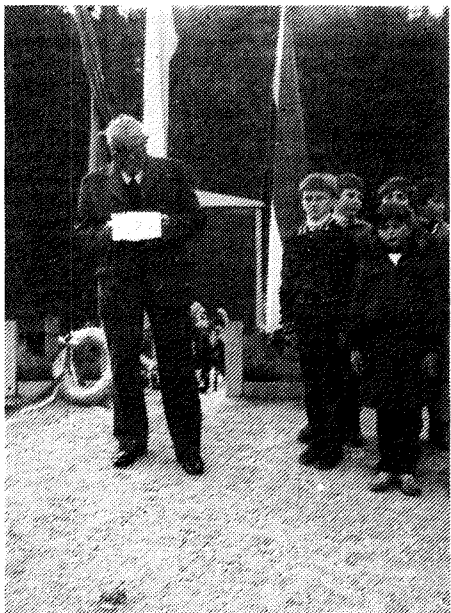
PRIIMEK

NASLOV

MORAVČE

Žalne slovesnosti

Tudi letos so KO ZZB NOV in DPO v krajevnih skupnostih Moravče in Vrhpolje-Zalog organizirale žalne slovesnosti na dan mrtvih v jutranjih urah pred spomeniki padlim med NOB na območju Moravske doline. Lep kultur-

ni program so pripravili osnovnošolci OŠ Jurij Vega iz Moravč in učenci podružnične šole na Vrhpolju. Sodelovali so še moški in dekleški pevski zbor in pihalna godba iz Moravč ter mladina.

JOŽE NOVAK

IDRIJA

V pobratenem
Mojkovcu

Tričlanska delegacija skupščine občine Idrija je obiskala pobrateno občino Mojkovac v SR Črni gori, s katero jo vežejo bratske vezi že iz NOB, saj se je veliko število črnogorskih borcev bojevalo v slovenskih partizanskih enotah. Med njimi je bil tudi narodni heroj Boško Dedejč-Pop iz Mojkovca, ki je pokopan na grobišču 305 padlih borcev na Vojšnici pri Vojskem. Leta 1976 so podpisali listino o pobratenuju občin Idrija in Mojkovac.

Delegacija skupščine občine Idrija je bila na slavnosti seji skupščine občine Mojkovac ob njenem občinskem prazniku, ki ga občani Mojkovca praznujejo v spomin na ustanovitev prvega narodnoosvobodilnega odbora in začetek oboroženega boja proti okupatorju novembra 1941 leta. Člani delegacije iz Idrije so prav tako obiskali nekatere delovne organizacije v Mojkovcu in se seznanili z gospodarskimi razmerami v občini ter se dogovorili za sodelovanje obeh pobratenih občin na gospodarskem, kulturnem in športnem področju.

SILVO KOVAČ

Vabila

Odbor aktivistov OF za bivša okraja Komen in Sežana vabi na **redno skupščino aktivistov** za bivša okraja, ki bo v **soboto, 19. novembra 1983, ob 9.30** v dvorani kluba upokojevcev v prizidku Doma upokojevcev v Sežani.

Na skupščini bodo pregledali petletno delovanje. Sprejeli bodo tudi program dela za prihodnje obdobje, izvolili nove člane v odbore, komisije in nadzorni odbor.

Odbor vabi na skupščino tudi vse tiste aktiviste, ki so delovali na tem območju, živijo pa zunaj sežanske občine, saj bo skupščina priložnost za srečanje aktivistov OF po mnogih letih plodnega dela.

Okrožni odbor nekdanjih aktivistov OF Litija in okrajni odbor OF Zasavje v sodelovanju z občinskimi organizacijami SZDL in ZZB NOV Domžale, Litija in Ljubljana-Mostje-Polje, ter krajevne skupnosti z družbenopolitičnimi organizacijami Velika vas - Dešen, Ribče in Dolsko-Senožeti vabijo nekdanje aktiviste OF, borce NOV in občane na slovesno otvoritev Doma družbenih organizacij v krajevni skupnosti Velika vas-Dešen in podelitev posebnih priznanj OF posameznim družinam iz nekdanjega okraja OF Zasavje za njihovo aktivno delo med NOB.

Prireditve, ki bo združena s praznovanjem 40. letnice 2. zasedanja AVNOJ, bo v nedeljo, 27. novembra 1983, ob 10. uri v novem domu na Hribu nad Ribčami. Po prireditvi bo tovariško srečanje.

K udeležbi še posebej vabimo aktiviste OF in borce NOV, ki so bili med NOB v teh krajih. Dostop z avtom je po Zasavski cesti z odcepom v Ribčah, ali pa iz Moravč prek Grmač.

Pripravljalni odbor

Dne 29. 11. 1983 bo ob 10. uri odkritje spominskega obeležja prvoborcu Adolfu Rojcu-Bogdanu v Braniku. Vabimo borce Kosovelove brigade, posebno borce 3. čete 3. bataljona, in vse ostale borce.

ZZB NOV Domberk-Branik

VRHPOLJE

Za praznik republike

Republiki za rojstni dan bodo tudi letos pripravile krajevna skupnost Vrhpolje-Zalog, družbenopolitične organizacije, mladina in učenci podružnične šole lep kulturni program.

Proslava bo v nedeljo, 27. novembra, ob 15. uri v gasilskem domu na Vrhpolju. Na proslavi bodo v kulturnem sporedu nastopili učenci podružnične šole, pevka instrumentalna skupina deklet, recitatorji z Vrhpolja ter moški pevski zbor KUD Tine Kos iz Moravč.

JOŽE NOVAK

LJUBLJANA

Zgodovina NOB
na železnici

Cetrtega novembra je bila na sedežu Železnškega gospodarstva v Ljubljani seja komisije za zgodovino koordinacijskega odbora aktivistov Zveze združenj borcev železničarjev Slovenije in Istre. Na njej so pregledali svoje delo zaradi priprave poročila, ki ga mora komisija pripraviti za letno konferenco. Pri tem so ugotovili, da so se člani te komisije dogovorili s piscem knjige za področje Maribora, da bo do konca februarja 1984 pripravil prvi osnutek. O svojem delu in težavah in željah bo poročal vsake tri mesece. Knjigo naj bi končali do konca prihodnjega leta.

Za pisanje knjige o primorskih železnicah med NOB in do priključitve pisec še ni izbran. Za Gorenjsko so ugotovili, da je delo steklo, da pa je treba za tiste, ki so dali podatke, izpolniti ustrezne anketne liste.

Na koncu so obravnavali zbiranje gradiva na območju aktivov v Ljubljani. Prizadeven na tem področju je aktiv v Zalogu, več dejavnosti pa bi morala prikazati aktiva na železniški postaji in v nekdanji kurilnici v Ljubljani.

BRANKO BLENKUŠ

LJUBLJANA

Partizanska bolnišnica
Franja

V teh dneh je založba Borec, galerija in trgovina na Ciri Metodovem trgu 13 - nasproti stolne cerkve, izdala in začela prodajati izredno litografsko delo partizana Doreta Klemenčiča-Maja »Partizanska bolnišnica Franja«. Partizan Maj v svoji litografiji prikazuje bolnišnico izredno nazorno, z njenimi značilnostmi ozke grape in s posebnostmi, ki se razlikujejo od drugih naših partizanskih bolnišnic. Litografijo lahko naročite tudi pri Turističnem društvu Cerkno, ki na vašo željo tudi organizira ogled bolnišnice Franje.

ROMAN STANA

Obvestilo

Odbor skupnosti borcev 10. SNOUB Ljubljanske obvešča borce brigade, predvsem tiste z območja Ljubljane in okolice, ki še niso prejeli spominskega znaka ob 40-letnici ustanovitve brigade, da ga prevzamejo v torek, 22. novembra 1983, od 10. do 12. ure ali v sredo, 23. novembra 1983, od 16. do 18. ure v stavbi republiškega odbora ZZB na Vrtači 11. v Ljubljani, ali pooblastijo drugo osebo, da to stori namesto njih.

Borci iz ostalih območij Slovenije bodo spominske znake prejeli prek pododborov oziroma svojih predstavnikov v odboru skupnosti borcev.

Odbor prav tako vabi borce brigade, ki se ob proslavi njene 40-letnice še niso prijavili za spominski znak, vendar ga želijo prejeti, da na naslov Odbora skupnosti borcev 10. SNOUB Ljubljanske, Ljubljana, Vrtača 11. takoj sporočijo te podatke: priimek in ime, v kateri enoti brigade je bil in od kdaj do kdaj, po možnosti imena starešin ter sedanji naslov.

Odbor skupnosti borcev
10. SNOUB Ljubljanske

Reševalcem nagradne križanke

Na razpis nagradne križanke »Droga Portorož« smo prejeli veliko rešitev, vendar je bilo le malo pravih. Med tistimi, ki so pravilno rešili, je žreb določil knjižne nagrade: **Vida Kastelic**, Titova 85 - Ljubljana, **Branko Fatur**, Ivana Vandrana 4 - Prestranek in **Urška Gorjanc**, Groharjevo nas. 11 - Škofja Loka.

Pravilna rešitev križanke je: dah, NS, Rur, ako, oreh, Korš, grob, Guna, Ares, Rada, am, Igram, Maver, Otr, stopala, začimbe, nravi, Edi, ir, at, ca, camping, Las, in, Ida, Modriča, Šerpa, Ekran, Real, aja, Argo, na, kas, Flavoraid, riba, krkonji, Amaro, Targas, Naser in erato.

Joško Povh

Dolga in naporna je bila njegova življenjska pot. Že v prvi svetovni vojni je moral obleči vojaško suknjo in prežgodaj je okusil življenje na bojišču. Ko se je ponovno temnilo ozračje miru, ga ni strlo. Ko so v naši domovini vzklikale prve klici upora proti nasilju, je bil že pripravljen, da tudi on in vsa njegova družina stopijo na težko pot svojega naroda. Že v 1941. letu so iz njegovih tovarniških prostorov in iz trgovine, ki jo je upravljala njegova žena, odnašali intendantni partizanske vojske prve metre blaga za moško in žensko perilo. In kakor so se z vsakim mesecem množile čete borcev, tako je tudi Joško Povh z vsakim mesecem odmerjal več blaga naši vojski. Sin Dušan je bil v italijanskem taborišču, mladoletna hčerka Sonja pa je bila pred italijanskim vojaškim sodiščem obsojena na dolgoletni zapor. Po kapitulaciji Italije je vsa družina odšla k partizanom. Sprav tako plemenito zavestjo je opravljal tudi vse naloge v NOV in s spretnostjo in predanostjo vestno vodil del partizanskih delavnic v Starih žagah in v Črmošnjicah. Nešteti borci se še spominjajo javke »Joško«.

Najhuje obdobje je preživel v letu 1944, ko je izgubil v NOV ljubljeno hčerko Sonjo. Toda globoko rano je zdravil sam. Pogumno je sledil boju, se ves vdal delu po vojni in do zadnjega diha ostal zvest ideji revolucije in do zadnjega dne aktivno deloval v družbenopolitičnih organizacijah na terenu. Bil je ves naš in mi vsi smo bili njegovi otroci in učenci in kot starostu smo ga imeli radi in smo ga spoštovali.

Alojz Ambrožič

Rodil se je 1904. leta v Sušjah. Kapitulacija stare Jugoslavije ga je zatekla v Mirmi. Takoj se je vključil v delo OF in postal član terenskega odbora že 1941. leta. Leta 1942 je prišel v Sušje in postal zvez s terenskimi delavci. Bil je sekretar terenskega odbora za vasi Slatnik, Sušje in Zlebič, opravljal je naloge rajonskega odbora OF Ribnica. Novembra 1943. leta je bil priključen narodni zaščiti, naslednje leto pa 7. korpusu. Bil je bolan in se je zdravil v bolnišnici Črešnjevec pri Metliki in v bolnišnici v Zadru. Svobodo je dočkal v vojaški bolnišnici v Ljubljani.

Maks Nosan

V Ribnici smo se poslovili od Maks Nosana, rojenega 1916. leta. Že 1941. leta se je vključil v NOG. Postal je član terenskega odbora OF v Gorenji vasi. Terenske naloge je opravljal do avgusta 1942. leta, ko je bil aretiran in odpeljan na Rab. Po kapitulaciji Italije se je vrnil in bil dodeljen za skladiščnika takratnega vojnega področja Ribnica. Leta 1943 je odšel v Notranjski odred, od 1944. leta je opravljal pomembne naloge v 7. korpusu. Prejel je številna priznanja in odlikovanja.

Jože Ritlop-Rudi

Na Kogu pri Ljutomeru smo se poslovili od koroškega borca Jožeta Ritlopa-Rudija, rojenega 1922. leta v Vodranjih. Kot nemški mobiliziranec se je v bojih pri Mostiču priključil partizanom v Iztokovi četi, ki je bila na severni strani Drave. Postal je komandir čete in bil ranjen. Bil je aktiven v družbenopolitičnih organizacijah. Za delo med NOB je prejel odlikovanje, za povojno delo pa je prejel več odlikovanj.

Andrej Bradeško

Od Andreja Bradeške smo se poslovili januarja v Lipici pri Škofji Loki. Rodil se je 1903. leta. Aktivno in organizirano se je vključil v NOB 1942. leta. Na njegov dom so prihajali borci, terenci, ranjenci in aktivisti. Vsem je pomagal, sam pa je opravljal obveščevalno službo. Za delo med NOB je prejel odlikovanje.

Janez Kržišnik

Maja smo se v Lipici pri Škofji Loki poslovili od Janeza Kržišnika, rojenega 1908. leta pri Ožboltu nad Zmuncem. Od 1943. leta je bila obveščevalec za enote na skofjeloškem območju. Prejel je medaljo zaslug za narod.

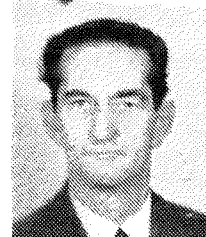
Marija Sinčič

Umrla je Marija Sinčič z Ježice. Rodila se je pred 85. leti. Marija se je zaposlila v kartonažni tovarni. Med okupacijo se je vsa njena družina vključila v NOG. Sin in hčerka sta že spomladi 1942. leta odšla med partizane; oba sta nosila spomenice 1941, najmlajšo hčer so odpeljali v internacijo. Na njenem domu so bili sestanki, zbiral se je material za partizane. Po vojni je bila aktivna v organizaciji Rdečega križa.

Lojzka Munih

Na Blejski Dobravi smo se oktobra poslovili od žene, matere in aktivistke NOB Lojzke Munih. Rodila se je pred 58. leti v Ravnah pri Cerknem. Od 1943. leta je aktivno pomagala in podpirala NOG, od 1944. leta je bila finančni referent pri NOO Cerkno. Po vojni se je preselila na Jesenice.

Ciril Pestotnik

Ciril Pestotnik se je rodil 1913. leta v delavski družini v Verniku. V NOB je odšel 1944. leta. Bil je borec Dolenjskega odreda in komisar čete. Prejel je več priznanj in odlikovanj.

Mihael Radič

V Križah smo se poslovili od Mihaela Radiča, rojenega 1926. leta v Stranjah pri Krškem. Bil je borec Kozjanskega odreda. Bil je ujet in poslan v taborišče. Po vojni je prišel v Trzice.

Marija Pečar

V Moravčah smo se julija poslovili od Marije Pečar, rojene 1905. leta v Kokošnjih pri Domžalah. Bila je aktivistka v Ribčah.

Franjo Lubej-Drežec

Spomini na koroški plebiscit

Minilo je 62 let od zgodovinskega dogodka, zaradi katerega je slovenski narod izgubil del svoje zemlje. Ne moremo molče mimo te obletnice. Prav je, da se vse tri naše generacije zavedajo tega neslavnega plebiscita. Najprej tista generacija, ki se je takrat nepomirljivo spopadala s stoletnim zatiralcem, potem tista, ki se je bojevala v drugi svetovni vojni, in končno današnja.

Vse tisto poletje in ves september so nas vznemirjale vesti s Koroškega. Velike sile so na mirovni konferenci zaradi sporov med Avstrijo in Jugoslavijo razdelile južno Koroško na dve coni. V njih naj bi prebivalstvo s plebiscitom odločilo o svoji usodi. Ozemlje južno od Drave je bila cona A, severno pa cona B. Če bi prebivalstvo cone A, kjer je bil večji odstotek Slovencev, v večini glasovalo za Jugoslavijo, bi bilo glasovanje še v coni B, če pa bi se prebivalstvo že v coni A v večini odločilo za Avstrijo, bi odpadlo glasovanje v coni B.

Obe državi sta se močno potrudili, da odločita glasovanje v svojo korist. Za glasovanje v coni A je bil določen 10. oktober. Beograjska vlada je že prej priporočala slovenski vladi, da se brez plebiscita zadovolji z ozemljem južno od Drave, toda slovenska vlada je zavračala, da bo tudi na ozemlju cone B dobila večino. Sprožili so velik propagandni aparat na obeh straneh. Avstrija je imela močne gospodarske prednosti, Jugoslavija pa je bila močnejša le v tem, da je bila zmagovalka v vojni in da je vojaško zasedla cono A. Avstriji so kazali Avstrijo kot demokratično republiko brez obvezne vojaške službe, Jugoslavijo pa kot monarhijo z obvezno vojaščino in nasilnimi metodami. Celo pravoslavna vera Srbov je bila na tehnični.

Ljubljanska vlada je vedela, kako Avstriji grozijo slovenskim volilcem in da bodo to stopnjevali posebej zadnjo noč pred volitvami. Za zaščito Slovencev je sklenila uporabiti sokolsko organizacijo.

Konec septembra je sklicala župne in okrožne načelnike iz Slovenije na posvet na Koroško. Ta je bil v največji tajnosti. Sestanek sta v imenu Slovencev vodila dr. Smolej in dr. Müller, vodstvo sokolstva pri zaščiti volilcev pa smo zaupali mariborskemu profesorju dr. Ljudevitu Pivku. Med povabljenici sem bil tudi jaz kot načelnik »Murskega sokolskega orožja«.

Na sestanku v čolnih med drevjem na Klopinskem jezeru smo se dogovorili, kako naj v tajnosti dela sokolska organizacija. Za delo bi prišli v poštev predvsem voditelji, telovadci in bivši vojaki. Prvič v življenju sem dobil pomembno nalogo. V enem tednu sem moral v petih družtvih okrožja zbrati najmanj sto zdravih in zavednih članov. Takih tedaj ni bilo težko dobiti. Posebno smo bili veseli prijav starejših članov, med njimi prvega slovenskega župana v Ljutomeru Viktorja Kukovca in šolskega upravitelja iz Vučje vasi Franja Cvetka. Na večer pred odhodom je bil sestanek vseh udeležencev, kjer so dobili zadnja navodila. Zjutraj so začeli prihajati člani. Kolona 15 voz je naredila krog na glavnem trgu v Ljutomeru. Vsak voz je dobil vodnika. Prešerno vriskanje je odmevalo po mestu. Moj voz je bil zadnji. Ko je bil čas, sem dal znak za odhod.

Kolona je odpeljala po prašni cesti proti jugu. V Ormožu smo sedli na vlak, v Mariboru pa smo s člani drugih okrožij zasedli vse prostore Narodnega doma. Dr. Pivko je povedal posameznim okrožjem, kje so njihova področja. Jaz sem prevzel vodstvo nad 150 člani. Delovali naj bi po vaseh občine Blato pri Pliberku. Razdelili so nam dnevnice in zabičali, da se obnašamo do ljudi kot bratje in zaščitniki. V vlaku sem porazdelil svoje ljudi po vaseh. Od pliberške postaje smo odšli do njih. Ljudje so se razšli po hišah, ki so želele, da jih varujemo pred nadlegovanjem. Za zvezo z vami je skrbelo osem mož, pogumnih in razsodnih. Morali so znati nemško. Imeli smo žepne baterije, samokrese in puške, kar smo seveda skrbno skrivali. Hodili smo okoli. V noči pred plebiscitom se mi je približal kolesar in mi sporočil: »Pred dobro uro je prišla mimo moje vasi velika skupina moških. V vasi pravijo, da so Nemci. Bilo jih je najmanj sto. Moški iz vasi so jim sledili in videli, da so v Lončavesi zavili v velik skedenj. Tja jih je vodil Paulitsch, zagrižen nemškutar. Pravijo, da se da skedenj od zunaj odpreti z nožem skozi špranjo.« Vprašali smo ga: »Kdo je že vodja v tvoji vasi?« »Ludvig Dragec.« »Naroči mu, naj bo s svojo skupino pripravljen blizu skednja, če bo slišal moj znak. Takoj pa pritecite, če boste slišali strel ali streljanje. Veš za skedenj?« »Vem.« »Pelji nas tja!« V mesečini nam ga je pokazal. Zbrali smo se na posvet: ali sporočimo to vojaški komandi ali opravimo sami? »Sto Svabov«, je pomilovalno rekel Šostarič. »Ne smemo jih vzeti prelahko. Gotovo niso brez orožja«, sem ga zavrnil. »Kaj misliš ti, Slavko?« »Če bomo spretni, se nam akcija lahko posreči,« je odvrnil. Ali bi poskusili najprej z zvijačo? sem vprašal. »Seveda«, so rekli. »Dobro, potem pa je naš načrt tak: čisto hitro se približamo skednju. Slavko, ti znaš najbolje nemško. Tiho jih pokliče in zahtevaj, da odpro. Če vpraša, kdo smo, reci, da študentje. Ko bo odprl, zagrabite krili vrat. Ta so na kolesih, odprite jih na stečaj. Potem jih bomo napadli, preiskali in jim vzeli orožje. Drugi bodo svetili, toda tako, da nas ne bodo videli v obraz. Kakor Indijanci smo se približali skednju. Slavko je zašepetal skozi vrzel vrat: »Odprite!« »Kdo je zunaj?« »Mi, vaši!« »Odkod prihajate?« »Iz Celovca!« »Kdo vas pošilja sem?« »Gospod nadučitelj Paulitsch.« Slišali smo, kako hoče nekdo prijeti zapah. Dal sem znak, da vdremo; dvignili smo zapah.

Široko so zazevala vrata, strel je prekal tišino. Zasvetile so se baterije: »Roke gor!« Na podu skednja so v treh vrstah drug ob drugem ležali moški. Na levi strani je bilo nekaj poljedelskih strojev in kup plev, na desni pa grnada sena. Ko smo jih preiskali in jih stisnili na kup, smo na tleh našli nekaj jeklenih palic, boksarjev pa tudi pistol. Šele zdaj so spoznali, da nas je samo devet. Naenkrat smo zaslišali zunaj glasove vojaške trobente. S Slavkom sva pohitela ven in trčila na Ludvigove ljudi, ki so prišli pravočasno. K naši vojaški komandi smo poslali s la na kolesu. S pomočjo, ki je prišla, nas je bilo sedaj kar trideset. Našli pa smo 96 Nemcev.

Deseti oktober, dan plebiscita! Ze zgodaj zjutraj so bili naši ljudje na svojih mestih. Glasovalci so odhajali na volišča, videl pa sem tudi naše zaščitnike, ki so med volilci odhajali na volišča in se hitro vračali po nove. Šele ob desetih se je vrnila iz Mežice naša skupina, ki je odpeljala tja zajete Nemce. Skupina ni skrivala slabe volje. Slavko je povedal, kako so opravili: »V Mežico smo prišli na ob sedmih. General Maister me je sprejel, pohvalil naše dejanje in se zamislil. V drugi sobi je dolgo govoril po telefonu. Ko se je vrnil, je rekel, da lahko gremo. Bili smo kar dobre volje, dokler nas niso na poti prehiteli trije vojaški tovornjaki, polni ljudi. Že smo mislili, da prihajajo novi sokoli za zaščito volilcev. Toda ti so se nam smejali. Prepoznali smo nekatere: bili so naši ujetniki. Gosposko so se peljali, mi pa smo šli kakor pujski na semenj. Naš tvegan in zmagovalen nočni podvig se je slabo končal.«

»Mislim, da moramo to vzeti politično, ne vojaško«, sem rekel. »Saj si bil oficir. General Maister je gotovo govoril z glavnim poveljstvom naše vojske v coni B. Ugotovil je, da je nemška skupina prišla v cono nezakonito kakor mi. Da bi pred plebiscitno komisijo prekril obojestransko kršitev, je oboje odslavlil. Jezimo se pa le lahko. Zakaj pa ni tako ukrepala že naša komanda v Pliberku?« »Da, to je res vprašanje. Tam v komandi ni bilo nobenega oficirja. Podoficirji pa so ujetnike poslali, kamor spadajo: v zaledje, v ujetništvo.«

Odslovili smo voznika in spotoma srečali dva naša zaščitnika, Viktorja Kukovca in njegovega spremljevalca. Kukovec je smel iti ven, da si tudi sam поблиže ogleda, kako poteka plebiscit. Bil je nadvse slabe volje, ko je pripovedoval:

»Vse je izgubljeno. Nemci že slavijo zmago po vaseh. Bil sem v Pliberku, kjer so razobešili papirje s številkami o glasovanju. Večina je seveda za Avstrijo. Nemci so veseli, naši pa poparjeni. Od devete dalje se Slovenci skoraj ne upajo več na volišča.«

(se bo nadaljevalo)

Osemnajst dni na Brkinih

Obrambno in samozaščitno usposabljanje mladincev in mladink iz občin Izola, Koper, Piran in Sežana, ki ne obiskujejo šol srednjega usmerjenega izobraževanja

Tistega jutra je bilo med mladinci in mladinkami opaziti pričakovano nestrpnost, pa čeprav so jih komandirji ravnokar, še poslednjič »vrgli« iz postelj in čeprav se niti en sam sončni žarek ni presekala jutranje teme. Od zaspanosti še mečih oči so hiteli k umivalnim koritom. Rojeval se je zadnji dan... Zadnji dvig zastave, zadnji zajtrk, zadnje čiščenje, zadnji pogovori, zadnji... Veliko zadnjih stvari... In ko se je sončna krogla odlepila od črte brkinskega hribovja, je bil Center obrambne vzgoje na Tatrah podoben velikemu mravljišču z ogromnimi mravljami: tu je komandir naročal skupini fantov in deklet, kaj naj počno, tam naprej so mladinci podirali velika šotora, v stavbi so po stopnicah prenašali postelje ter z zidov hodnika in jedilnice previdno snemali stenske časopise... Res previdno, kajti bili so plod osemnajstih dni skupnega življenja.

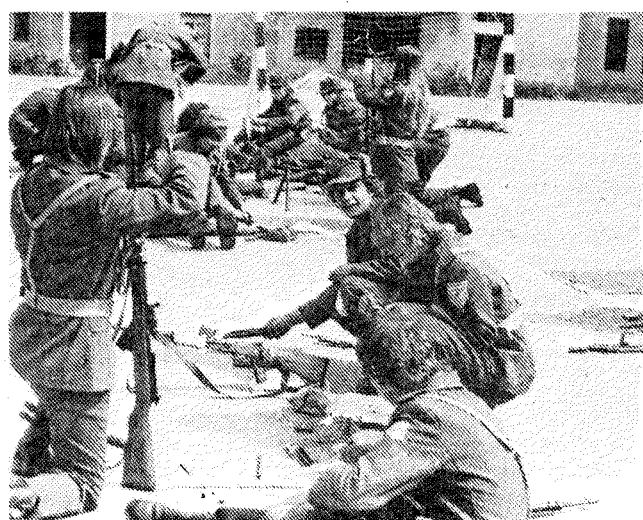
Nekateri so hodili spat tudi opolnoči – zato pa se je vsak dan na zidovih pojavil vsaj en nov stenski časopis; zato bo vsakdo od udeležencev usposabljanja odnesel domov dve številki biltena »Naš glas« s sestavki in risbami, ki so jih pisali in risali njihovi tovariši. Zgolj vojaško življenje namreč ni bilo edina vsebina usposabljanja na Tatrah; fantje so igrali nogomet, dekleta rokomet, vsi so tekmovali v streljanju z zračno puško. Zabavali so se ob nastopu čarovnika, gledanju barvnih diapozitivov o jamskem svetu, celovečernega filma »Partizanska eskadrilja«, izdelovali so stenske časopise ter pripravili in izdali že omenjeni številki biltena. Obiskali so delovno organizacijo »Plama« v Podgradu in vojašnico na Pivki, pripravili so kulturni program za taborni ogenj na dvodnevem orientacijskem pohodu na sklepno prireditev, ki so jo izvedli prejšnji dan pred predstavniki vseh štirih občin, vaščani in seveda svojimi tovariši v uniformah. Vse te aktivnosti so gotovo pripomogle, da so lažje izvrševali tisto osnovno, zaradi česar so bili poklicani v majhno brkinsko vasico, da bi se namreč naučili vojaških veščin in se učili briniti domovino z ljubeznijo do nje v srcu. Ne bom omenjal, kaj vse so spoznavali, ne bom govoril o tem, da so morali prenesti tako vročino kakor dež, tako zabavo kot napore, tako vojaški red kakor trenutke sproščenosti. Vsi dobro vemo, kaj pomeni nositi uniformo!

Glavni nosilci celotne vzgoje, posebno pa vojaško-strokovnega dela pouka so bili seveda komandirji – mladi fantje, rezervni oficirji iz vseh štirih občin, od katerih nihče, razen komandanta, ni bil starejši od štiriindvajset let, a so prevzeli tako odgovorno delo popolnoma prostovoljno in s polno mero navdušenja. Ti dnevi ne bodo vpisani v njihove vojaške knjižice... Prevzeli so odgovorno delo in posebno vlo-

go, saj so bili tri tedne mladim, odrasčajočim ljudem prijatelji, starši, vzgojitelji in starešine – elementi, ki jih lahko združijo le osebnosti z veliko znanja, volje in izkušenj. Izkušnje pa so imeli vsi člani štaba: komandant Darko je vodil to usposabljanje že četrto leto zapored (vse štiri občine so organizirale usposabljanje skupaj letos tretjič), komandir Iztok in medicinska sestra Silva sta bila tu tretjič, kuharica Pavla, komandirji Jože, Darko, Miro in David drugič, prvič so se

zivno, tako rekoč od zore do mraka. Vstajali so ob pol šestih, delovni čas se je začel ob 7.15, končal se je ob 18.20, vmes pa sta bili le dve uri za kosilo, počitek in svobodne aktivnosti. Večerji so skoraj vsak dan sledili sestanki, pogovori z obiskovalci, gledanje poučnih filmov... Spanje ob 21.30.

Naporno življenje, včasih problemi... Problemi, ki so jih fantje in dekleta reševali skupaj s komandirji ali pa celo sami v okviru svoje mladinske

Pri čiščenju orožja

udeležili le komandirja Jadran in Vojko ter ekonom Tonček. Glavni organizator letošnje vzgoje, Sekretariat za ljudsko obrambo Koper pa se je potrudil tudi, da je štabovce včasih razbremenil in hkrati s tem popestril pouk. Tako so pri predavanjih sodelovali zunanji sodelavci iz vojašnic na Kozini, Pivki in v Postojni, Postaje mi-

Komandant »COV Tatre«, rezervni vodnik prvega razreda Darko Zigon izročila knjige Zoranu Jotanoviču, najboljšemu mladincu pri usposabljanju.

lice iz Kopra, Srednješolskega centra iz Sežane, Zdravstvenega doma Izola in socialnih služb vseh občin. Mladince so redno obiskovali in se z njimi pogovarjali tudi predstavniki OK ZSMS, oddelkov za LO in drugih DPO vseh štirih občin.

Osemnajst dni se morda sliši veliko, vendar je treba povedati, da je bil pouk glede na lanske leto skrajšan za tri dni. Delo je torej potekalo zelo inten-

organizacije. Ustanovili so predsedstvo, ki se je pod vodstvom predsednika časne OO ZSMS COV Tatre velikokrat sestalo in sprejemalo tudi sklepe, ki so jih predlagali štabu kot rešitev težave in štabovci na te sklepe nikoli niso imeli pripomb, na primer ne takrat, ko je predsedstvo izbralo najboljšega mladince in najboljšo mladinko pri usposabljanju. Vsi so se strinjali, da sta to Zoran Jotanovič in Merima Sabanovič, oba iz Kopra.

Dnevi pa so bežali... Dnevi so bežali in nenadoma je bil COV podoben velikemu mravljišču z ogromnimi mravljami... Nenadoma so vsi še poslednjič stali v postroju in poslednjič pozdravljali zastavo, ki sta jo spuščala najboljši mladinec in mladinka...

Naj poročilo končam z besedami, ki so zapisane v uvodniku druge številke njihovega biltena »Naš glas«: »ŠE MALO – in konec... Konec bo osemnajst dnevnega usposabljanja v obrambi in samozaščiti. Konec bo osemnajstih dnevov tovariškega življenja, življenja, ki so ga spremljali napori, prijateljstva, jeza, veselje, delo, zabava, ljubimkanje, sport, razočaranja, upanje, solze... Je komu od vas hudo, ko pomisli na to? Zabolijo od vas pri srcu, ko se zave, nekoga, ki ga je vzljudil na Tatrah, morda ne bo videl nikoli več? Se komu od vas porodi v prsih želja, da bi ostal vsaj še en dan, vsaj še en sam zavežek kratek dan več? Toda – življenje drvi po svoji poti in morali bomo narazen! Vrnili se bomo na svoje domove, pa naj nas tam čaka karkoli že. Nekateri od nas so tega veseli, ampak – to trdno verjamem – večina od nas vsaj z rahlim priokusom grenkobe v duši, s priokusom grenkobe slovesa... Stisnimo zobe in ponesimo s seboj bilten, ki ga držimo v rokah – da ga bomo včasih, ko nas bo misel spet popeljala v Brkine, kjer smo preživeli toliko dni, prišli v roke in se s pomočjo njegovih strani spominjali veselih večerov, svetlih oči, nežnih nasmehov, toplih dlaní – na vse ostalo pa pozabili... NA SVIDENJE, FANTJE IN DEKLETA!« Odhajali so – osemindvajset fantov, petindvajset deklet – in tu pa tam je spolzela solza čez od minulega poletja ogorelo lice...

Tekst in foto: David Terčon

Pri vzgoji so s posameznimi predavanji sodelovali tudi aktivni oficirji

Med vojno je bila sprejeta v pionirsko organizacijo

V četrtek, 22. oktobra, smo imeli Krmeljčani krajevni praznik. V šoli nas je obiskala tovarišica Anica Vovk, ki je kot desetletna deklica preživljala vojno v Krmelju. Povedala nam je veliko dogodkov iz vojnih dni. Tako je obujala spomine na sprejem med pionirje.

»Bilo je leta 1943. Zraven Papeževe gostilne je stala stara dvorana. Neko jutro je v Krmelj prišel mlad partizan, ki je naročil otrokom, naj popoldne pridemo v dvorano. Ko smo se popoldne zbrali v dvorani, nas je učil partizanskih pesmi. Ko smo odhajali domov, nam je naročil, naj drugo jutro prinesemo titovke z rdečo peterokrako zvezdo. Kape in zvezde je bilo težko dobiti, ven-

dar smo jih imeli vsi. Pobrali smo po predalih in dobili modro in rdeče blago. Ta dan smo bili sprejeti med pionirje. Vsi smo dobili titovke in tega smo bili najbolj veseli. Ko smo se veseli vračali domov, nam je rekel, naj si naredimo lesene puške, da bomo kot pravi partizani. Kmalu nato so nas Nemci izselili v Nemčijo. Nas pionirje je bilo strah, če bi Nemci našli titovke in puške. Vendar je bil ves strah odveč.

Ko je tovarišica Anica končala pripoved o vojnih dneh, smo se ji pionirji zahvalili za obisk in ji rekli, naj nas še obišče.

DARJA VIDMAR,
osnovna šola 12. SNOUB,
Krmelj

Ob partizanskem grobu

Prvi november, dan mrtvih, dan, ko se spominjamo vseh pokojnih, vseh sorodnikov in svojcev in vseh tistih, ki so žrtvovali svoje življenje za našo svobodo, za naš lepši danes. To so bili partizani. Mnogo je spomenikov, ki označujejo kraj, kjer so padli borci in nedolžne žrtve fašističnega nasilja, veliko je grobnic, kjer so skupaj pokopani naši borci za svobodo. Da, prav nanje se moramo tega dne še posebej spomniti.

Učenci osnovne šole Narodni heroj Ivan Bizjak z Otlice smo imeli spominsko slovesnost pred spomenikom padlim na Otlici že v petek, pri grobnici na Predmeji pa je bila v torek, 1. novembra. Vsi znani grobovi, spomeniki in pomniki so okrašeni s cvetjem in ob njem gorijo sveče. Vse to v spomin tistim, ki so s svojim življenjem plačali ceno svobodi. Tudi sama sem položila cvetje pred spomenik in pred skupnim grobom partizanov na Otlici ter jim prižgala svečko. Naj bo to drobcena oddolžitev za tiste, kar so tudi zame storili.

TATJANA LIKAR
5. razred
COŠ NH Ivan Bizjak Otlica

Pohod v počastitev dneva mrtvih

V soboto, 29. 10. 1983, smo se najbolj zagrizeni planinci udeležili pohoda na Porezen. S pohodom ob 1. novembru smo počastili spomin na padle borce, ki so na Poreznu žrtvovali svoja življenja na pragu svobode.

Najprej smo mislili, da nam bo slabo vreme preprečilo pohod, a smo vztrajali in kljub megli in vetru dosegli vrh. Pri spomeniku smo pripravili krajšo slovesnost. Z enominutnim molkom smo počastili spomin na padle borce, sveč zaradi hudega vetra nismo mogli prižgati.

V dolino smo se vrčali z zavestjo, da smo planinci na svoj način izkazali spoštovanje padlim žrtvam.

ALJANA FRELIH in ANITA TROJER
novinarski krožek
OŠ Simon Kos
Podbrdo

Tesno medsebojno sodelovanje

Zadnje dni oktobra so se na planinski postajanki Hom sestali planinci PD Zabukovica. Pridružili so se jim člani PD AERO Celje in PD Polzela.

Na zboru so tudi ugotovili, da je bilo zelo veliko napravljenega za gojenje izročil NOB. Planinci so hoteli na ta način proslaviti po eni strani planinske jubileje, po drugi strani pa 40-letnico AVNOJ in 40-letnico kočevskega zbora.

Gojenje izročil NOB je

osnovno delo v PD Zabukovica, Društvo tesno sodeluje z OO ZZB NOV Griže. Planinci, med njimi večinoma mladi, so se udeležili vseh večjih republiških pohodov po poteh NOB od Osankarice, Porezna, Snežnika, Stola, pohoda k bolnišnici Celje, pohoda po poteh 14 divizije, do pohoda ob prazniku občine Zalec, ki ga je organiziralo PD Zabukovica.

Na teh pohodih je bilo približno 400 članov PD Zabukovica. Med manifestacija-

mi, ki so jih letos organizirali, je bil skupen obisk članov PD Zabukovica, Polzele in Aero v Bosni, Črni gori in na Kosovu. Obiskali so posamezne točke jugoslovanske planinske transverzale in opravili transverzalo Mala in Velika Sutjeska. Na ta način so se spomnili padlih borcev na Sutjeski in 40-letnice Avnoja.

Poleg teh izletov in pohodov so imeli pionirji še svoje, čeprav so se udeležili tudi članskih pohodov in izletov.

bronaste igle, konico bodala (našel jo je gospod Szunyog, pobudnik izkopavanja), veliko ostankov keramičnih in glinastih posod ter peči za peko kruha, taljenje kovin in žganje posod. Najdene dele posameznih predmetov najprej očistijo, nakar jih poskušajo sestaviti. Pri tem odgovornem, vztrajnosti zahtevanem delu, jim pomaga akademski kipar iz Lendave tovariš Ferenc Király.

Številne od naštetih najdb so odkrili s pomočjo črnih lis na zemlji. Obrazložitev nastanka le-teh je taka; Ob ne-

Predsedstvu SZDL Slovenije

Ogorčeno spremljamo vesti o oboroževanju in oboroženih spopadih na vzhodu in zahodu. Ali se ljudje res ne znajo med seboj pogovoriti in dogovoriti? Ali res še nismo spoznali, da sta pogoja za razvoj vsakega naroda le mir in svoboda? Naši ljudje, ki so morali s krvjo dokazovati celemu svetu, kako ljubijo svojo zemljo, kako ljubijo svobodo in mir, se tega jasno zavedajo in tudi mi, njihovi potomci, ne bomo dovolili nikdar, da bi puške zamenjale igrače in da bi pogorišče zamenjalo mesto, toča svinčenk uničila šitno polje. Vojna, največje zlo človeštva, pusti za seboj rev-

ščino, ruševine, žrtve. Nikdar, nikdar ne bomo dovolili, da bi z rožljanjem orožja grozili veliki in bogati na vzhodu in zahodu. Zakaj se večajo in polnijo proračuni za vojne namene? Zahtevamo mirno rešitev spornih vprašanj! Želimo, da bi se število lačnih in nepismenih otrok zmanjšalo, da bi vsak mlad človek živel in se učil v miru in svobodi.

Učenci in delavci
OŠ Drago Bajc
Vipava

Vsi narodi sveta si želijo mir na svetu

Štiriindvajsetega oktobra 1945 je bilo v San Franciscu v ZDA na konferenci predstavnikov 50 držav odločeno o ustanovitvi OZN. Med temi državami je bila tudi SFRJ. Glavna načela delovanja OZN so: enakopravnost članic, mirno reševanje sporov, prepovedana je uporaba sile v mednarodnih odnosih in nevmešavanje v notranje zadeve posameznih držav. Cilji OZN so: mir in varnost na svetu, boj proti boleznim in nepismenosti, revščini in lakoti. Vodstvo Združenih narodov predstavljajo delegati vseh članic, to je generalna skupščina, na čelu te pa je generalni sekretar OZN. ZDA in SZ sta tudi članici OZN, hkrati pa sta tudi voditeljici zahodnega in vzhodnega bloka. Obe državi postavljata v Evropi rakete in druga orožja. Vmešavata se v zadeve drugih držav itd. Jugoslavija je stalna članica OZN in trudi se, da po svojih močeh pomaga ohraniti mir na svetu. OZN ima še veliko komisij in odborov, med njimi: Varnostni svet, Svetovna zdravstvena organizacija, Organizacija za prehrano in poljedelstvo, Mednarodna banka, Mednarodno sodišče, Mednarodni otroški sklad. Če bodo vse države spoštovale načela OZN, bomo imeli na svetu mir in napredek.

UROŠ MEDVED, 4. f.
OŠ Danile Kumar,
Ljubljana

Razmišljanje o kruhu doma in v svetu

Doma me vedno čaka hrana, pa naj bo to zvečer ali opoldan. V hladilniku je mleko in že pripravljena večerja. Nikoli nisem lačna, saj je doma dovolj kruha. Toda tisoči otrok nimajo koščka kruha, kaj šele, da bi jih v hladilniku čakala večerja. Številni pa nimajo svobode, ne hodijo v šolo, njihov jezik in narod sta teptana. Organizacija združenih narodov se bojuje proti vojni, saj v njej vedno padajo nedolžne žrtve. Človek se mora spremeniti, kakor se spreminja čas. Zakaj obe velesili tekmujeta v oboroževanju? Zakaj vedno znova nameščajo nove jedrske rakete? Ali niti malo ne pomislijo na tisoče, ki bodo zaradi njih trpeli? Koliko otrok bo umrlo in koliko jih bo jokalo ob mrtvih starših! Ne bodo poznali besed, kot

so ljubezen, svoboda. Ne bodo vedeli, kaj pomeni biti sit. Po svetu je milijone lačnih. Drugod pa s pšenico krmijo živino in kruh leži po smetiščih. Kdaj bo zavladal razum? Kdaj ne bo več lačnih in zatiranih? Ali se bo to sploh zgodilo? Vsi ljudje na tem svetu bi se morali bojevati za svobodo in srečo vsega človeštva, ne pa podpirati vojne, ki jih je danes preveč. Se mar zavedajo, da bo lahko tretja svetovna vojna, v kateri bo človeštvo uničeno?

Upam, da do tega ne bo nikoli prišlo in da nikoli ne bo namesto zelene doline prazno pogorišče.

MOJCA FURLAN, 6. c
OŠ Drago Bajc Vipava

Tudi mi o oboroževanju

Ob tednu razorožitve so se tudi na osnovni šoli Jože Moškrič v Ljubljani pogovarjali o velikem zlu človeštva – oboroževanju in nam poslali nekaj svojih zapisanih misli.

Vsak dan poslušamo zastrašujoče novice o vojnah med narodi, o oboroževanju, o nameščanju raket. Preti nam nevarnost vojne. Le nedolžen pritisk na majhen gumb in milijoni žrtv, samih nedolžnih ljudi. Morda bi prišlo do uničenja človeštva. Po svetu pa nameščajo rakete, ne da bi se za to zmenili.

Veliko mirovnih pohodov je že bilo v Evropi, tudi v Jugoslaviji. Mladi in starejši zahtevamo odstranitev teh raket!

ALENKA ŠENK, 7. e
OŠ Jože Moškrič
Ljubljana

Preteklost je moč za prihodnost

Temna je noč, temna kot redkokdaj. Toda nekje v daljavi žari noč. Slišijo se glasovi; najprej en glas, nato dva, trije, in ko se približajo, se ti glasovi kar vsujejo. Vse več jih je, zajame te kot morje veliko število glasov. Toda, to niso vsakdanji zvoki, to so le šepeti, v katerih so spomini, tisti nevsakdanji trenutki, ki vsakomur ostanejo v nepozabnem spominu. Vsak glas šepet po en takšen neumirajoč spomin, pa naj bo ob veselih ali žalostnih trenutkih. Ponekod je slišati jok, ki kaže na žalost za nekom, ki ga je imel nekdo rad, s katerim je preživljal lepe in težke trenutke in se še po toliko času ne more sprijazniti s tem, da ga ni več, da mu ne bo mogel nikoli več pogledati v obraz, ga pozdraviti, mu kaj reči, želeči. In spet se sliši jok, tisti, ki človeka povrne iz preteklosti v grobo sedanost. Tedaj se človek spet zave, koliko je izgubil s smrtjo najdražjega, pa čeprav je od tega že zelo dolgo. Človek se napoti v prihodnost. Zdaj ostane le še spomin in dogorevajoča svečka. Plameneče nebo se svetlika v daljavi. Žarelo bo le še malo časa, potem bo spet vse mirno. Naše misli, želje, cilji bodo spet zazrli v prihodnost

NENA DOKUZOV, 8. c
OŠ Jože Moškrič
Ljubljana

Na svetu je še vedno mnogo lačnih otrok

Vsako leto umre zaradi lakote veliko ljudi, in sicer največ otrok. Veliko teh smrti je v Afriki, Indiji...

Tem otrokom si prizadeva vsaj delno pomagati tudi UNICEF. To je organizacija, ki pomaga z oblačili, hrano in zdravili. Vendar te pomoči ni za vse.

Tudi naša država si prizadeva pomagati. Imamo Rdeči križ, ki zbira oblačila in drug material. Seveda pa pri tem sodelujemo tudi mi.

SIMONA ŠTURM, 7. e.

Grudica zemlje skriva bogastvo

Dolnji Lakoš je majhna idilična vasica, ki leži nedaleč od Lendave. Torej ni nič posebnega. Od ostalih okoliških vasi pa se le razlikuje po tem, da so na njenem ozemlju leta 1975 odkrili ostanke nekdanje naselitve. Pri uri zgodovine smo se odločili za ogled tega zanimivega najdbišča.

Po cesti, posuti s kamenjem, smo dospeli na sam kraj, kjer opravljajo arheološka izkopavanja. Arheologija nam je z veseljem pripovedovala o prizadevanjih na tem območju od začetka iz-

kopavanja pa do našega obiska. Zvedeli smo, da je bilo na ozemlju, velikem približno 200 krat 300 metrov, naselje iz bronaste dobe. Ograjeno je bilo z lesenim plotom, kar je bilo velikega pomena, saj je celotno naselje varovalo pred morebitnimi poplavi pa tudi pred nasilnimi sovražniki. Domnevajo, da je naselbina približno iz leta 1400 do 1300 pred našim štetjem. Hiše so bile grajene iz lesa in s koli zabite v zemljo.

Po številnih prizadevanjih in z veliko potrpežljivosti so od leta 1981 pa do letos našli 3

nadnem požaru, ki je zajel naselje, so najprej zgoreli deli hiš nad zemljo, nato še koli, s katerimi so bile hiše zabite v zemljo. Tako je zemlja, obdajajoč kole, potemnela ob izžarevanju toplote.

Od leta 1981 pa do letos se preučili že 12 kvadrantov zemlje. To neposredno srečanje z arheologi, ki odkrivajo nekdanjo naselitev na našem ozemlju, tokrat celo na območju Dolnjega Lakoša, blizu nas, se mi je močno vtišnilo v spomin.

ANNA MÁRIA GÖNCZ
7. e
Literarno-novinarski krožek
OŠ Drago Lugarič Lendava

Dne 17. novembra 1945 se je v Ljubljani prvič oglasil radio Osvobodilne fronte Kričac

Pomenljivo tiktakanje

Sredi novembra 1941 se je na kratkih radijskih valovih, na valovni dolžini med 25 in 48 m, prvič zaslislal avizo, ki je Ljubljancane spremljal tja do aprila naslednjega leta – tiktakanje ure, simbolično odštevanje časa italijanskemu okupatorju.

Kričac – ena največjih skrivnosti za tedanje italijanske oblasti v okupirani Ljubljani. Nikoli jim ni uspelo odkriti od kje Kričac oddaja, kljub temu da so mobilizirali vse sile in tedanje najsodobnejše tehnike.

Radijska postaja Kričac je bila ustanovljena na predlog Toneta Tomšiča, izdelal pa jo je študent elektrotehnične fakultete Rado Luznar. Od

novembra 1941 do aprila 1942 je Ljubljancane redno v okoli petdesetih oddajah obveščala o dogajanju na fronti – v svetu in v domovini. Besedila so skrbno pisali Prežihov Voranc, Fran Albreht, Tone Tomšič in Boris Kidrič. Ti pa so kasneje v strogi tajnosti romali v roke napovedovalcev Vide Lasičeve, Milana Osredkarja in Draga Hartnerja. Napovedovalci so morali postajati najprej pripraviti, oddajati program in potem postajati zopet pospraviti ter za seboj zabrisati vse sledi. Niti sami niso vedeli, od kod se bo Kričac prihodnjič ponovno oglasil.

Medtem pa so Italijani mrzlično z vsemi razpoložljivi-

mi silami in sredstvi iskali Kričaca. Ko je odpovedala tehnika, so uporabili prisilo – sredi aprila so namreč Ljubljancanom zaplenili radijske sprejemnike. OF je sprejela sklep o prenehanju oddajanja. Bitka na kratkih radijskih valovih se je torej končala z umikom, a zmogovalec je bil znan. Nobenega dvoma namreč ni, da je redno in dosledno oddajanje za Ljubljano izredno veliko pomenilo: predstavljalo je moč osvobodilne fronte in pomagalo zbirati ljudi v partizanske vrste. Kričac se je umaknil iz Ljubljane, vendar je kasneje nadaljeval delo med partizanskimi vrstami.

Barbara Zupanc

Srečanje borcev v Koritnici

Krajani vasi Koritnice iz krajevne skupnosti Knežak, borci tega kraja in občinski odbor ZZB NOV Ilirska Bistrica so gostili borce prve istrske brigade Vladimir Gortan, ki ima sedaj sedež v Rovinju. Borci brigade, ki so se v letu 1944 na tem kraju dvakrat bojevali proti nemškimi vojakom in domobrancem, so se zbrali, da bi oživel spomin na hude vojne dni in na prijateljstvo z domačini, ki so jim v maju in kasneje v oktobru 1944 pomagali pri zbiranju hrane in drugega materiala.

V gasilskem domu so pripravili slovesnost v počastitev 40. obletnice ustanovitve brigade Vladimir Gortan in v spomin na

enaindvajset padlih iz te brigade. Proslava se je začela s slovesnim govorom Vojke Lenarčič, predsednice sveta KS Ilirska Bistrica, in z govorom predstavnika SO Rovinj, ki sta na kratko očrtala bojno pot brigade in boje v Koritnicah. Predstavniki SO Rovinj je odkril spominsko ploščo padlim borcem. Učenci OŠ Tone Tomšič in mešani pevski zbor Knežak so izvedli tudi krajši kulturni program. Po slovesnosti so borci obiskali kraje, kjer so se bojevali med vojno. Za borce iz Rovinja, Pulja, Opatije, Ilirske Bistrice in Knežaka so pripravili tudi tovariško srečanje.

P. Nikolić

Tudi letos: Revolucija in glasba

Tudi letos se je uresničil delček iz že utečenega programa, ki ga je spodbudila komisija za glasbo pri svetu za tradicijo NOB (RO ZZB NOV). Že enajsti glasbeni festival »Revolucija in glasba« se je letos začel v Slovenj Gradcu z večerom komorne glasbe v dvorani glasbene šole. Tudi letos (še bolj poudarjeno kot prejšnja leta) so glasbeni ustvarjalci temi NOB posvetili nekaj novih glasbenih del, pri čemer je razveseljivo, da so med njimi tudi mlajši avtorji. Že prihodnje leto, tako so se dogovorili, bo ta festival spremenil svoje ime v festival »Revolucija in umetnost«. To pa nedvomno pomeni razširitev njegove izrazne pojavnosti tudi na druge zvrsti umetnosti.

Letos je na sporedu dvanajst celovečernih koncertov. Na festivalu bodo prvič izvedena dela slovenskih skladateljev Marjana Gabrijelčiča, Daneta Škerla, Vilka Ukmarija, Radovana Gobca, Alojza Ajdiča, Milana Stibilja, Pavleta Mihelčiča, Iva Petričiča, Sama Vremšaka in Darijana Božiča.

Festivalu Revolucije in glasbe, ki se je začel v Slovenj Gradcu z večerom komorne glasbe, sledijo koncert v Novem mestu, na Jesenicah, v Ajdovščini, v Ljutomeru, v Mariboru, v Titovem Velenju, v Ljubljani, v Krškem, v Zagorju in v Novi Gorici. koncerti različnih glasbenih zvrsti so v svojem bistvu namenjeni eni temi – revoluciji in glasbi.

Pomnik v Adražu

Ob proslavah dneva republike in bližnje 40. obletnice legendarnega pohoda 14. divizije na Stajersko bodo v Ložnici pri Adražu odkrili obeležje v spomin na pomembno partizansko zmago. Postavili ga bodo ob regionalni cesti Titovo Velenje – Polzela, na kraju, kjer so borci 1. bataljona Serčerjeve brigade skoraj natanko pred 39. leti uničili nemški tovornjak, na katerem se je peljal 28 okupatorjevih vojakov.

Ta zelo uspešna partizanska akcija je bila izpeljana v okviru široko zasnovane ofenzive partizanskih enot prav tedaj, ko je narodno-osvobodilno gibanje na Stajerskem doseglo svoj vrh in ko so enote 4. operativne cone in 14. divizije nenehno in vsepovsod uspešno napadale, preganjale in vzmernirale okupatorja in njegove pomagače. Med njimi je bila zelo aktivna tudi 2. SNOUB Ljubljana Serčerja, ki se je konec oktobra po hudih bojih na območju Pohorja za nekaj dni ustavila na osvobojenem ozemlju Gornje Savinjske doline. Vendar tudi tu ni mirovala. Svoje akcije je tedaj

usmerila na rušenje komunikacije Šmartno ob Paki – Šoštanj.

Dne 4. novembra zvečer je 1. bataljon spet odšel z območja Gneča čez cesto, železnico in reko Pako mimo Paške vasi v bližino Adraža, kjer je ostal ves naslednji dan in noč. Zjutraj 6. novembra je nadaljeval pot proti Ponikvi. Pri prehodu čez cesto Velenje – Polzela je pustil del borcev v zasedi. Štab bataljona je bil namreč obveščen, da po tej cesti Nemci skoraj vsak dan prevažajo vojaštvo proti Polzeli in Celju ter nazaj. Na tovornjak ni bilo treba dolgo čakati. Prišel je ob pričakovanem času. Ko se je prikazal izza blagega ovinka proti mostu, po katerem je bila speljana cesta čez majhen potok, so ga borci ustavili z močnim navzkrižnim ognjem. Zapeljal je s ceste in se prevrnil. Nemci se zaradi dobro pripravljenega in močnega napada niso mogli dolgo upirati. V potočni strugi in pod mostom so iskali zavetje in se skušali braniti. Toda odpor je bil hitro zlomljen, ker se je v spopad vključil tudi tisti del bataljona, ki je zav-

zel nekoliko bolj oddaljene položaje na drugi strani ceste. Po nesrečnem naključju sta pri tem padla tudi borca, ki sta s tovariši iz zasede juršala na tovornjak. Drugih izgub na partizanski strani ni bilo. Na kraju spopada pa je padlo 17 sovražnih vojakov, 11 so jih partizani zajeli. Pri tem so zaplenili tudi puško, mitraljez, več pušk, pištol, streliva in precej raznovrstne vojaške opreme. Vest o tej zelo pomembni partizanski zmagi je hitro in močno odmevala po vsej bližnji in daljni okolici.

Na kraju te zelo uspešne partizanske akcije bodo v petek, 25. novembra, prebivalci Adraža odkrili obeležje. Pobudo za to je dal pododbor skupnosti borcev Serčerjeve brigade za celjsko območje. Stroške za nakup, obdelavo in postavitev granitnega kamna s kratkim posvetilom bodo poravnale občinske organizacije Zveze združenj borcev NOV iz Žalca, Titovega Velenja in Celja. Pomnik bo dokaz, da so tudi v tem delu naše domovine potekali hudi boji za svobodo, in opozarjalo na dolžnost, da vsi skrbno varujemo pridobitve našega narodno-osvobodilnega boja, svobodo, mir in neodvisnost.

Jože Marolt

Gravina za jugoslovanske borce

Dne 17. novembra 1943 je britanski general Fitzroy MacLean sprejel tedanjega komandanta 1. prekomorske brigade Milana Kmeta (Savo Čelebić je bil kot član NOO aretiran, tedanji politični komisar Ivo Mardešić pa je bil prav tako v zaporu) in njenega političnega komisarja Staneta Bobnarja in jim izjavil, da se jugoslovanskim partizanom prizna **zaveznništvo in sobojevništvo** ter da bodo zavezniki oborožili in prepeljali v domovino 5000 Jugoslovancev. Lahko orožje

Skupna fotografija nogometašev Slovencev in Črnogorcev 1. prekomorske brigade, posneta po tekmi 15. 11. 1943 v Carbonari, tik pred odhodom 1. prekomorske brigade v partizanski tabor Gravino. Rezultat tekme je bil 1:0 za Slovence.

bodo borcem izročili v pristanišču Bari, težko pa na otokih v domovini. Jugoslovanskim borcem bo na voljo tabor Gravina. Po tem dogodku organizira vodstvo Jugoslovancev v Carbonari plebiscit. Za vse, ki se izrečejo za NOV jugoslovanskih narodov, je določena premestitev v veliki tabor Gravina. Prva prekomorska brigada postane še istega dne **legalna in se začne seliti v Gravino**. Dva dni pred tem dogodkom so imeli nogometno tekmo med Črnogorci in Slovenci in sta ohranjeni slike, ki jih je shranil Celestin Jerman, borec 1. prekomorske brigade iz Trsta.

Albert Klun

Prijateljem teka na smučeh

Športno društvo Kokrica prireja v počastitev dneva republike 29. novembra in štiridesete obletnice drugega zasedanja AVNOJ uvodno prireditev letošnje sezone teka na smučeh – TEK ŠTAFET NA 88 KM

Prireditev bo v nedeljo, 27. novembra 1983, na Brdu pri Kranju z začetkom ob 9. uri. Start in cilj bosta na hipodromu Brdo, proga pa bo potekala po gozdovih in stezah v neposredni bližini gradu Brdo.

Na teku lahko sodelujejo ekipe občanov SFRJ in zametjskih Slovencev. Ekipo sestavlja osem članov, od tega najmanj ena ženska. Tekomovalci ne smejo biti mlajši od 15 let. Tek je štafetni, vsak posameznik preteče 11 kilometrov.

Organizator sprejema pisne prijave, ki morajo vsebovati ime in naslov ekipe ter poimenski seznam članov z letnicami rojstva, do vključno torka, 22. novembra 1983,

na naslov: ŠD Kokrica, Cesta na Brdo 32, 64000 Kranj.

Startnina za ekipo je 2000 din in jo je treba vplačati ob prijavi po poštni nakaznici na naslov ŠD Kokrica ali na žiro račun številka 51500-678-91748 ŠD Kokrica. Startne številke boste dvignili na dan prireditve od 7. ure dalje na prireditvenem prostoru.

Organizator bo vsem tekmovalcem poskrbel za toplo hrano in osvežilno pijačo ter za zdravstveno službo. Rezultati bodo objavljeni takoj po prireditvi. Vsak udeleženec teka bo dobil bilten in značko, vsaka ekipa pa pisno priznanje. Zmagovalna ekipa prejme prehodni pokal, člani prvih treh ekip pa medalje.

Prireditev bo v vsakem vremenu. Če bo zapadel sneg, bo tek na smučeh, sicer pa tek v naravi. O tem bo organizator tekmovalce pravočasno obvestil v sredstvih javnega obveščanja.

Vabljeni!

Živahno v MLRS

V Muzeju ljudske revolucije Slovenije je ta teden zelo živahno. Včeraj zvečer (ob 19. uri) so za kratek čas pred gledalci spet zaživele prave partizanske lutke v partizanski lutkovni predstavi, v soboto bo (ob 19. uri) nastopil prav tam celovski partizanski pevski zbor, 24. novembra pa bodo odprli že dolgo pričakovano razstavo o mladinskih delovnih brigadah.

B. Ž. J.

Strogo zaupno

Ne vem, ali vam smem strogo zaupno povedati, da smo na svetu tudi takšni dve vrsti ljudi: le nekaterim zaupajo ne-kakšne strogo zaupne skrivnosti, vsem drugim pa jih (strogo!) skrivajo. Zakaj? Ali je to tudi »strogo zaupna« skrivnost? Ali smo »mi drugi« nezanesljivi, slaboumni, nezreli, skratka manj vredni, nerazodni otročaji, pred katerimi odrasli skrivnostno šepetajo in namigujejo kot vzvišeni zarotniki? Ali smo torej »neumno, nerazodno ljudstvo«, nekakšna »raja« iz turških časov? Le kaj, vraga, je torej »strogo zaupno«, zaupano le nekaterim – izbrancem, zaupnikom ali kaj sploh so? Kako in s čim so si pridobili to posebno (vedalno?) pravico ali kdo jim jo je sploh dodelil? Ali to »pravico« dodeljujejo s kakšnim protostozidarskim obredom, ob prižganih svečah in mrtvaški lobanji? – No, nikar ne vprašujmo, to je očitno prav tako »strogo zaupna« skrivnost!

Torej, ne da bi se čudili, jasno je vsekakor, da tega, kaj je pravzaprav »strogo zaupno«, ne bomo zvedeli, čeprav imamo v Sloveniji 21 radijskih (javnih) postaj, poleg tistih 250 tako imenovanih razglasnih pri organizacijah združenega dela; tudi 739 glasil združenega dela, z naklado 15 milijonov izvodov na leto tega še ni, vsaj doslej, razodelo svojim bralcem. (Ne vem, ali jih seznanja z izgubami v njihovih delovnih organizacijah.) Kakšno nalogo pa imajo še druga, javna občila, n. pr. trije dnevniki, dva lista, ki izhajata po nekajkrat na teden, in sploh vsi skupaj, ki jih je pri nas bilo lani nič manj kot 1184 (uradno ugotovljeno), menda ni v razpravi in nikomur izmed nas ne sme biti nič mar, ali je njihova naloga tudi, da ne le priobčujejo, kar pač prenese papir, marveč (a menda vendar ne predvsem!) to ali ono »strogo zaupno« zamočujejo. Tega pač ne vemo, ne glede na to, ali je strogo zaupna skrivnost ali ne. Vendar pa še mislimo, ker nam je menda dovoljeno se motiti, da vsa ta neznanstva občil (časopise je lani pri nas izšlo v skupni nakladi 156.247.000 izvodov) izhajajo zaradi ljudi, zaradi tistih, ki sploh kaj berejo, ne pa zaradi nepismenih ali tistih, ki se požvižgajo na radio, razglasne postaje, na televizijo (lani 5.000 ur programa), torej ne zaradi tistih, ki jim ostaja »strogo zaupna skrivnost« vse to, kar pač javna trobila tako ali drugače ponujajo na tem človeškem sejmu ničevosti.

Sicer pa vse to nima nobenega pomena, če smo neizprosno stvarni. Saj vendar vemo, da svojo »nalogo« vselej in povsod venomer opravljajo, noč in dan, popolnoma zanesljivo, neutrudno, z največjo vnemo, prizadetostjo (po novem: »zaglano«) nevidna »občila« kot najmočnejša sila, »osma«, »deveta« itd. Tako torej zvemo vse, kar je »strogo zaupno«, od čenc, govoric, ne le odkritih »šlogaric«, marveč celo številke državnega proračuna. Zna-ne so celo vse inočinice o pologu (depozitu), prihodnje leto, le tega živ krst ne ve, kaj se bo čez noč podražilo. Potrebovali bi še nekdanjo službo vaških bobnarjev in potovk...

efes

tv-15 naš TOVARIS

TV-15 je oznaka za kurirske postaje, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Lektor-redaktor: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENIČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 500 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35